

**SİBER ZORBALIK TUTUMU İLE SOSYAL MEDYA TUTUMU
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Funda KARADAĞ

Eskişehir 2019

**SİBER ZORBALIK TUTUMU İLE SOSYAL MEDYA TUTUMU
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
İLETİŞİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ**

Funda KARADAĞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seçil Banar

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Funda KARADAĞ'ın "Siber Zorbalık Tutumu İle Sosyal Medya Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Örneği" başlıklı tezi 08 Temmuz 2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Dr.Öğr.Üyesi Fatma Seçil BANAR

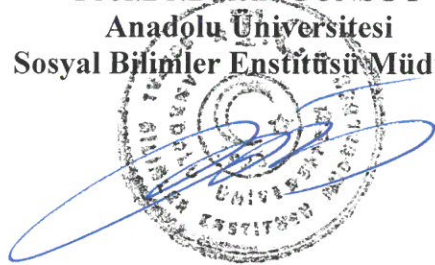
Üye : Dr.Öğr.Üyesi Alaaddin Faruk PAKSOY

Üye : Doç.Dr.Gülbin ÖZDAMAR AKARÇAY

İmza

.....
.....
.....

Prof.Dr.Bülent GÜNSOY
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

SİBER ZORBALIK TUTUMU İLE SOSYAL MEDYA TUTUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ

Funda KARADAĞ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seçil Banar

Bu araştırmanın amacı Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin siber zorbalık tutumları ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Aynı zamanda öğrencilerin siber zorbalık tutumları ve sosyal medya tutumlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören 231 öğrenci oluşturmaktadır. Katılımcıların 117'si (%50,6) kadın öğrenciler, 114'ü (%49,4) erkek öğrencilerdir. Araştırma modeli olarak ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Veri toplama araçları olarak Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Tutum Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin siber zorbalık tutumları ile sosyal medya tutumları arasında negatif yönlü bir ilişki çıkmıştır. Siber zorbalık alt boyutları ile sosyal medya alt boyutları arasında pozitif ve negatif yönlü ilişkiler belirlenmiştir. Siber zorbalık tutumu ile cinsiyet, aylık gelir ve sosyal medya kullanım sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Sosyal medya tutumu ile yaş, günlük internet kullanım sıklığı, internete bağlanılan elektronik cihaz, sosyal medya uygulama kullanım sayısı ve günlük sosyal medya kullanım sıklığı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: Siber Zorbalık Tutumu, Sosyal Medya Tutumu, Üniversite Öğrencileri

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CYBER BULLYING ATTITUDE AND SOCIAL MEDIA ATTITUDE: ANADOLU UNIVERSITY FACULTY OF COMMUNICATION SCIENCES

Funda KARADAĞ

Department of Press and Publication

Anadolu University, Institute of Social Sciences, June 2019

Supervisor: Dr. Academic Member Fatma Seil BANAR

The aim of this study is to investigate the relationship between cyber bullying and social media attitudes of Anadolu University Faculty of Communication Sciences students. At the same time, it was investigated whether students' cyberbullying attitudes and social media attitudes differ according to demographic variables. The sample of the study consists of 231 students studying at Anadolu University Faculty of Communication Sciences in 2018-2019 academic year. 117 (50.6%) of the participants were female students and 114 (49.4%) were male students. Relational survey model was used as the research model. Personal Information Form, Cyber Bullying Attitude Scale and Social Media Attitude Scale were used as data collection tools. According to the results of the research, there was a negative relationship between cyber bullying attitudes and social media attitudes of the students. There were positive and negative relationships between cyber bullying sub-dimensions and social media sub-dimensions. There was a significant difference between cyberbullying attitude and gender, monthly income and frequency of social media use. A significant difference was found between social media attitude and age, frequency of daily internet usage, electronic devices connected to internet, number of social media application usage and frequency of daily social media usage.

Keywords: Cyber Bullying Attitude, Social Media Attitude, University Students

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince beni sürekli motive eden, yönlendiren, yardımlarını ve güler yüzünü esirgemeyerek çalışmama zaman ayıran danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seçil BANAR'a çok teşekkür ederim.

Çalışmamın yöntem ve veri analizi kısmında yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Fikret ER'e, veri toplama aşamasında çalışmama destek veren hocalarıma ve çalışmama katılan gönüllü öğrenci arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca okuyabildiğim yere kadar okumam konusunda beni destekleyen, bu süreçte maddi ve manevi her türlü desteği veren dedem Mehmet KARADAĞ'a çok teşekkür ederim.

Lise sıralarında başlayan arkadaşlığımızı aynı üniversitenin aynı fakültesinde okuyarak güzelleştirdiğimiz sıra arkadaşım, ev arkadaşım, en iyi arkadaşım, kardeşim olan Havva GÜLER'e hayatımın her sürecinde yanımda olduğunu ve olacağını dolu dolu hissettirdiği için çok teşekkür ederim.

Ablam ve kardeşlerime her zaman yanımda oldukları ve bana verdikleri güzel kardeşlik bağları için çok teşekkür ederim.

Yolumun bir şekilde kesiştiği ve hayatıma giren tüm güzel insanlara destekleri ve her zaman benim için en iyisini düşündükleri ve hayatımda oldukları için çok teşekkür ederim.

Funda KARADAĞ

Eskişehir 2019

19/07/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intiha içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Funda KARADAĞ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Durumu	1
1.2. Alt Problemler	4
1.3. Araştırmanın Amacı	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Varsayımlar	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.7. Tanımlar.....	5
2. İNTERNET VE SOSYAL MEDYA.....	7
2.1. İnternet Kavramı ve İnternetin Doğuşu	7
2.1.1. Web 1.0 teknolojisi.....	8
2.1.2. Web 2.0 teknolojisi.....	9
2.2. Sosyal Medya Kavramı ve Özellikleri	10
2.2.1. Sosyal medya platformları	14
2.2.2. Sosyal medya uygulamaları	16
2.2.3. Günümüzde en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları	18
3. SİBER ZORBALIK.....	21
3.1. Zorbalık Tanımı ve Türleri	21
3.2. Siber Zorbalık Kavramı	24
3.2.1. Siber zorbalık türleri.....	27

3.2.2. Siber zorbalığın yapıldığı platformlar	29
3.2.3. Siber zorbalık davranışlarının nedenleri.....	34
3.2.4. Siber zorbalığın etkileri.....	36
3.2.5. Siber zorbalığın yaygınlığı	38
3.3. Siber Zorbalıkla Mücadele.....	40
3.3.1. Siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri.....	40
3.3.2. Devletin siber zorbalıkla mücadelesi	43
3.3.3. Millî Eğitim Bakanlığı'nın siber zorbalıkla mücadelesi.....	44
3.3.4. Sosyal medya uygulamalarının siber zorbalıkla mücadelesi	45
3.4. Sosyal Medya ve Siber Zorbalık	46
3.5. İlgili Araştırmalar	48
3.5.1. Yurtiçinde yapılan araştırmalar	48
3.5.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar	51
4. YÖNTEM	54
4.1. Araştırma Modeli.....	54
4.2. Evren ve Örneklem	54
4.3. Veri Toplama Araçları	54
4.3.1. Kişisel bilgi formu.....	54
4.3.2. Siber zorbalığa ilişkin tutum ölçeği.....	55
4.3.3. Sosyal medyaya ilişkin tutum ölçeği	55
4.4. Verilerin Toplanması.....	56
4.5. Verilerin Çözümlemesi	56
5. BULGULAR.....	57
5.1. Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin ve Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin Bütününe İlişkin Güvenilirlik Analizi	57
5.2. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	57
5.3. Korelasyon Analizi.....	60
5.3.1. Siber zorbalık tutumları ve sosyal medya tutumlarının arasındaki ilişkiye yönelik bulgular	60
5.3.2. Siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya tutum alt boyutları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular	61

5.4. Siber Zorbalık Tutumları ve Alt Boyutlarının Demografik Değişkenler Açısından Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular	64
5.4.1. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular.....	64
5.4.2. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	65
5.4.3. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelir değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	66
5.4.4. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımı değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	68
5.4.5. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular.....	69
5.4.6. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısı açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular.....	70
5.4.7. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profilleri değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	71
5.4.8. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığı değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	72
5.5. Sosyal Medya Tutumlarının ve Alt Boyutlarının Demografik Değişkenler Açısından Farklılaşıp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular.....	74
5.5.1. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	74
5.5.2. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	75

5.5.3. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelir değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	77
5.5.4. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımı değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	79
5.5.5. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	81
5.5.6. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısı açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	83
5.5.7. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profilleri değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	84
5.5.8. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığı değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular	85
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	88
6.1. Sonuçlar ve Yorumlar	88
6.2. Öneriler	92
KAYNAKÇA	94
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 5.1. Siber zorbalık tutum ölçeğinin ve sosyal medya tutum ölçeğinin güvenilirlik analizi sonuçları.....	57
Tablo 5.2. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	58
Tablo 5.3. Siber zorbalık tutumları ve sosyal medya tutumları arasındaki Korelasyon analizi sonuçları.....	60
Tablo 5.4. Siber zorbalık tutumları ile sosyal medya tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon analizi sonuçları.....	61
Tablo 5.5. Sosyal medya tutumları ile siber zorbalık tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon analizi sonuçları.....	61
Tablo 5.6. Siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon analizi sonuçları.....	62
Tablo 5.7. Siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon analizi sonuçları.....	63
Tablo 5.8. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyete göre Mann Whitney U testi sonuçları.....	65
Tablo 5.9. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	66
Tablo 5.10. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelire göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	67
Tablo 5.11. Siber zorbalık tutum puanlarının hangi gelir grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	68
Tablo 5.12. Endişe alt boyut puanlarının hangi gelir grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	68
Tablo 5.13. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	69
Tablo 5.14. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	70

Tablo 5.15. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	71
Tablo 5.16. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profillerine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	72
Tablo 5.17. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	73
Tablo 5.18. Siber zorbalık puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	73
Tablo 5.19. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyete göre Mann Whitney U testi sonuçları.....	74
Tablo 5.20. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	75
Tablo 5.21. Sosyal medya tutum puanının hangi yaş grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	76
Tablo 5.22. Paylaşım ihtiyacı puanının hangi yaş grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	76
Tablo 5.23. Sosyal yetkinlik puanının hangi yaş grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	77
Tablo 5.24. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelire göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	77
Tablo 5.25. Paylaşım ihtiyacı alt boyut puanlarının hangi gelir grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	78
Tablo 5.26. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	79

Tablo 5.27. Sosyal medya tutum puanları ile günde internet kullanım sıklığının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	80
Tablo 5.28. Paylaşım alt boyut puanları ile günde internet kullanım sıklığının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	80
Tablo 5.29. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	81
Tablo 5.30. Sosyal medya tutum puanları ile internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Mann Whitney U testi.....	82
Tablo 5.31. Sosyal yetkinlik puanları ile internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Mann Whitney U testi.....	82
Tablo 5.32. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	83
Tablo 5.33. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profillerine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	84
Tablo 5.34. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları.....	85
Tablo 5.35. Sosyal medya tutum puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	86
Tablo 5.36. Paylaşım ihtiyacı puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	87
Tablo 5.37. Sosyal yetkinlik puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	87

Tablo 5.38. Öğretmenlerle ilişki puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi.....	87
---	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. Dünyada en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları.....	19
Şekil 2.2. Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları.....	20
Şekil 3.1. Siber zorbalık için en çok kullanılan araçların oranları.....	30
Şekil 3.2. Siber zorbalık yapılan ve siber zorbalığa maruz kalınan platformlar.....	47
Şekil 3.3. Siber zorbalıkla ilişkilendirilen sosyal medya uygulamaları.....	48

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

TÜVAKA	: Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
HTML	: Hiper Metin İşaretleme Dili (Hyper Text Markup Language)
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
TCK	: Türk Ceza Kanunu

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Teknolojinin gelişmesiyle beraber hayatımıza giren bilgi ve iletişim teknolojileri, insan yaşamı için birçok olanak sağlamıştır. Aynı zamanda hayatımıza yenilik ve kolaylık getirmiştir. İnternetin doğuşu ve gelişimi sayesinde iletişim araçları ile bilgiye ulaşmak daha kolay bir hale gelmiştir. Özellikle web 1.0 teknolojisi ele alınarak geliştirilen web 2.0 teknolojisi ile internet interaktif bir yapı haline geldi. İnternet teknolojileri sayesinde bireyler; bilgiye daha kolay ulaşmakta, diğer kişilerle etkileşime geçerek iletişim sağlamakta, sosyal ağlarda içerik üretip, sosyalleşmektedirler. Aynı zamanda internet teknolojileri kullanıcılarının yaşamlarını; eğitim, eğlence, haberleşme, ticaret, sağlık, alışveriş, bankacılık gibi birçok alanda kolaylaştırmaktadır.

İnternet teknolojisinde yaşanan hızlı gelişmeler hayatın her alanını olumlu yönden etkilemektedir. Ancak bu gelişmelerin getirdiği olumsuz etkileri göz ardı etmemek gerekir. Teknolojik gelişmelerin bir parçası olan internetin, bilinçsiz ve kontrolsüz bir şekilde kullanımı istenmeyen durumların yaşanmasına sebebiyet verebilmektedir. Çünkü internet, sunduğu olanakların yanı sıra çeşitli risklerin bulunduğu bir ortamdır.

Anonim bir şekilde gönderilen zararlı ve virüslü e-postalar, içeriğinde hakaret, aşağılama, tehdit barındıran içerikler, mesajlar, sosyal ağlarda paylaşılan uygun olmayan görüntü ve videolar kişilerin yaşamında yeni bir tehdit alanı oluşturmaktadır. İnternetin belli bir etik çerçeve içerisinde kullanılmaması ve internetin kişilere zarar verecek şekilde kullanılması siber taciz ve siber gözetleyici gibi bireylerin ve kavramların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İletişim teknolojilerinin zarar vermek amacıyla kullanım örneklerinden biri de siber zorbalıktır. (Baştürk-Akca vd, 2014, s:18).

Siber zorbalık geleneksel zorbalıktan farklı olarak dijital ortamda gerçekleştirilen bir zorbalık çeşididir. Hinduja ve Patchin siber zorbalığı “Bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçlar kullanılarak gerçekleştirilen, kasıtlı ve tekrarlayıcı zarar verme” olarak tanımlamaktadır (2010a s: 208). Diğer bir deyişle bir kişi veya grup tarafından iletişim teknolojilerinin kullanılarak, karşı tarafı rahatsız veya tehdit edici içeriklerin gönderilmesidir.

Siber zorbalık içeren davranışlar; SMS yoluyla, cep telefonu aracılığıyla video ve resim çekilerek, cep telefonuyla diğer bireyleri rahatsız ederek, sohbet odalarında e-posta

yoluyla, anlık mesajlaşma sırasında veya web siteleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippet, 2006). Kişinin izni olmadan özel bilgilerinin veya fotoğraflarının yayınlanması ve sosyal ağ şifrelerinin kullanılması da siber zorbalık davranışı içermektedir.

Siber zorbalıkta saldırgan ile kurban arasında kişisel bir temas bulunmamasına rağmen, saldırıya uğrayan kişi psikolojik zarar görmektedir. Zorbalığa maruz kalan gençlerde depresyon, düşük benlik saygısı, korku, üzüntü, hayal kırıklığı, utanç v.b. gibi duygular yoğun olarak görülmektedir (Hinduja ve Patchin, 2005). Ayrıca çocuk ve gençler sanal ortamda hayal güçlerinin etkisiyle yarattıkları karakterler aracılığı ile zorbaca davranışları oyun olarak kabul etmekte ve bu davranışlar için sorumluluk üstlenmemektedirler (Willard, 2007b).

Siber zorbalık zaman ve mekândan bağımsız olduğu için hızı ve yayılımı geleneksel zorbalığa göre daha fazladır. Ayrıca mağdurun siber zorbalık eylemlerinden kaçabilme imkânı geleneksel zorbalığa göre daha kısıtlıdır (Baştürk-Akca ve Sayımer, 2017, s:4). Geleneksel zorbalığın yaygınlığı siber zorbalığa göre daha fazla olmasına rağmen siber zorbalık eylemleri kişi üzerinde daha kalıcı etkiler bırakabilmektedir. Bunun nedeni ise anonim, zaman ve mekândan bağımsız olabilme ve geniş katılımcı sayısı gibi siber zorbalığın kendine özgü özellikleri, siber zorbalığın etkilerini geleneksel zorbalığa göre daha yıkıcı ve ciddi boyutlara taşıyabilmektedir (Kavuk-Kalender vd., 2018, s: 572).

Yapılan araştırmalara bakıldığında, siber zorbalık eylemleri mağdur üzerinde psikolojik, fiziksel ve akademik olarak çeşitli olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Siber zorbalığa maruz kalan kişilerde psikolojik semptomlara bağlı olarak fiziksel rahatsızlık görülebilir (Horzum ve Ayas, 2014). Öfke, korku ve endişe gibi duygular siber zorba mağdurlarının üzerinde gözlemlenen etkilerdir (Beran ve Li, 2005; Kestel ve Akbıyık, 2016). Bunun dışında siber zorbalığın intihar düşüncesi ve depresyon gibi psikolojik etkileri mevcuttur (Erdur-Baker ve Tanrıku, 2010; Landstedt ve Persson, 2014; Litweller ve Brausch, 2013). Olweus ve Breivik (2014) zorbalıkla ilgili yaptıkları araştırmada zorbalığa maruz kalan katılımcıların, kendilerine intihar/zarar verme davranışı sergilediklerini bildirmişlerdir. Siber zorbalığın diğer bir etki alanı akademik hayattır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenci akademik zorluklar yaşayabilir (Hinduja ve Patchin, 2014, s:2) ve bu durum akademik becerilerini, başarılarını olumsuz yönde etkileyebilir (Egeberg vd., 2016).

Siber zorbalık eylemlerinin kişi de bıraktığı psikolojik, fiziksel ve akademik etkilere bakıldığında, bununla ilgili zorbalık eylemlerinin yaygınlığı da araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Zalaquett ve Chatters (2014) yaptıkları araştırmada katılımcıların %90'nın üniversitede siber zorbalığa maruz kaldığını bildirmişlerdir. Arıca ve diğerlerinin (2008) ortaokul öğrencileriyle yaptığı araştırmada, öğrencilerin %35.7'sinin siber zorba olduğu ve %5.9'nun siber mağdur olduğu belirtilmiştir. Dilmaç (2009), üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada, öğrencilerin %22,5' inin en az bir kere siber zorbalıkla uğraştığını ve %55,3'ünün yaşamları boyunca bir kez siber zorbalık mağduru olduğunu bildirmiştir. Literatürde siber zorbalığın yaygınlığı ile ilgili benzer sonuçlara yakın çalışmalar bulunmaktadır (Turan vd., 2011; Bayram ve Saylı, 2013; Wozencroft vd., 2015; Gahagan vd., 2016).

Yukarıda bahsedilen çalışmalar incelendiğinde, siber zorbalık eylemlerinin dünya genelinde bir sorun olduğu ve yaygınlığının da arttığı görülmektedir. Sanal bir ortamda gerçekleşen bu tarz zorbalık eylemlerinin altında birçok neden yatmaktadır (Tuncer ve Dikmen, 2016, s:96). Bunlardan biri de bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimler ve bu teknolojilerin yaygın kullanımının getirdiği olumsuz etkilerdir. E-posta, anında mesajlaşma, sosyal medya, çevrimiçi oyun veya cep telefonlarına gönderilen dijital mesajlar ve resimler elektronik iletişim teknolojileri aracılığıyla yapılan siber zorbalık eylemleridir (Kowalski vd., 2014; Hinduja ve Patchin, 2012).

İnternet teknolojilerinden biri olan sosyal medya, kısmen artan popülerliklerinin bir yansıması olarak siber zorba olmak ve siber zorbalığa maruz kalmak gibi durumlar açısından popüler siteler olarak ortaya çıkmaktadır (Whittaker ve Kowalski, 2015, s:12). Sosyal medya uygulamalarının özelliklerine bakıldığında; sahte hesaplar ile erişim sağlama imkânı, uygulamalarda gönderi paylaşımı ve yorum yapabilme, anonim olabilme özelliği, paylaşımlar için bir denetimin olmaması gibi durumlar sosyal medyada özel bilgi paylaşımı, hakaret, ifşa gibi siber zorbalık eylemlerini ortaya çıkarmaktadır (Yaş, 2018, s: 502).

Ipsos 2018 Siber Zorbalık Araştırması'nda, 28 ülkeden katılımcıların %65'lik kesimi siber zorbalığa maruz kaldığı ortamın sosyal medya uygulamaları olduğunu bildirmiştir. Dünya genelinde 3 milyar 484 milyon kişi aktif sosyal medya kullanıcısı olduğundan, sosyal medyanın siber zorbalık platformu haline gelmesi dikkate alınması gereken bir durumdur.

Yukarıda bahsedilen problemin durumu ele alındığında sosyal medyanın bir siber zorbalık ortamı olduğu ve literatürde bununla ilgili çalışmalara yer verildiği görülmüştür (Tuncer ve Dikmen, 2016; Johnson vd., 2016; Whittaker ve Kowalski, 2015; Walker vd., 2011). Bu çalışmanın problemini ise üniversite öğrencileri arasındaki sosyal medya tutumunun, siber zorbalık eğilimleri ile ilişkisinin incelenmesi oluşturmaktadır.

1.2. Araştırma Soruları

Çalışmanın problemini oluşturan konunun araştırılabilmesi için aşağıda belirtilen sorulara cevap aranmıştır. İletişim Fakültesi öğrencilerinin;

1. Siber zorbalık eğilimleri ve sosyal medya tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya alt boyut tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Siber zorbalık ve sosyal medya tutumları;
 - Cinsiyetlerine
 - Yaşlarına
 - Aylık gelirlerine
 - Günlük internet kullanımına
 - İnternete bağlanılan elektronik cihaza
 - Kullandıkları sosyal medya uygulama sayısına
 - Sosyal medya üyeliklerinde kullandıkları kimliklerin gerçekliğine
 - Sosyal medya kullanım sıklığınagöre farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin, sosyal medya tutumu ile ilişkisini incelemektir. Bu doğrultuda öğrencilerin siber zorbalık davranışlarının sosyal medya tutumu ile ilişkisi farklı değişkenlerle beraber değerlendirilecektir.

1.4. Araştırmanın Önemi

Fiziksel ortamda yaşanan ve okullarda yaygın olan geleneksel zorbalık, teknolojik gelişmelerle birlikte dijital platforma taşınmış ve siber zorbalık denilen kavramın ortaya

çıkmasına neden olmuştur. Dijital ortamın yüz yüze ortam gibi olmaması, hedef kitlenin geniş olması, kişinin kimliğini saklayabilmesi ve zorbalık eyleminin karşı tarafta yarattığı etkiyi görmemek siber zorbalık olaylarının daha kolay bir şekilde yapılmasına neden olmaktadır.

Dünya ve Türkiye genelinde yapılan araştırmalara bakıldığında zaman siber zorbalıkla ilgili çalışmalar sıklıkla ortaokul ve lise öğrencileri üzerine yapılmıştır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Yaman ve Peker, 2012; Baştürk-Akca vd., 2015; Hinduja ve Patchin, 2013; Tran vd., 2018). Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık eğilimleri ile ilgili daha kısıtlı bir literatür çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalar incelendiğinde üniversite ortamında azımsanmayacak siber zorbalık eylemlerinin olduğu görülmektedir (Dilmaç, 2009; Gelibolu vd., 2016; Walker vd., 2011; Faucher vd., 2014).

Üniversite öğrencilerinin sosyal medya tutumlarının, siber zorbalık üzerindeki etkisine yönelik bir çıkarım ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma, literatüre bir katkı sağlaması yönünden önemlidir. Ayrıca elde edilen sonuçlar ve öneriler sonraki çalışmalara ışık tutması açısından önem teşkil etmektedir

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma bazı yönleriyle ile sınırlıdır. Bunlar;

- Araştırma, Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde 2018-2019 eğitim öğretim yılında öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
- Araştırma, kullanılan kişisel bilgi formu, siber zorbalık ve sosyal medya tutum ölçeği yöntemi ile sınırlıdır.
- Araştırma öğrencilerin anketlere verdiği cevaplar ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Zorbalık: Olweus'a göre zorbalık “kendini savunmakta zorluk çeken bir kişiye karşı yöneltilen bir ya da daha fazla kişi tarafından kasıtlı, tekrarlanan olumsuz (tatsız veya kırıcı) davranıştır” (Olweus, 2010, s: 2).

Siber Zorbalık: Elektronik araçları kullanarak sosyal paylaşım sitesi, e-posta, sohbet odaları ve kısa mesaj aracılığıyla kendini savunamayan birine zarar vermek olarak nitelendirilir (Palermi vd., 2017).

Siber Zorba: Bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla başkalarına kasıtlı ve tekrarlayıcı olarak zarar veren kişi.

Siber Mağdur: Siber zorbalık eylemlerine maruz kalan kişi.

Sosyal Medya: Sosyal medya konuşma ortamları, kelimeler, resimler, videolar ve sesler biçiminde içerik oluşturmayı ve kolayca iletmeyi mümkün kılan, web tabanlı uygulamalardır (Safko ve Brake, 2009).

2. İNTERNET VE SOSYAL MEDYA

Bu bölümde İnternet kavramının tanımı ve İnternet'in tarihçesi anlatılmıştır. İnternetin temelleri atıldıktan sonra Web 1.0 teknolojisi geliştirilmiş ve daha sonra Web 2.0 teknolojisi ortaya çıkmıştır. Web'in ikinci nesli olarak tanımlanan Web 2.0, kullanıcılarına internette etkileşim tabanlı bir ortam sunmuştur. İnternet teknolojisi hakkında verilen bilgilerden sonra sosyal medya kavramı açıklanmıştır. Bu çerçevede sosyal medya özelliklerine, platformlarına, Dünya ve Türkiye genelinde aktif sosyal medya kullanıcıları ile ilgili istatistik verilerine yer verilmiştir.

2.1. İnternet Kavramı ve İnternetin Doğuşu

İnternet, milyonlarca bilgisayarı birbirine bağlayan, kullanıcıların bir bilgisayardan diğerine veri aktarmalarını sağlayan küresel bir ağıdır (Thurlow vd., 2004, s: 41). Dünya çapında yayın yapma yeteneği, bilgi yayma mekanizması ve coğrafi konum gözetmeksizin bireyler ve bilgisayarlar arasında iş birliği ve etkileşim ortamıdır. (Leiner vd., 1997). İnternet dünya çapında halka açık bir ağların ağıdır. Birbirine bağlı bilgisayarlar aracılığıyla internet; bireylerin ve işletmelerin bilgi, kaynak ve hizmetleri paylaşmasını sağlar.

İnternetin temeli ilk olarak, 1969 yılında ARPANET adıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde atılmıştır. ARPANET, askeri amaçla kullanılan bilgisayarların, birbirine bağlanmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. (Aydın, 2012, 140). İlk zamanlarda savunma amaçlı ve akademik alanlarda kullanılan internet, 1990'lı yıllarda ev kullanıcıları arasında yaygınlaşmaya başlamıştır (İspir, 2013, s:11).

Türkiye' de bilgisayar ağları ilk olarak 1986 yılında üniversitelerin önderliğinde kurulmuştur. Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı (TÜVAKA) olarak bilinen bu ağ, sadece üniversiteler ve araştırma kurumları tarafından kullanılıp, finanse edilmektedir. Ancak bu ağ, 1990'lı yıllarda hat kapasitesi eksikliği ve teknolojik eskilik gibi durumlardan dolayı yetersiz kalmaya başlamıştır. Aynı dönemlerde Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin (ODTÜ) önerdiği bir proje Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenmiş ve yeni ağ teknolojilerinin kullanımı öngörülmüştür. Böylelikle 1992 yılından beri önemli aşamalar kaydedilerek, Türkiye'nin internet bağlantısı temin edilmiştir (Özgit ve Çağıltay, 2018, s: 22). Türkiye' de internet

bağlantısının ticari kurumlarda ve evlerde kullanılması gibi geniş kitlelere ulaşma durumu 1996 yılında gerçekleşmiştir (Saka, 2019, s:9).

İlk zamanlar askeri savunma için tasarlanmış olan internet, zamanla hızlı bir şekilde gelişerek toplum tabanına yayılmış ve küresel bir iletişim ağı haline gelmiştir (Haberli, 2014, s:32). İnternet teknolojisi ile ilgili geliştirilen yazılımlar, internetin tüm dünyaya yayılmasına olanak tanımıştır. İnternetin en iyi bilinen uygulaması olan WWW (World Wide Web) aracılığıyla, kullanıcılar bilgi aramalarını ve paylaşımlarını kolaylıkla küresel çapta gerçekleştirmektedir. Zamanla farklı alanlara hizmet etmeye başlayan ağ teknolojisi ticaret, eğitim, eğlence, sağlık gibi pek çok alanda kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Böylelikle internet kullanıcılarına bilgiye kolay, ucuz ve hızlı bir şekilde ulaşmanın en iyi yolunu sunmaktadır (İspir, 2013, s:11). Dünya üzerinde küresel bir iletişim ağı olan internet, Web 1.0 ve daha sonra geliştirilen Web 2.0 gibi teknolojiler ile gün geçtikçe hem kullanıcı kitlesini arttırmış hem de insan yaşamında vazgeçilmez bir yer edinmiştir.

2.1.1. Web 1.0 teknolojisi

Web 1.0, Tim Berners-Lee tarafından icat edilen web 'in kökenleridir. Bu teknoloji, az sayıda üreticinin web sayfası oluşturduğu ve çok sayıda müşterinin tarayıcı aracılığıyla web sayfalarına ulaştığı, salt okunur web olarak temsil edilmiştir (Nath vd., 2014). Web 1.0 veya www (dünya çapında ağ) internet üzerinden erişilen, birbirine bağlı, hiper metin belgelerinin bir sistemidir. Web 1.0'da az sayıda yazar tarafından, çok sayıda okuyucu için web sayfaları oluşturulmuştur. Böylelikle, insanlar doğrudan kaynağa giderek bilgi alabilmektedir (Naik ve Shivalingaiah, 2008).

Web 1.0 teknolojisinin amacı, web siteleri aracılığıyla kullanıcılara bilgi sunmaktır. Kullanıcıların bu sitelerdeki rolü tek yönlü ve pasiftir. Bu nedenle kullanıcılar, içeriğe katkıda bulunmazlar (Toprak ve Uça-Güneş, 2015, s.140). Web sayfaları nadiren güncellenen statik sayfaları içermektedir. Etkileşim yoktur ve bir kitapçık olarak da kullanılmaktadır (Prasad vd., 2013, s:350):

Web 1.0 teknolojileri, temel web protokollerini içermektedir: HTML, HTTP ve URI. Web 1.0'ın özellikleri aşağıdaki gibidir (Choudhury, 2014, s:8096).

- Statik web sayfaları içerir ve temel Hiper Metin İşaretleme Dili (HTML) kullanılır.
- Kullanıcılar sadece içerik okurlar.

- Çevrimiçi bir varlık oluşturulup, bilgiler istenildiği zaman herkesin kullanımına sunulur.

Web 1.0'ın ana sınırlandırmaları ise aşağıdakiler gibidir (Choudhury, 2014, s:8096):

- Web 1.0 sayfaları, yalnızca makineyle uyumlu içeriğe sahip olmayan web okuyucuları tarafından anlaşılabilir.
- Web yöneticisi, sadece kullanıcıları güncellemekten ve web sitesinin içeriğini yönetmekten sorumludur.
- Dinamik gösterim eksikliği bulunmaktadır. Yani dinamik olayları gerçekleştirmek için hiçbir web konsolu bulunmaktadır.

Web 1.0 teknolojisinde kullanıcılar pasif bir rol üstlendiği için ve iletişim tek taraflı bir çerçevede gerçekleştiğinden dolayı, bu teknoloji zamanla kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Bu nedenle, teknolojinin dinamik yapısı sayesinde, Web 1.0'ın eksik yanlarını tamamlayacak olan Web 2.0 teknolojisi doğmuştur.

2.1.2. Web 2.0 teknolojisi

Web 2.0 kavramı, Tim O'Reilly ve MediaLive International arasında bir beyin fırtınası oturumu ile başlamıştır (O'Reilly, 2005). İsim babasının Tim O'Reilly olduğu Web 2.0, internet kullanıcılarının ortaklaşa ve paylaşımda bulunarak oluşturdukları bir sistem olarak ifade edilmektedir (Toprak ve Uça-Güneş, 2015, s.141). Web 2.0, sosyal etkileşimde ortak ilgi alanlarına sahip, büyük küresel kalabalığın yönetilmesini ve birleştirilmesini sağlar (Patel, 2013, s:411).

Web 2.0, World Wide Web'in ikinci neslini tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Web 1.0'dan Web 2.0'a geçiş; aşamalı, çoklu ve devam eden değişikliklerle karakterize edilir. Web'in ilk nesli, öncelikle ajanslar, uzmanlar, öğretiler ve satıcılar tarafından yayınlanan ve genel kamu ve özel kullanıcılar tarafından okunan bilgilere odaklanmıştır. Web'in birinci nesli bilgi paylaşmaktan ibarettir ve geri bildirim yoktur. Ancak Web 2.0, kullanıcılarından alınan geri bildirimden izin veren, web uygulamalarından daha fazlasını temsil etmektedir. Aynı zamanda genişletilmiş işlevselliği sahip olan birçok uygulama için bir şemsiye terim olarak düşünülebilir (Caladine, 2008, s:4).

Web 2.0, durağan olan Web 1.0 teknolojisinden sonra ortaya çıkan etkileşim ve paylaşım özelliklerine sahip, kullanıcıların aktif olduğu web ortamlarını tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Deperlioğlu ve Köse, 2010, s:337). Web 2.0 aynı zamanda bilgelik ağı, insan merkezli web, katılımcı web ve okuma-yazma ağı olarak da bilinmektedir. Web 2.0, kullanıcıların Web 1.0'da alıştıkları kontrollerin çoğunu bırakabilecekleri bir platform gibi webdir. Kısacası, Web 2.0 kullanıcıları daha az kontrol ile daha fazla etkileşime sahiptir (Aghaei vd., 2012, s:3).

Web 2.0 yalnızca Web'in yeni bir sürümü değil, birkaç yönüyle farklı bir teknolojidir. Web 2.0; (Murugesan, 2007, s:34).

- Esnek web tasarımını, yeniden kullanımı ve güncellemeleri kolaylaştırır.
- Zengin ve esnek bir ara yüz sağlar.
- İşbirlikçi içerik oluşturmayı ve değiştirmeyi kolaylaştırır.
- Web üzerinde farklı uygulamaları yeniden kullanarak ve birleştirerek veya farklı kaynaklardan gelen verileri ve bilgileri birleştirerek yeni uygulamalar yaratılmasına olanak tanır.
- Ortak çıkarları olan insanların sosyal ağlarını kurar, iş birliğini destekler ve ortak zekanın toplanmasına yardımcı olur.

Web 2.0 teknolojisinin amacı, kullanıcıların teknik engellere maruz kalmadan içerik paylaşımlarını ve internet ortamının sosyal etkileşim potansiyelinden yararlanmalarını sağlamaktır. Web 2.0 araçları, web okurluğunu web okuryazarlığına dönüştürmüştür. Böylelikle internet; salt bilginin hazırlanıp, tüketildiği bir ortam olmaktan çıkıp, kullanıcının içerik üretimine katıldığı, içeriğin paylaşıldığı ve transfer edildiği bir platform halini almıştır (Horzum, 2010).

Web 2.0 teknolojileri, katılımcılarına eş zamanlı iletişim ortamı sunmakta ve kullanıcıların doğrudan iletişimde bulunmasına olanak tanımaktadır. Web 2.0 bu özelliklerinden dolayı sosyal medya olarak da tanımlanmaktadır. Sosyal medya; kullanıcılarına içerik paylaşma, paylaştıkları içeriklere yorum yapma ortamı sağladığından dolayı, Web 2.0 teknolojileri ile kullanılmaktadır.

2.2. Sosyal Medya Kavramı ve Özellikleri

Sosyal medya, etkileşimli ortamını kullanarak bilgi, tecrübe ve görüşlerini paylaşmak için çevrimiçi toplanan insan toplulukları arasındaki etkinlikleri, uygulamaları ve davranışları ifade etmektedir. Sosyal medya konuşma ortamları, kelimeler, resimler,

videolar ve sesler biçiminde içerik oluşturmayı ve kolayca iletmeyi mümkün kılan, web tabanlı uygulamalardır (Safko ve Brake, 2009, s: 6).

Sosyal medya kullanıcılarına bilgi, düşünce ve ilgi alanlarıyla ilgili paylaşım yapabilme imkânı sağlayan ve karşılıklı etkileşimin gerçekleştiği ortamları sunan, çevrimiçi araçlar ve web siteleri için kullanılan bir kavramdır (Sayımer, 2012, s:123). Sosyal medya, topluluk odaklı web sitelerinde bilgi, deneyim ve bakış açılarının paylaşılmasına olanak sağlayan ve çevrimiçi dünyada giderek daha fazla önem kazanmaya başlayan bir uygulama ortamıdır (Weinberg, 2009, s:1).

Sosyal medya zaman ve yer sınırlaması olmadan paylaşımın, tartışmanın ve etkileşimin temel olduğu bir iletişim şeklidir (Vural ve Bat, 2010, s:3351). Sosyal medya; zaman-mekân fark etmeksizin, anlık paylaşım yapabilme özellikleri nedeniyle iletişim yöntemlerini büyük ölçüde değiştirmiştir. Böylelikle aracıya gereksinim duyulmadan hızlı, basit ve anlık olarak içerik paylaşımı gerçekleşmektedir (Kaynak ve Koç, 2015, s:394).

Günümüzdeki Web etkinliklerinin çoğu, sosyal medyanın oluşturulmasını ve kullanılmasını içermektedir. Sosyal medya kavramı, kullanıcıların birbirleriyle çevrimiçi etkileşime girme şekilleri ve bloglar oluşturup, yorum yapma, içerik yükleme ve paylaşma veya sosyal paylaşım siteleri aracılığıyla başkalarıyla iletişim kurma gibi farklı etkinlikleri içeren ortamdır (Broek vd., 2009, s:11).

Kietzmann ve diğerlerine (2011, s:243) göre sosyal medya, yedi işlevsel bloktan oluşmaktadır. Bunlar; kimlik, sohbet, paylaşım, konum, ilişkiler, itibar ve gruplardır. Bu özellikler, sosyal medya kullanıcılarına ait deneyimlerin belirli bir yönünün açılmasına, incelenmesine olanak tanır. Ancak bu özelliklerin hepsi tüm sosyal medya araçlarında bulunmak zorunda değildir. Dolayısıyla bu özellikler, bazı sosyal medya platformlarında daha baskın olabilir. Aşağıda bu yedi işlevsel özellikler belirtilmiştir:

Kimlik: Bu işlevsel blog, kullanıcıların bir sosyal medya ortamında kimliklerini ne derecede ortaya çıkardıklarını temsil etmektedir. Kimliği ortaya koyan bilgiler; isim, yaş, cinsiyet, meslek, konum ve kullanıcıları belirli bir şekilde resmeden bilgileri içerebilir. Sosyal medya kullanıcıları kimlik konusunda farklı tercih yapmak da özgürlerdir. Kullanıcıların bazıları gerçek kimlikleriyle içerik oluşturup, paylaşım yaparken; bazıları ise takma isimlerle sosyal medya platformlarını kullanmaktadır.

Sohbet: Sosyal medyanın bu özelliği, kullanıcıların bir sosyal medya ortamında diğer kullanıcılarla iletişim kurma derecesini temsil etmektedir. Birçok sosyal medya

platformu kullanıcıların birbirleriyle arasındaki iletişimi kolaylaştırmak için tasarlanmıştır. Kullanıcılar arasındaki konuşmalar her türlü nedenden dolayı gerçekleşebilir. İnsanlar kendileriyle benzer fikirlere sahip yeni kişilerle tanışmak, gerçek aşkı bulmak, özgüvenlerini geliştirmek veya yeni fikirlerin öncüsü olmak için tweet atmakta ve blog yazmaktadır.

Paylaşım: Bu özellik kullanıcıların içerik alışverişinde bulunma, dağıtma ve alma düzeyini göstermektedir. Sosyal medya, paylaşılan bir nesne ile birbirine bağlanan insanlardan oluşur. Paylaşılacak olan nesnenin fotoğraf, video, metin veya konum olmasına bağlı olarak, paylaşım yapılacak olan platform değişebilir. Yalnızca paylaşmak sosyal medyada etkileşime girmenin bir yoludur, ancak paylaşımın kullanıcıların birbirleriyle sohbet etmek veya ilişki kurmak istemesine neden olup olmayacağı, sosyal medya platformunun işlevsel amacına bağlıdır.

Konum: Bu yapı bloğu ise sosyal medya platformundaki kullanıcıların, diğer kullanıcıların erişilebilir olup olmadığını ve bunu ne ölçüde bildiklerini gösterir. Sanal dünyada veya gerçek dünyada başkalarının nerede olduğunu ve orada mevcut olup olmadıklarını içerir. Konum bildirme araçları sanal dünya ve gerçek dünya arasında bir köprü oluşturur.

İlişkiler: İlişkiler bloğu, kullanıcıların diğer kullanıcılarla ne ölçüde ilişkili olabileceğini temsil eder. Burada kastedilen nokta; iki veya daha fazla kullanıcının sohbet etmelerini, nesne paylaşımlarını, buluşmalarını veya sadece birbirleriyle arkadaş olmalarını ya da hayran olarak listelemelerini sağlayan bir ilişkilendirme biçimidir.

İtibar: Kullanıcıların bir sosyal medya ortamında, kendileri de dahil olmak üzere başkalarının duruşunu ne ölçüde tanımlayabildiğidir. İtibarın sosyal medya platformlarında farklı anlamları olabilir. Çoğu durumda itibar, bir güven meselesidir ancak bilgi teknolojileri bu güveni belirleme de yeterli değildir. O nedenle sosyal medya ortamında belirlenen ölçümler bu itibarın oluşturulmasında göz önüne alınmaktadır. Bu ölçüm kriterlerinin arasına takipçi sayısı, beğeni sayısı, izlenme sayısı gibi faktörler girmektedir.

Gruplar: Kullanıcıların toplulukları ve alt toplulukları oluşturabilecekleri kapsamı temsil eder. Bir ağ ne kadar sosyal olursa arkadaş grubu, takipçi sayısı ve kişiler o kadar büyük olur. Sosyal medya platformlarında iki ana grup bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kişiler bağlantılarını sıralayabilir veya arkadaşlarını, takipçilerini, hayranlarını

kendi oluşturdukları farklı gruplara yerleştirebilirler. İkincisi, çevrimiçi gruplar çevrimdışı kulüplerle aynı olabilir: herkese açık, kapalı veya gizli.

Mayfield' a (2008, s: 5) göre ise; sosyal medya aşağıdaki özelliklerin çoğunu veya tamamını paylaşan bir grup, yeni tür çevrimiçi medyadır.

- Katılım: Sosyal medya, ilgilenen herkesi katılımları ve geribildirim yönüyle cesaretlendirir. Sosyal medya, kitle ve medya arasındaki çizgiyi bulanıklaştırır.
- Açıklık: Çoğu sosyal medya servisi katılımlara ve geribildirimlere açıktır. Bu sosyal medya servisleri kullanıcılarını oylama, yorumlama ve bilgi paylaşımı konusunda teşvik etmektedir.
- Konuşma: Geleneksel medya “yayın” (içeriğe aktarımı veya kitleye dağıtılan) ile ilgili iken, sosyal medya iki yönlü bir konuşma avantajı sağladığı için daha iyi görölmektedir.
- Topluluk: Sosyal medya, toplulukların hızlı bir şekilde oluşturulmasını ve etkili bir şekilde iletişim kurmasını sağlamaktadır. Topluluklar bu sayede, ortak ilgi alanlarını paylaşma imkânı bulurlar.
- Bağlanabilirlik: Pek çok sosyal medya türü diğeri sitelerle, insanlarla ve kaynaklar bağlantılar kurarak, bağlantılarını geliştirir.

Yukarıda belirtilen özelliklerin dışında sosyal medya kullanıcılarına etkileşim sağlayabilecekleri bir ortam sunmuştur. Etkileşim sayesinde gönderici ve alıcı arasındaki fark ortadan kalkmaya başlamıştır. Sosyal medyanın etkileşim özelliğı, onu geleneksel medyadan ayıran bir farktır. Sosyal medyanın diğeri önemli bir özelliğı ise asenkronizasyon (eşzamansızlık) dur. Bu özellik zaman sorununu ortadan kaldırmıştır. Kullanıcılar, sosyal medya platformunda istedikleri zaman, paylaşılan bir içeriğe veya yoruma karşılık verme olanağına sahiptirler (Kırık, 2012, s: 93).

Sosyal medyanın diğeri medyalardan en önemli farkı; bilgi aktarımını çift yönlü ve eş zamanlı olmasıdır. İletişim teknolojileri sayesinde zaman ve mekân sınırlamasını ortadan kaldıran sosyal medya, yaşamın her alanını etkisi altına almıştır. Sosyal medyanın sunduğı olanaklar sayesinde, kullanıcılar düşünce ve fikirlerini tartışabilecek bir ortam bulmuştur (Tuncer, 2013, s:15).

Sosyal medya gündelik yaşantımızı oluşturan ev, iş ve sosyal hayat ekseninin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Sosyal medya platformları sayesinde, insanlar kendi içeriklerini üretme ve fikirlerini paylaşma veya diğeri kullanıcılarla bu fikirler üzerine

tartışıp yeni fikirler üretme imkanına erişmişlerdir. İçerik üretme ve paylaşma, eş zamanlılık, zaman ve mekân sınırının ortadan kalkması gibi olanaklar sağlayan sosyal medyanın, devamlılığını sağlayabilmesi için platformlara ihtiyacı vardır. Bu platformlar farklı içeriklerin üretilip, paylaşıldığı mecralardan oluşmaktadır.

2.2.1. Sosyal medya platformları

Sosyal medya kullanıcıları iletişim kurmak, paylaşım yapmak veya sosyalleşmek için farklı sosyal medya platformlarında isteklerini gerçekleştirmektedir. Düşüncelerini yazmak isteyen bir kullanıcı “blog” sayfasında bu isteğini yerine getirebilir veya video paylaşımı yapmak isteyen başka bir kullanıcı Youtube’ da bu istediğini yapabilir. Kısacası sosyal medya kullanıcıları bu veya bunun gibi isteklerini sosyal platformlarında gerçekleştirebilir. Sosyal medya platformlarını kategorileştirerek sekiz başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar (Akar, 2013, s: 53):

- Bloglar
- Microbloglar
- Forumlar
- İnceleme ve değerlendirme siteleri
- Sosyal haber ve sosyal işaretleme siteleri
- Sosyal ağ siteleri
- Sosyal paylaşım siteleri
- Sanal dünyalar

Bloglar: Blog kavramı “web” ve “blog” kelimelerinin birleşmesinden oluşturularak “weblog” şeklinde adlandırılmıştır. Kullanımı yaygınlaştıkça “blog” olarak kısaltılmıştır. Bloglar, herkesin kısa bir süre içerisinde bedava yazılımlar aracılığıyla, web sayfası üzerinde bir günlük oluşturmalarıdır. Bloglar kolay hazırlanabilen web sayfalarıdır. Bu web sitelerinde gönderiler, en yeniden en eskiye doğru sıralanmaktadır (Özata ve Öztaşkın, 2005, s:1). Blog yazarları genellikle belirli konular üzerinde yazı yazarken, bazı blog yazarları ise bloglarını duygu ve düşüncelerini yazdıkları bir günlük olarak kullanmaktadır.

Microbloglar: Microblog, Web 2.0’ın sosyal fenomenlerinden biridir. Microbloglar, blog oluşturma ve anlık mesajlaşma arasındaki boşluğu doldurur ve insanların anlık ne yaptıkları ile ilgili web’de kısa mesajlar yayınlamalarına olanak tanır. Bu platformlar, herkesin kendi topluluklarında kısa mesaj alışverişinde bulunmasını veya

web ortamındaki kullanıcılara kısaca yazmasını sağlar. Twitter ve Jaiku microblog platformları arasında yer almaktadır (Passant vd., 2008).

Forumlar: Web ortamında mesaj panosu veya internet forumu olarak adlandırılan bu ortamlar, çevrimiçi tartışma siteleridir. İnternet forumları ağaçsı bir yapıya sahiptir: genellikle farklı tematik bölümler ve bazen de alt bölümler içerisinde farklı konular ele alınmaktadır (Holtz vd., 2012, s: 2). Kullanıcılar bu forumlarda interaktif bir şekilde, karşılıklı konuşmalarla tartışma ortamı yaratıp, fikirlerini paylaşabilmektedir. İnternet forumlarına örnek gösterilecek ortamlar Yahoo Grupları ve Google Gruplarıdır (Akar, 2013, s: 60).

İnceleme ve değerlendirme siteleri: Bu tarz siteler kullanıcılarına herhangi bir işletme, ürün, hizmet, restoran, kitap veya hizmet gibi akla gelecek her şeyle ilgili olumlu veya olumsuz düşüncelerini paylaşma veya değerlendirme yapma olanağı sunmaktadır. Yelp ve Amazon gibi siteler inceleme ve değerlendirme sitelerine örnektir (Akar, 2013, s: 62).

Sosyal haber ve sosyal işaretleme siteleri: Sosyal haber siteleri, haber paylaşımlarının gerçekleştiği siteleridir. Bu siteler aynı zamanda kullanıcılarına oylama ve yorum yapabilme imkânı sağlamaktadır. Reddit, Technorail ve Digg gibi uygulamalar bu sitelere örnek verilebilir (Vardarli, 2016, s: 21). Sosyal işaretleme siteleri kullanıcıların yer imlerini çevrimiçi saklamalarına, yönetmelerine, aramalarına, düzenlemelerine ve paylaşımlarına ve bunlara her yerden erişmelerine olanak sağlamaktadır. Bu siteler kullanıcılar arasında iş birliği ve paylaşım için faydalı araçlardır (Barnes, 2011, s: 180).

Sosyal ağ siteleri: Sosyal ağlar, bireylerin sınırlı bir sistem içinde halka açık veya yarı halka açık şekilde profil oluşturdıkları, oluşturulan profillerin bağlantı kurulan kişilere sergilendiği ve uygulama içindeki kullanıcıların veya bağlantı listesindeki kullanıcıların paylaşımlara göz atmalarını sağlayan web tabanlı hizmetlerdir. Facebook, MySpace ve LinkedIn sosyal ağ sitelerine örnek verilebilecek sitelerdendir (Boyd ve Ellison, 2007, s:211).

Sosyal paylaşım siteleri: Kullanıcılarının video, fotoğraf ve ses gibi içerikleri yüklemesine izin veren sitelerdir. Diğer kullanıcılar yüklenen içeriklere ulaşabilmekte veya yorum yapabilmektedir. Youtube ve Instagram sosyal paylaşım sitelerinden bazılarıdır.

Sanal dünyalar: Kullanıcıların sanal ortamda kendilerini temsil eden avatarlar oluşturarak, birbirleriyle etkileşim halinde bulundukları üç boyutlu ortamlardır. Bu tarz dünyalar grafik olarak üç boyutlu ortamlar sunar. Her kullanıcı bir avatar tarafından temsil edilir ve kullanıcılar birbirleriyle yazılı mesaj veya mikrofon gibi araçlarla iletişim kurabilmektedir. Second Life, World of Warcraft ve The Sims Online sanal dünyaların içinde yer almaktadır (Akar, 2013, s: 71).

Sosyal medya platformlarında farklı uygulama ve araçları bir arada görmek mümkündür. Platformları birbirinden ayıran nokta ise, platform da var olan araçların uygulanma şeklidir. Bazı platformlar tüm içeriklerin paylaşılmasına izin verirken, bazıları sadece belirli bir içeriğin paylaşılmasına odaklanmaktadır. Örneğin; video paylaşımı için Youtube'un, fotoğraf paylaşımı için Instagram'ın tercih edilmesi gibi (Vardarlıer, 2016, s:21). Sanal platformlar bireylerin sosyalleşerek, farklı üretim tarzlarını benimseyip ve kendilerini daha özgür ifade edebilmeleri açısından olanak tanımıştır. Böylelikle sosyal medya ağına eklenen her yeni platform, kullanıcılara yeni bir iletişim şekli ve farklı ifade tarzları sunmaktadır. Kullanıcılar her farklı platformda oluşturdukları profillerle, farklı şekillerde kendilerini veya ürettiklerini platformdaki diğer kullanıcıların oluşturduğu toplumsallığa eklemleyebilmektedir (Göker ve Keskin, 2015, s: 861).

2.2.2. Sosyal medya uygulamaları

İnternet ağının oluşturulması, web 2.0 teknolojisinin ortaya çıkması sosyal medya kavramının hayatımıza girmesinde önemli süreçlerdir. Kullanıcılarına karşılıklı etkileşim ortamı sunan sosyal medyanın çeşitli platformları bulunmaktadır. Kullanıcılar bu platformlarda video, fotoğraf ve içerik paylaşımında bulunma imkanına sahiplerdir. Sosyal medya çok geniş bir kavram olduğu için sosyal ağ siteleri ve sosyal paylaşım siteleri gibi platformların çeşitli uygulamaları bulunmaktadır. Aşağıda bazı sosyal medya uygulamaları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Facebook: 2004 yılında Mark Zuckerberg tarafından oluşturulan Facebook, ilk olarak Harvard Üniversitesi öğrencileri için kurulmuştur. Daha sonra ise kullanımı alanı genişlemiş ve Amerika'da ki birçok okulda kullanılmaya başlanmıştır. Facebook, insanların birbirleriyle iletişim kurmasını, bilgi paylaşımında bulunmasını sağlayan sosyal bir ağıdır. Facebook'un misyonu: "insanlara dünyayı daha açık ve bağlantılı hale getirme ve paylaşma gücü vermektedir" (Reagan, 2009). Dünya üzerinde 2.27 milyar aktif kullanıcı sayısı ile Facebook, Dünya'da en çok kullanıcı sayısına sahip olan sosyal

medya uygulamasıdır. Türkiye’ de ise Facebook kullanıcı sayısı 43 milyondur (We Are Social ve Hootsuite, 2019a; We Are Social ve Hootsuite, 2019b).

Twitter: Jack Dorsey tarafından 2006 yılında San Francisco’da kurulan Twitter, 280 karakterlik bir limitle sınırlandırılmış microblog sitesidir. Twitter’da kullanıcılar birbirlerini takip edebilir, arkadaşlarının veya başka kişilerin ne düşündükleriyle ilgili haberdar olabilirler. Twitter, kullanıcılarına kendileriyle veya herhangi bir konu ile ilgili anlık iletiler paylaşma imkânı sağlamaktadır. Haber, iletişim, eğitim ve reklam gibi birçok alanda kullanılan Twitter, günümüzde popüler olarak kullanılan sosyal ağlardan biridir. Dünya üzerinde kullanıcı sayısı 326 milyon olan Twitter, Türkiye’ de 9 milyon aktif kullanıcıya sahiptir (We Are Social ve Hootsuite, 2019a; We Are Social ve Hootsuite, 2019b).

Instagram: Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından 2010 yılında kurulan Instagram, mobil fotoğraf /video çekilen ve paylaşılan bir sosyal medya aracıdır. Instagram, kullanıcılarına anlık fotoğraf ve video paylaşımı yapabilecekleri bir ortam sunmaktadır. Instagram fotoğrafa yönelik bir uygulama olduğu için bu ortamda iyi fotoğraf çekmek ve fotoğrafın düzenlemesini yapmak önemlidir. Bu noktada kullanıcılar Instagram’ın kendi filtrelerinden faydalanarak, fotoğraflarını farklı şekillerde düzenleyip paylaşabilmektedirler. 2010 yılında Facebook tarafından satın alınan Instagram, kurulduğu tarihten itibaren yeni özelliklerle güncellenmektedir. Günümüzde kullanım tabanı fotoğraf paylaşımı üzerine olan bu uygulama, günümüzde bir reklam ve pazarlama kanalı olarak da kendini göstermektedir. Instagram dünya üzerinde 1 milyar aktif kullanıcı ile aktif sosyal medya platformlarındaki kullanıcı sıralamasında 6. Sırada yer almaktadır. Türkiye’de ise Instagram kullanıcı sayısı 38 milyon olarak saptanmıştır (We Are Social ve Hootsuite, 2019a; We Are Social ve Hootsuite, 2019b).

Youtube: Jawed Karim, Steve Chen ve Chad Hurley tarafından 2005 yılında kurulan ve 2006 yılında Google tarafından satın alınan Youtube, video üzerine kurulu bir uygulamadır. Youtube uygulaması kullanıcılarına video izleme, yükleme, paylaşma, videolara yorum yapıp diğer kullanıcılarla etkileşime girebilme olanağı tanır. Kullanıcılar Youtube uygulaması sayesinde eğlence, kişisel gelişim, müzik, film, eğitim, haber, teknoloji, sağlık, moda, reklam gibi birçok alanda video içeriği üretmektedir. Youtube farklı alanlarda içerik üretebilme olanağı ile yeni iş olanaklarının da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Youtube Dünya’da 1.9 milyar kullanıcı sayısı ile en çok aktif kullanıcı

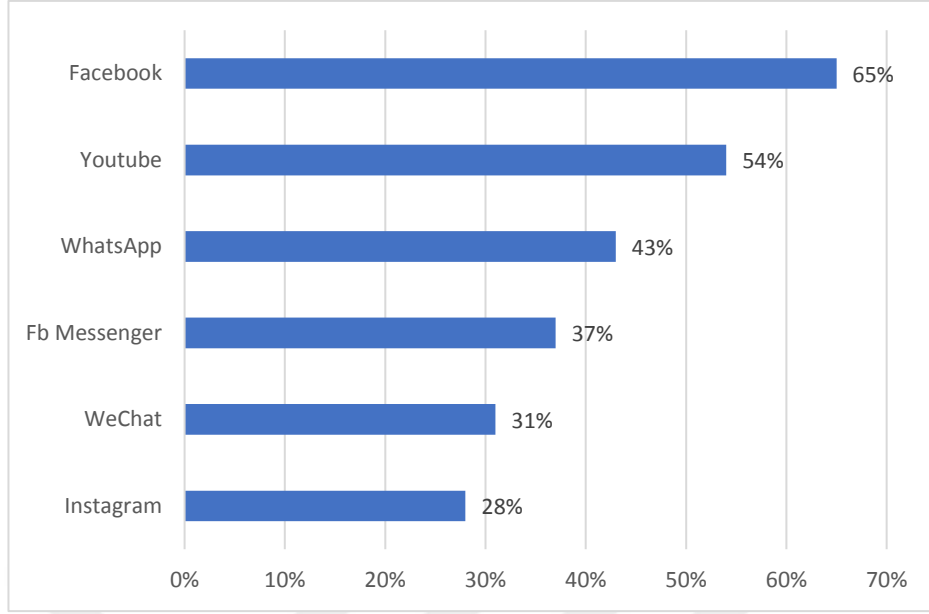
sayısına sahip 2. sosyal medya uygulamasıdır (We Are Social ve Hootsuite, 2019a; We Are Social ve Hootsuite, 2019b).

Snapchat: Evan Spiegel, Bobby Murphy ve Reggie Brown tarafından 2011 yılında geliştirilmiştir. Snapchat, kullanıcıların birbirlerine fotoğraf, video, metin veya ses göndermesini sağlayan mobil tabanlı anlık mesajlaşma uygulamasıdır. Snapchat’ de paylaşılan gönderilerin ömürleri 1 ile 10 saniye arasında sınırlandırılmıştır. Bu özelliği onu diğer sosyal medya uygulamalarından ayırmaktadır. Diğer bir özelliği ise takipçilerle paylaşılan gönderilerin 24 saat sonra yok olmasıdır. Bu özellik günümüzde Instagram, Facebook, WhatsApp gibi uygulamalarda bulunsa da ilk olarak Snapchat’ de kullanılmıştır. Dünya genelinde 287 milyon kullanıcıya sahip olan Snapchat, Türkiye’de 6.3 milyon aktif kullanıcıya sahiptir (We Are Social ve Hootsuite, 2019a; We Are Social ve Hootsuite, 2019b).

Flickr: Flickr 2004 yılında Ludicorp Şirketi tarafından yaratılmıştır. Birkaç kez el değiştiren Flickr, 2018 yılından bu yana SmugMug Şirketi’ne aittir. Flickr kullanıcıların fotoğraflarını saklamasını, sıralamasını ve paylaşmasını sağlayan çevrimiçi bir fotoğraf paylaşım hizmetidir (Zwol, 2007). Kullanıcıların hesap oluşturmadan fotoğraf ve videolara erişebilme imkânı bulunmaktadır. Ancak siteye içerik yüklemek isteyen kullanıcıların bir hesap oluşturması gerekmektedir. Kullanıcılar oluşturdukları hesaplar ile bir profil sayfası oluşturabilir, içeriklerini buraya yükleyebilir ve başka Flickr kullanıcılarını ekleyebilir.

2.2.3. Günümüzde en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları

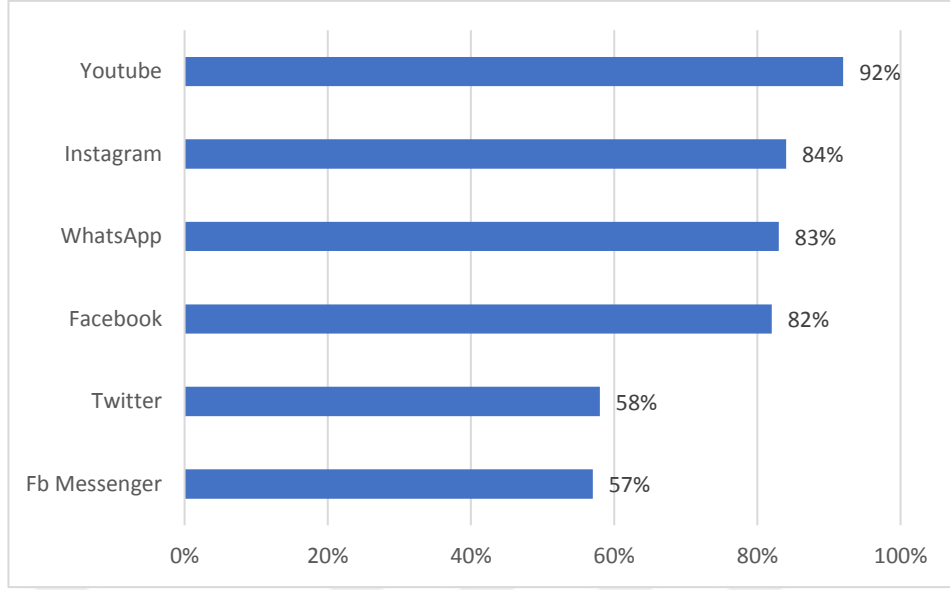
Ocak 2019 yılında We Are Social ve Hootsuite ortaklaşa “Digital in 2019” başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Raporun içeriği dünyada internet kullanımı ve sosyal medya istatistiklerini kapsamaktadır. Ocak 2019 istatistik verilerine göre; dünya nüfusu 7 milyar 676 milyon olarak belirlenmiştir. Bu nüfusun %45’ini oluşturan 3 milyar 484 milyon kişi aktif olarak sosyal medya kullanıcısıdır. İstatistik verilerine göre en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları Şekil 2.1’de verilmiştir.

Şekil 2.1. *Dünyada en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları (We Are Social ve Hootsuite, 2019a)*

Digital in 2019 raporuna dünya genelinde en çok kullanılan 20 sosyal medya uygulaması dahil edilmiştir. Yukarıdaki grafikte en çok kullanılan 6 sosyal medya uygulamasının, aktif kullanıcı sayısına göre yüzdelik dilimine yer verilmiştir. Diğer sosyal medya uygulamaları sırasıyla; QQ, Qzone, Tiktok, Sina Weibo, Reddit, Douban, LinkedIn, Baidu Tieba, Skype, Snapchat, Viber, Pinterest ve Line'dır.

Türkiye Ocak 2019 istatistik verilerine göre; Türkiye nüfusu 82 milyon olarak belirlenmiştir. Bu nüfusun %63'ünü oluşturan 52 milyon kişi aktif olarak sosyal medya kullanıcıdır. İstatistik verilerine göre Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları aşağıda Şekil 2.2' de verilmiştir.

Şekil 2.2. *Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya uygulamaları (We Are Social ve Hootsuite, 2019b)*

Digital in 2019 Türkiye raporuna en çok kullanılan 16 sosyal medya uygulaması dahil edilmiştir. Yukarıdaki grafikte en çok kullanılan 6 sosyal medya uygulamasının, aktif kullanıcı sayısına göre yüzdelik dilimine yer verilmiştir. Raporda belirtilen diğer sosyal medya uygulamaları sırasıyla; Skype, Snapchat, LinkedIn, Pinterest, Tumblr, Twitch, WeChat, Reddit, Line ve Badoo’dur.

3. SİBER ZORBALIK

Çalışmanın 3. Bölümü siber zorbalık kavramından oluşmaktadır. Bu bölümde ilk olarak, siber zorbalık teriminden bahsetmeden önce geleneksel zorbalıkla ilgili literatüre yer verilmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle beraber fiziksel ortamda yaşanan zorbalık, dijital ortama taşınmış ve siber zorbalık denilen bir kavramın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zorbalık eylemlerinin bir türü olan siber zorbalık çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Bu bölümde siber zorbalıkla ilgili literatür taraması yapılmış ve bu zorbalık çeşidinin nedenlerine, türlerine, araçlarına, kişi üzerindeki etkilerine, yaygınlığına, siber zorbalıkla mücadele etme yöntemlerine yer verilmiştir. Yurt içinde ve yurtdışında siber zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalara değinilerek, siber zorbalığın yaşandığı sosyal medya uygulamalarının istatistikleri verilmiştir.

3.1. Zorbalık Tanımı ve Türleri

Zorbalık kavramı üzerinde yapılan çalışmalar temel olarak son 30 yılda gerçekleştirildi. Batıda zorbalığın sistematik bir şekilde incelenmesi, İskandinav ülkelerinde başlamıştır. Bununla ilgili kayda değer ilk yayın ise; Dan Olweus'un 1978' de yayınlanan "Okulda Saldırganlık" isimli kitabıdır (Smith, 2016, s: 519). Son zamanlarda dünyanın birçok yerinde zorbalıkla ilgili çalışmalar yapılmıştır. Zorbalığın evrensel olarak kabul edilen tek bir tanımı yoktur. Bazı araştırmacılar, saldırgan bir davranışı zorbalık olarak nitelendirirken bazıları ise bir davranışın zorbalık olarak görülmesi için sürekli, tekrarlan bir eylem olması gerektiğini savunmaktadır.

Zorbalık tanımı ile ilgili bir uzlaşılmaya varılmamış olmakla birlikte, en yaygın olarak kabul edilen tanım Olweus'un çalışmalarından gelmektedir. Olweus "bir kişi, bir veya birden daha fazla kişi tarafından zaman zaman, tekrar eden olumsuz eylemlere maruz kaldığında zorbalık yapılır" diye yazmıştır. Bu tanım da üç önemli husus bulunmaktadır: olumsuz eylem, tekrarlama ve güç dengesizliği (Lee, 2009, s:3). Bu tanımda belirtilen olumsuz eylem, saldırgan davranışın tanımlanmasında kullanılır. Kasıtlı olarak saldırmak, yaralamak, zarar ve rahatsızlık vermeye çalışmak olumsuz eylemdir. Olumsuz eylemler; fiziksel temas veya kelimeler aracılığıyla yapılabilir. Aynı zamanda mimik veya jestlerle müstehcen hareketler yapmak da olumsuz eylem davranışlarından biridir (Olweus, 1994, s: 98).

Bir davranışın zorbalık olarak nitelendirilmesi için belli özellikler içermesi gerekir (Olweus, 2010, s: 2). Bunlar:

- Davranış, saldırganlık veya kasıtlı zarar verme içermelidir.
- Tekrar eden bir davranış olması gerekir.
- Saldırgan ve mağdur arasında bir güç dengesizliği olmalıdır.

Olweus'a göre zorbalık, saldırgan bir davranış şeklidir. Bu davranış şeklini, başka birine zarar vermek için tasarlanmış davranış olarak nitelendirebiliriz. Zorbalığın tanımına yönelik evrensel bir birlik yoktur fakat iki kritere uyan saldırgan bir davranış olduğu konusunda bir fikir birliği vardır: Bunlardan ilki tekrarlama ve birden fazla olur. İkincisi ise arada bir güç dengesizliği vardır. Bu güç dengesizliği mağdurun kendisini savunması zor olan bir dengesizliktir (Olweus'dan aktaran Smith, 2016, s: 519). Smith ve Sharp'ın zorbalık tanımı da bu alanda popülerdir. Zorbalığın, “sistematik bir güç istismarı” olduğunu iddia ediyorlar. Bu tanım, Olweus'un açıklamasına benzer, tekrarlayan yapıyı veya zorbalığı içerir (Sanders, 2004, s: 4).

Smith'e göre zorbalık; güç dengesizliği ile tekrarlayan saldırgan davranışlardır. Diğer bir deyişle başka birine zarar vermek için tasarlanmış bir davranıştır (Smith, 2016, s: 519). “Zorbalık daha güçlü bir kişinin, kendisinden daha az zayıf olan birine karşı tekrarladığı fiziksel ve psikolojik baskılar olarak nitelendirilmektedir (Farrington, 1993)”. Rigby ise zorbalığı “acı verme arzusu, incitici eylem, güç dengesizliği, tekrarlama, haksız güç kullanımı ile saldırganın açık bir şekilde bu durumdan zevk alması ve mağdur kişinin baskı altında olma hissi” olarak tanımlamaktadır. (Rigby'den aktaran Hemphill vd., 2014, s: 7).

Olweus, zorbalık davranışlarını iki gruba ayırmıştır. Bunlardan biri doğrudan zorbalık, diğeri ise dolaylı zorbalıktır. Vurmak, tekmelemek, hakaret etmek, tehdit etmek, saldırgan ve rahatsız edici yorumlar doğrudan zorbalıklardan kaynaklanıyor olabilir. Aynı şekilde dolaylı zorbalık da acı verici olabilir: Dışlanma, bir arkadaş grubuna katılmaya izin verilmemesi ya da arkadaş edinmenin önlenmesi gibi davranışlar dolaylı zorbalıktır (Olweus ve Solberg, tarihsiz, s:7).

Fiziksel zarar vermenin yanı sıra alay etmek, isim takmak gibi eylemler doğrudan zorbalık olarak sayılabilir. Genel olarak, erkeklerin kadınlara göre doğrudan zorbalığın bir parçası olma olasılığı daha yüksektir. Dolaylı zorbalık ise bireyin psikolojik durumuna saldırma niyeti taşımaktadır. Bu nedenle dolaylı zorbalık, söylenti yaymanın yanı sıra sosyal ilişkilere zarar vermektedir. Kadınların bu tür zorbalıklar da bulunması erkeklere göre daha olasıdır. Bu zorbalık türünün diğerlerine göre etkisi daha uzun sürelidir. Aynı

zamanda doğrudan zorbalığa göre daha zarar verici olduğu düşünülmektedir (Baldry, 2004).

Zorbalık, kendi içerisinde birçok eylem içerebilir. Zorbalık içeren bu eylemler farklı şekilde gerçekleştirilebilir. Doğrudan ve dolaylı olarak gerçekleştirilen zorbalık eyleminin, literatürde tanımlanmış olan farklı çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar:

Fiziksel Zorbalık: Vurmak, tekmelemek, yumruklamak ve kişiye ait eşyaları almak veya onlara zarar vermek gibi eylemleri içermektedir (Kristensen ve Smith, 2003). Mesela bir öğrenciyi dolaba itmek veya dövme fiziksel zorbalık davranışı olarak kabul edilir. Bu zorbalık türünü gözlemlemek veya buna müdahale etmek daha kolaydır (Bauman ve Del Rio, 2006).

Sözel Zorbalık: Sözel zorbalık, bir kişiye karşı isim takma, alay etme girişimleridir (Bauman ve Del Rio, 2006). Birini eşcinsel, aptal, çirkin veya geri zekâlı şeklinde çağırarak sözlü zorbalığın örnekleridir. Tehdit etmek de bu zorbalığın içerisinde yer almaktadır. Tehdit ve rahatsız edici sosyal durum, kişilerin sosyal hayatlarını zorlaştırmaktadır (Johnson, 2013, s: 12).

Duygusal Zorbalık: Duygusal zorbalık bireylerin sosyal ilişkiler ve sakıncalı akran ilişkileri vasıtasıyla zarar görmesine neden olmaktadır (Crick ve Grotpeter 1996'dan aktaran Johnson, 2013, s: 12). Sosyal ağlardaki negatif kasıtlı manipülasyon, söylenti yaymak, toplumdaki dışlamak gibi davranışlar bu zorbalık türünü içermektedir. Bu zorbalık türü kadınlar arasında daha yaygındır. Fiziksel bir güç gerektirmediği için kızlar bu zorbalık çeşidini tercih etmeye daha eğilimlidir. Araştırmalar, duygusal zorbalığa odaklanmanın önemli olduğunu göstermektedir çünkü bu zorbalık çeşidi en etkili ve en acı verici biçimde olabilir (Johnson, 2013, s: 12).

Cinsel Zorbalık: Bir kişiyi cinsel olarak hedef alan zararlı, küçük düşürücü ve tekrar eden eylemlerden oluşur. Cinselliği çağırıştıran isim takma, kaba yorumlar, müstehcen hareketler, cinsel teklifler ve pornografik materyaller bu zorbalık çeşidine örnek gösterilebilir. Zorba, bir kızın veya erkeğin fiziksel özellikleri, cinsel gelişimi veya çekiciliği hakkında kaba bir yorum yapabilir. Bunun aşırı durumlarında ise cinsel zorbalık, taciz veya cinsel saldırıya kadar gidebilir. Cinsel zorbalık bu tür aşırı eylemlere kapı açmaktadır.

Siber Zorbalık: Zorbalık eyleminin gerçekleştirilmesi için internet ve diğer dijital cihazların kullanılması şeklinde yapılan zorbalıktır. Aynı zamanda çevirim içi zorbalık veya taciz olarak da bilinmektedir. Başkalarını taciz etmek veya başkaları hakkında

hakaret içeren bilgileri yaymak için çeşitli elektronik iletişim araçlarının kullanılmasıdır (Hinduja and Patchin 2010b, s: 615). Lee' ye göre; siber zorbalık çok küçük görünse bile, bu zorbalık türü hakkındaki bilgiler, teknolojinin dünyada yayılmasından dolayı çok hızlı büyümektedir. Bu zorbalığın 21. Yüzyılda büyük bir zorbalık şekli olması olasıdır, bu nedenle herkesin bununla mücadele etmesi gerekir (Lee 2004'den aktaran Antiri, 2016, s: 133).

3.2. Siber Zorbalık Kavramı

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sonucunda insanlar farklı iletişim araçları kullanmaya başlamıştır. Cep telefonu, bilgisayar ve tablet bu araçlardan bazılarıdır. Bu teknoloji; bilgiye ulaşmak, düşünce ve duyguları ifade etmek, dijital ortamda arkadaş edinmek ve daha birçok konuda insanlara olanaklar sunmaktadır. Bu tarz araçlar gençlerin sosyal hayatlarında önemli iletişim araçlarıdır. Ancak bu araçların faydalı bir şekilde kullanımının yanı sıra yoğun ve bilinçsiz kullanımı, istenilmeyen davranışların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Sanal ortamın ve anonim olabilmenin verdiği rahatlıkla bireyler, bir kişiye veya bir gruba karşı tehdit, taciz, aşağılama, alay etme gibi birçok davranış sergileyebilirler. Bu tarz davranışların dijital ortamda gerçekleşmesiyle, siber zorbalık kavramı ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık kavramını tanımlamadan önce siber alanın ne olduğunu anlatmakta yarar vardır.

Siber kelimesi “sibernetik” teriminden türetilerek, bilişim ve iletişim sistemlerinin şekillendirdiği uzayı belirtmektedir (Yayla, 2013, s:180). Sibernetik disiplini ise; aralarında bilgi alışverişi, ayarlama, denetleme ve idare etme mekanizmalarının kuruluşu sistemi incelemektedir. Kendi kendini idare etme bilimi olarak ifade edilen sibernetik, canlılarda ve makinelerde kendi kendini düzenleyen çalışma mekanizmalarını araştırmaktadır (Kaban, 1994, s:223).

İnternetin insan yaşamında daha aktif bir şekilde kullanılmaya başlandığı son on-on beş yıl süre içerisinde, siber kelimesi birçok yeni kavramla birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar siber alan, siber zorbalık, siber güvenlik, siber savaş ve siber casusluk şeklinde ifade edilmektedir (T.C Sağlık Bakanlığı, 2014). İnternet, telekomünikasyon ağları, bilgisayar sistemleri, gömülü işlemciler ve denetleyiciler dahil olmak üzere birbirine bağlı bilgi teknolojisi ağından oluşan küresel etki alanına siber alan denilmektedir (NIST, 2012, s: B-3). Basit anlatımıyla siber alan internet veya bilgisayar

ortamının yarattığı sanal bir alandır. Bu tarz ortamlarda gerçekleştirilen zorbalık eylemleri ise siber zorbalık olarak ifade edilmektedir.

Siber zorbalık, geleneksel zorbalık şekline benzemektedir. Ancak aralarındaki ayırt edici fark; siber zorbalığın iletişim araçları aracılığıyla, sanal bir ortamda gerçekleştirilmesidir (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007, s:33). Siber zorbalık, “bilgisayarların, cep telefonlarını ve diğer elektronik cihazların” kullanımından kaynaklanan “kasıtlı ve tekrarlanan zarar” olarak tanımlanmıştır (Hinduja ve Patchin, 2006). Hinduja ve Patchin’e (2010a, s:208) göre bu tanım sadeliği nedeniyle anlaşılır ve faydalıdır. Çünkü zorbalığı içeren önemli unsurları yakalar:

- Kasıtlı; davranış kasıtlı olmalı, kazara değil.
- Tekrarlanan; zorbalık yalnızca izole edilmiş bir olayı değil, davranış biçimini yansıtır.
- Zarar; hedef, zarara maruz bırakıldığını algılamalıdır.
- Bilgisayarlar, cep telefonları ve diğer elektronik cihazlar; siber zorbalığı, geleneksel zorbalıktan farklılaştıran durumdur.

Smith ve arkadaşları, siber zorbalığı; e-posta, cep telefonları, kısa mesajlar, video klipler, anlık mesajlaşma, fotoğraflar ve kişisel web siteleri gibi elektronik cihazlar kullanılarak, başka birine veya kişilere zarar vermek amacıyla tekrarlanan, gizli bir psikolojik zorbalık şekli olarak tanımlamışlardır (Smith vd., 2008, s:376). Willard (2003, s:66) ise; ilk zamanlar siber zorbalığı “onur kırıcı, taciz veya ayrımcılık oluşturan, kişisel bilgileri ifşa eden veya rahatsız edici, kaba veya aşağılayıcı yorumlar içeren bir dil” olarak tanımlamıştır. Willard daha sonra siber zorbalığı “bir kişi veya kişilere zararlı materyaller göndererek, başkalarına karşı acımasız olmak veya internet, cep telefonu gibi diğer dijital teknolojileri kullanarak başka zulüm biçimleriyle meşgul olmak” şeklinde yeniden tanımlamıştır (Willard, 2007b, s:10). Willard ilk tanımında, bu dilin biçimini belirtirken, etkileşim için kullanılan araçları veya siber zorbalığın geleneksel zorbalıktan nasıl farklılaştığını tanımlamamıştır (Fegenbush ve Olivier, 2009, s:9). Ancak daha sonraki tanımda kullanılan araçları belirterek bu farklılığa değinmiştir.

Siber zorbalık biçimi ile çağdaş toplumdaki gençliğin, sataşma veya alay etme formlarının kurallarını değiştiren, yeni ve farklı bir zorbalık biçimi benimsediği görülmektedir. Aslında yüz yüze zorbalıktaki konum, aktörler, dil ve jestler evrimleşerek, elektronik ortama taşınmıştır. Fiziksel ortamdaki zorbalık, elektronik cihazlarla yeni bir seviyeye çıkartılmıştır (Brown vd., 2006, s:1).

Siber zorbalık eylemlerinde olaydan haberdar olan izleyici kitlesi, fiziksel ortamda yaşanan zorbalığa göre daha geniştir. Örneğin, e-postalar bütün öğrencilere iletilebilir ve milyonlarca insanın ziyaret edebileceği web siteleri oluşturulabilir. Zorba sözlü olarak taciz ettiğinde, mağdur her kelimeyi hatırlamayabilir, ancak e-postalar, metinler, sohbet odaları ve web siteleri söz konusu olduğunda, mağdur olan kişi zorbanın söylediklerini tekrar tekrar okuyabilir. Yazılı kelimeler, konuşulan kelimelerden daha somut ve 'gerçek' görünmektedir (Campbell, 2005, s:3).

Siber zorbalık görünmez ve kısmen anonim olarak gerçekleşir (Schultze-Krumbholz, 2013, s:176). Siber zorba kimliğini, isimsiz e-postaları veya takma ekran adları kullanarak bir bilgisayar veya telefonun arkasına gizleyebilir (Hinduja ve Patchin, 2014, s:3). Siber zorba bazen anonim olabilir ve bunun anlamı; yüz yüze bir zorbalık olmadığı için bu anonim olma durumu bazı kişileri zorba olma yönünde cesaretlendirebilir (Campbell, 2005, s:3). Schneider ve arkadaşları, anonim algısının, faille daha fazla güç ve daha az sorumluluk duygusu verdiğine inanır. (Schneider vd., 2012' den aktaran Mascotto, 2015, s:7). Ayrıca siber zorbalık herhangi bir yerde ve zamanda olabileceği için yüz yüze zorbalığa göre kaçış alanı daha azdır.

Siber zorbalıkla ilgili tanımlara bakıldığında zaman geleneksel zorbalıkla aralarında benzerlikler bulunmaktadır. Her iki zorbalık eyleminde, kasıtlı zarar verme durumu söz konusudur. Geleneksel zorbalık da zarar verme eylemi fiziksel bir nitelik de taşıırken, siber zorbalığın verdiği zarar duygusal ve psikolojik boyutta olabilir. Diğer bir benzerlik noktası ise davranışın tekrarlanmasıdır. Son olarak siber zorbalık ve geleneksel zorbalık eylemlerinde zorba ve mağdur arasında bir güç dengesizliği bulunmaktadır. Geleneksel zorbalık da zorba ve mağdur arasındaki güç dengesizliği fiziksel boyuttayken, siber zorbalık da bu durum; zorbanın erişebildiği teknolojik güç olabilir.

Siber zorbalık ve geleneksel zorbalığın benzerliklerine rağmen aralarında birçok farklılık da bulunmaktadır. Siber zorbalığı, geleneksel zorbalıkta ayıran özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

Siber zorbalığın kilit cazibe noktalarından biri, internet ve diğer iletişim teknolojilerinin sağladığı anonim olabilme özelliğidir (Price ve Dalglish, 2010, s: 51). Bu özellik siber zorbalığı, geleneksel zorbalığa göre daha güvenli kılmaktadır. Çünkü zorbanın yakalanma ihtimali anonim olunca daha düşüktür ve mağdurla yüz yüze gelmediği için daha kolaydır (Kowalski vd., 2012, s: 79).

Siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran başka bir özellik; potansiyel izleyicinin genişliğidir. Zorbalık, akran gruplarından büyük kitlelere ulaşabilir (Slonje ve Smith, 2008, s:148). Çevrimiçi ortamın büyüklüğü, internet aracılığıyla gönderilen bir içeriğin dünya çapında çok kısa sürede, milyonlara ulaşabildiği ve elektronik olarak iletilen içeriğin kontrolünün zor olduğu anlamına gelir (Rogers, 2010, s: 12).

Siber zorbalık eylemlerinde zorba, mağdurun tepkisini görme durumundan kurtulur. Bazı durumlarda, bu tepki zorbanın amaçladığından çok daha ciddi olabilir. Zorbalığa uğrayan mağdurun tepkisini görmek, geleneksel zorbalık da zorbayı empati ve düşünmeye teşvik edebilir, ancak bu durum siber zorbalık için söz konusu değildir (Bauman, 2010, s: 27).

Geleneksel zorbalıkta zarar verici eylemin gerçekleşmesi için fiziksel ortam gerekirken, siber zorbalık eylemleri için buna gerek yoktur (Aksaray, 2011, s:410). Siber zorbalık konum ve zamana özgü değildir. Bu zorbalık çeşidi gece, gündüz, evde, okulda yani elektronik medyanın bulunduğu herhangi bir ortamda meydana gelebilir (Smith vd., 2012). Bu nedenle geleneksel zorbalığa göre siber zorbalıktan kaçış daha zordur.

Siber zorbalık eylemlerinde kişiler, dijital ortamın anonim özelliğinin arkasına saklanarak, gerçek kimliklerini kamufle ederler. Bu durumda kişi, normalde söylemeyeceği şeyleri söyler ve yapmayacağı şeyleri yapar. Çünkü anonim ortamda yapılan davranışlarda sosyal kontroller azalır. Kişi gerçek hayatta bu tarz şeyler yapmaz veya söylemez (Bauman, 2010, s: 26).

Anonim olabilmek, sayısız mağdur ve sayısız seyirci kitlesi, zaman ve mekânın fark etmemesi, mağdurun tepkisini görmemek ve kişinin normalde söylemeyeceği şeyleri söylemesi gibi etkenler siber zorbalığı, geleneksel zorbalıktan ayıran özelliklerdir. Zorba dijital ortamın verdiği bu tarz imkanlarla, mağdura farklı siber zorbalık türleriyle zarar verebilmektedir.

3.2.1. Siber zorbalık türleri

Siber zorba failleri, kurban olarak seçtiği kişilere, zarar verebilecekleri çeşitli yöntemler uygularlar (Bauman, 2007). Siber zorbalığın; çevrimiçi kavga etme davranışlarından, siber tacize kadar birçok davranış formu bulunmaktadır. Bu nedenle siber zorbalık türleri çoktur ve siber zorbalık eylemleri için çok sayıda araçlar kullanılır. Bazen bu davranışlar, ilave etkiye sahip kombinasyon halinde yapılır. (Bauman, 2010, s:57). Willard, siber zorbalık eylemlerini yedi farklı kategoride tanımlamıştır. Bunlar;

aşağılamak, başka bir kimliğe bürünmek, çevrimiçi kavga etmek, siber taciz, ifşa etmek ve kandırmak, dışlamak ve bezdirmektir (2007a, s:1).

Aşağılamak: Çevrimiçi olarak birisini aşağılamak. Bir kişinin arkadaşlığına veya itibarına zarar verecek, acımasız dedikodular veya söylentiler yaymaktır.

Başka bir kimliğe bürünmek: Birinin hesabına girerek, o kişi gibi görünüp başkalarına mesaj atmak, hesap sahibinin imajını çizmek, başını derde veya tehlikeye sokarak, kişinin itibarına ve arkadaşlıklarına zarar vermek.

Çevrimiçi kavga etmek: Elektronik mesajlaşma aracılığı ile kaba, öfkeli ve şiddetli bir dil kullanılarak kavga etmektir.

Siber taciz: Zararlı tehdit içeren veya çok korkutucu olan mesajlar göndermek ve kişinin güvenliği için korkup, endişe duymasına neden olan diğer çevrimiçi faaliyetlerle meşgul olmak.

Ifşa etmek ve kandırmak: Birinin sırrını veya utanç verici bilgisini veya çevrimiçi görüntülerini paylaşmak. Bu eylem “kişi kandırılarak, bilgileri ve sırları öğrenilip daha sonra açığa çıkarmak için online paylaşılarak” gerçekleştirilebilir.

Dışlamak: Birini çevrim içi bir gruptan “arkadaş listesi veya bir oyundan” kasten çıkarmak.

Bezdirme: Birine tekrar tekrar saldırgan, kaba ve rencide edici mesajlar göndermek.

Siber zorbalığın görülme biçimleriyle ilgili araştırmalarda, farklı davranış şekillerinin üzerinde de durulmuştur. Chisholm (2014), yukarıda bahsedilen Willard’ın kategorisinde yer almayan bazı siber zorbalık eylemleri öne sürmüştür:

Çok oyunlu çevrimiçi oyunlarda, çeteler oluşturularak, giriş yerlerini bloke etmek. Hedeflenen kişinin bilgisayarını veya web kamerasını kişinin bilgisi ve rızası dışında kontrol etmek ve böylelikle kişinin dosyalarına erişim sağlamak ve bilgisayarın işlevlerini/işlemlerini kontrol etmek. Kişinin utandırıcı, küçültücü mesajlarını veya müstehcen fotoğraflarının dolaşıma koymak. Çevrimiçi bir toplulukta birini sinirlendirmek, yıldırma veya aşağılamak için kasten tasarlanmış kötü niyetli, saldırgan yayın ve mesajlar göndermek. Birini çevrim içi sürekli izlemek, takip etmek veya şiddeti fazla olan tehditler etmek. (Chisholm, 2014, s:79).

Ortega ve arkadaşları (2009), yaptıkları araştırmalarında siber zorbalığın incelenmesinde, iki tür siber zorbalığın olduğunu belirlemişlerdir. Siber zorbalık türlerini cep telefonları ve internet olarak iki kategoriye ayırmışlardır. Burada göz önünde bulundurdıkları nokta zorbalık için kullanılan araçlardır.

Arıcak'a (2011), göre siber zorbalık eylemlerinin iki türü bulunmaktadır. Bunlar; elektronik zorbalık ve elektronik iletişim zorbalığıdır. Kişilerin şifrelerini ele geçirmek, virüslü dosyalar göndermek, bilgisayar sistemini çökertmek gibi eylemler elektronik zorbalıktır. Bu zorbalık şekli daha çok teknik işlemlerle ilgilidir. İletişim araçları kullanılarak, kişinin izni dahilinde olmadan bilgi ve görüntülerini yayınlamak, kişilerle alay etmek, aşağılamak, söylenti yaymak ve ad takmak gibi eylemler ise elektronik iletişim zorbalığıdır (aktaran Tanrıkulu vd., 2013, s:39).

Siber zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalarda, literatüre zorbalık çeşitleri ile ilgili farklı kavramlar eklenmiştir. Bu kavramlardan biri “griefing” diğeri ise “happy slapping” dir. Griefing, çevrimiçi oyunbozanlık anlamına gelmektedir. Online oyunlarda, oyuncuları kasten taciz veya farklı şekillerde rahatsız etmektir. Aynı zamanda oyunlarda küfretmek ve hile yapmak gibi eylemler bu siber zorbalık türünü kapsamaktadır. Happy slapping, bir grubun, bir kişiye saldırdığı esnada, gruptan birinin saldırı anını herhangi bir elektronik cihazla kaydetmesi ve daha sonra görüntülerin başkalarına gönderilmesi veya sanal ortamda paylaşmasıdır. (Kowalski ve diğerleri, 2012; Slonje ve diğerleri, 2013).

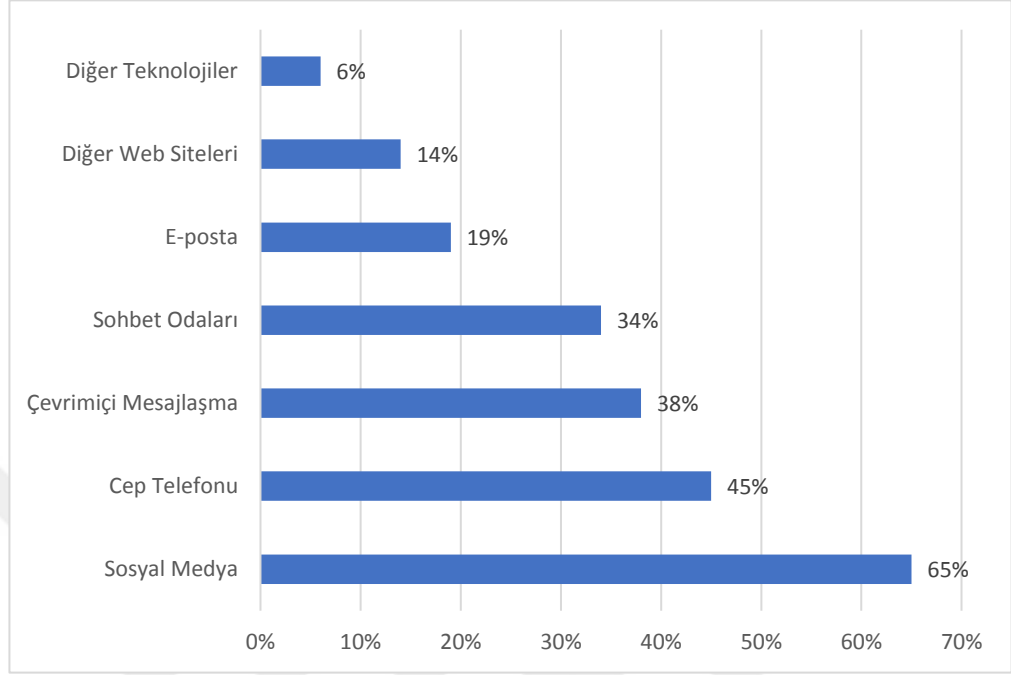
Siber zorbalık eylemleri dijital ortamda ve iletişim teknolojileri aracılığıyla gerçekleştiği için yukarıda belirtilen siber zorbalık türleri de bazı araçlar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, farklı iletişim teknolojileri insan yaşamında yerini alırken, geleneksel ortamda yaşanan zorbalık eylemlerini de dijital ortama taşımıştır. Bu nedenle bazı teknolojik araçlar ve dijital platformlar siber zorbalık aracı haline gelmiştir.

3.2.2. Siber zorbalığın yapıldığı platformlar

Siber zorbalık eylemleri; e-posta, cep telefonu, metin mesajları, anında mesajlaşma, web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojisi araçlarının kullanımı ile gerçekleşir (Bauman, 2007, s:2). Siber zorbalık kısa mesaj veya e-posta aracılığıyla, zorbalığın ötesinde farklı bir noktaya ulaştı. Son basın raporlarında, web sitelerinde ve araştırmacıların öğrencilerle yaptığı pilot çalışmalarda, siber zorbalık eylemlerinin cep telefonları ve internet kullanımı ile gerçekleştiği bahsedilmektedir. Bunlar arasında telefon aramaları, yazılı mesajlaşma, cep telefonlarından çekilen resim ve video, e-postalar, sohbet odaları, anlık mesajlaşma ve web siteleri yer almaktadır (Smith vd., 2008, s: 376).

Ipsos Araştırma Şirketi 2018 yılında, siber zorbalıkla ilgili dünya üzerinde Amerika, Çin, Fransa ve Türkiye dahil olmak üzere toplam 28 ülkede araştırma yapmıştır.

Yapılan araştırma sonucunda siber zorbalığın yaygın olarak yapıldığı platformlar aşağıda Şekil'3.1' de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Siber zorbalık için en çok kullanılan araçların oranları (Ipsos, 2018).

Şekil 3.1'de gösterilen grafiğe göre; dünya çapında en yaygın olarak kullanılan siber zorbalık platformu %65 oranı ile sosyal medya uygulamalarıdır. Bunu takip eden diğer siber zorbalık platformları cep telefon %45, çevrimiçi mesajlaşma %38, sohbet odaları %34, e-posta %19, diğer web siteleri %14 ve diğer teknolojiler %6 oranındadır.

Literatürde siber zorbalık eylemlerinin gerçekleştirildiği araçlarda Rogers (2010, s:15) tarafından kategorileştirmiştir. Bunlar:

- Yazılı mesajlaşma
- Cep telefon kameraları aracılığıyla fotoğraf ve video klipler
- Cep telefon aramaları
- E-postalar
- Sohbet odaları
- Anlık mesajlaşma
- Sosyal ağ siteleri
- Web siteler

Yazılı mesajlaşma: Kısa Mesaj Servisi (SMS) olarak da bilinir. Her ne kadar gerçek zamanlı iletişim yöntemi olmasa da kısa mesajlaşma önemli bir iletişim şeklidir. Özellikle

gençler arasında popüler olan bu iletişim ile bazı kişiler ayda 3.000 mesaj göndermektedir. Başkalarıyla iletişim kurmak için önemli bir araç olsa da cep telefonları ve yazılı mesajların dezavantajları bulunmaktadır (Kowalski vd., 2012, s:71). Yazılı mesajlar tehdit edici, saldırgan ve ısrarcı mesajlara dönüşüp bir siber zorbalık aracı haline alabilir (Rogers, 2010, s:15). Herhangi bir zaman ve yerde cep telefonu aracılığıyla, kısa mesaj gizlice yazılabilir. Şüphelenmeyen bir yetişkin, cebinde telefonu olan bir çocuğun kısa mesaj zorbalığı yaptığını kolayca bilemez (Kraft, 2006, s:161).

E-posta: Elektronik posta ya da diğer adıyla e-posta iletişimin en sık kullanılan araçlarından biridir. E-postalar iki temel nedenden dolayı sıklıkla tercih edilen bir siber zorbalık aracıdır. Bunlardan ilki, tek bir tuşla binlerce kişiye e-posta gönderilebilir. Birini taciz etmek veya küçük düşürmek isteyen biri, tek bir tuşla birçok insana başka biri hakkında resimler veya sakıncalı bilgiler içeren e-postalar gönderebilir. İkinci bir neden ise; e-postalar kolayca izlenebilir olmalarına rağmen, e-postayı gönderen kişinin, aslında o kişi olduğu kesin değildir (Kowalski vd., 2012, s:71).

Sohbet odaları: Etkileşimin eş zamanlı meydana geldiği, genişletilmiş bir anlık mesajlaşma şekli olarak görülebilir. Aradaki fark, insan sayısının sınırlı olmadığı ve birbirlerini tanıma durumları olmayabilir. Birçok sohbet odası, kullanıcıyı, kullanıcı tarafından oluşturulan bir takma isimle tanımlar ancak bazı sohbet odaları kullanıcının bir avatar (genellikle çizgi film benzeri) yaratmasına izin verir (Bauman, 2010, s: 29-30). Eş zamanlı başka bir sanal iletişimde olduğu gibi, sohbet odaları da siber zorbalık eylemlerinin gerçekleşebileceği bir oturum sağlar. Odanın üyeleri belirli bir kişiyi reddetmeye başlayabilir, sohbet grubunun bir üyesini dışlayabilir veya belirli üyeler birbirleriyle öfkeli bir tartışmaya girebilir (Kowalski vd., 2012, s:75).

Anlık mesajlaşma: Anlık mesajlaşma, gençlerin, bir başka siber zorbalığını temsil eden, en yaygın yollardan biridir. Zorbalar başkasına anlık mesaj aracılığı ile öfkeli ve tehdit içerikli mesajlar gönderebilir. Aynı zamanda zorba, kişinin uygunsuz fotoğraf ve videolarını başkalarına iletebilir (Kowalski vd., 2012, s:70).

Anlık mesajlaşmayla ilgili endişelerden biri, konuşma iki kişi arasında (veya bir sohbette daha fazla) olmasına rağmen, metnin gönderenin bilgisi olmadan kopyalanabilmesi ve istenen alıcı olmayan diğer kişilere gönderilebilmesidir. Bazı toy kullanıcılar şifrelerini, herhangi bir anlık mesajlaşma uygulamasında ifşa edebilir, bu da ahlaksız kullanıcıların maskelenmesine, utandırıcı veya rahatsız edici materyaller göndermesine olanak tanır. Kişi gönderenin kullanıcı adını engellese (kişinin iletilerinin

görülmesini engelleme) bile, yeni bir kullanıcı adı ile bu stratejiden kolayca kaçınılabilir. Bu ortamın anonim olma fırsatı sunması, zorbalığın şahsen olabileceğın daha fazla ifşa yapmalarını sağlar (Bauman, 2007, s:3). Bir anlık mesajla bir şey yazmak, birinin yüzüne aynı şeyi söylemek kadar acı verici değildir (Rogers, 2010, s:37).

Sosyal ağ siteleri: Bu siteler son zamanlarda yaygınlık ve popülerlikle hızla büyüyen, bir çevrimiçi uygulama türüdür. Facebook, MySpace, Friendster, LiveJournal, Bebo ve Twitter gibi siteler bunlardan bazılarıdır. Üyelik esaslı bu internet toplulukları kullanıcılarına; profil bilgisi oluşturma, fotoğraf paylaşma, yeni insanlarla tanışıp iletişim kurma, özel ya da herkese açık şekilde çevrimiçi mesaj gönderebilme imkânı vermektedir (Pempek vd., 2009, s: 227).

Sosyal ağ siteleri, son derece popüler hale geldi ancak sadece gençler arasında değil. Bu siteler, internet üzerinde aşağıda belirtilen özelliklerin bir bileşimini içeren platformlardır (Bauman, 2010, s:36).

- İki veya daha fazla kişi arasındaki sosyal etkileşim
- Kişisel profil oluşturma, görüntülerde dahil olmak üzere
- Anlık mesajlaşma ve e-posta aracılığı ile site içindeki diğer kişilerle iletişim kurma yöntemleri
- Arama işlevleri

Sosyal ağ sitelerindeki ilanlar, fotoğraflar ve videolar hakkında yorum yapılabildiğinden, bu sitelerdeki siber zorbalık potansiyeli oldukça yüksektir. Sahte siteler veya hesapların oluşturulma imkânı siber zorbalık eylemleri için bir fırsat niteliğindedir. Sitedeki ilanlar, fotoğraflar ve videolar hakkında yorum yapılabildiğinden, bu sitelerdeki siber zorbalık potansiyeli oldukça yüksektir. Siber zorbalık için ek bir fırsat, sahte siteler veya hesapların oluşturulmasıdır. Sahte Twitter hesapları kurulabilir; Twitter hangi hesapların doğrulandığını gösterir ancak yalnızca kimliğe bürünmesi muhtemel kişilerin kontrolleri yapılır (Bauman, 2010, s:38).

Sosyal ağ siteleri paylaşım yapmanın ve eğlenmenin hızlı ve kolay bir yönünü sağlamalarına rağmen, uygun güvenlik ayarları olmadan dedikodu ve söylenti yaymak için de kötüye kullanılabilirler. Akran baskısı nedeniyle popüler görünmek adına çok sayıda takipçi veya arkadaş edinmek, kişilerin yabancıları ‘arkadaş’ olarak kabul etmesine ve kişisel bilgilerine erişilmesine sebep olmaktadır. Bu durum ise kişiyi savunmasız bırakabilir (Rogers, 2010, s:16).

Web Siteleri: Birçok insan işletmelerini tanıtmak, kişisel bilgilerini göndermek veya aile ve arkadaşlarının yararı için kişisel ana sayfalar kullanmaktadır. Bununla birlikte web siteleri siber zorbalık yapmak için de kurulabilir. Birçok durumda, web sayfaları yalnızca rahatsız edici bilgiler veya başkalarına ait görüntüleri paylaşmak için oluşturulur (Kowalski vd., 2012, s:76).

Bloglar: Bloglar, internet üzerinde erişim olanağı bulunan, bir bireyin kişisel düşüncelerini yazdığı veya paylaştığı platformlardır. Bir kişinin aktivitelerini ve düşüncelerini kaydettiği çevrimiçi bir günlük şekli olabilir (Bauman, 2010, s:32). Bloglar her ne kadar başkalarının bazı konularda bilgilenmesi veya eğlenmesi açısından faydalı olsa da bazen zararlı etkiler barındırabilir. Bazı bloglarda yayınlanan içerikler ya da yapılan yorumlar kaba ve kırıcı olabilir. Bu durum ise blogları siber zorbalık aracı haline getirebilme niteliği taşımaktadır. Bloglar hem kamuya açık hem de yaygın şekilde paylaşıldığından, siber zorbalar, kurbanlarını doğrudan bloglarda ve yorum kısımlarında etiketleyerek, onlara seslenebilirler. Daha sonra yazıyı blog topluluğuna veya başka sosyal kanallara yayabilirler (Norton, 2018, s:5).

Forumlar: İnsanların bir konu hakkında, kendi kişisel görüşlerini yazdıkları tartışma siteleri. Açık bir forumda anonim bir şekilde oturum açılıp, yorum yapılabilirdiği için bu tarz ortamlar siber zorbalık eylemlerine açık alanlardır. Kişiyi rencide edecek yorumların yapılması, kısa süre içerisinde çok fazla kişiye yayıldığı için bu durum mağdurda daha fazla etki oluşturabilmektedir (Yetim, 2015, s:330). Forumlarda, en cazipten en kötü ilişkiye kadar değişen sert konular bulunmaktadır. Bu tarz siteler basitçe, bir kişinin adı ile ilgili konu başlıkları açıp, o başlığın altına yapılan hakaret edici yorumları bile içermektedir (Donegan, 2012, s: 35).

Çevrimiçi oyunlar: Etkileşimi sağlayan çevrimiçi bazı oyunlar, kişilerin sohbet yoluyla iletişim kurmasına ve çevrimiçi oldukları zaman diğer kişilerle sohbet etmesine olanak tanır. Rakiplerle ve ortaklarla bilgi alışverişinde bulunabilme durumu; siber zorbaların, diğerlerini sözlü olarak taciz etmesine, tehditkâr ve saygısız bir dil kullanmasına, oyundan dışlayarak, kişiler hakkında yanlış bilgiler iletmesine ortam hazırlar (Nuccitelli, 2014).

Çevrimiçi oyunlar düşmanlık konusunda üne sahiplerdir. Çoğunluğu isimsiz kimliklerin ve genç rekabetçi erkeklerin oluşturduğu bu serbest ortamda, davranışlar aleni bir şekilde nahoş olabiliyor. Oyuncular iyi performans sergilemedikleri zaman, birbirlerini taciz ederler, hile yapabilir, oyunları sabote edebilir ve daha pek çok şey

yapabilirler. Oyunlarda yaşanan bu tarz durumlar çevrimiçi oyunbozanlık olarak adlandırılmaktadır (Maher, 2016).

İnternet ve cep telefonları aracılığıyla yapılan siber zorbalık eylemleri, kullanılan bu araçlar vasıtasıyla birçok platformda gerçekleşmektedir. Yukarıda belirtilen platformların dışında, siber zorbalık eylemlerinin yaşandığı ortamlar çoğaltılabilir. Bu tarz platformlarda yapılan siber zorbalık, kişilerin sosyal hayatlarını ve psikolojilerini etkileyecek problemlere neden olabilir. Bu tarz etkilere sebep olabilecek, siber zorbalık eylemlerinin altında yatan nedenleri belirtmek faydalı olacaktır.

3.2.3. Siber zorbalık davranışlarının nedenleri

Siber zorbalık eylemleri, zaman ve mekân fark etmeksizin, dijital ortamda anonim bir şekilde yapılabilirdiği için, geleneksel zorbalığa göre daha kolay gerçekleşmektedir. Yukarıdaki bölümlerde bahsedilen siber zorbalık davranışlarının, birçok nedeni bulunmaktadır. Başlıca cep telefonları ve internetin yoğun kullanımı neticesinde, hayatımıza giren siber zorbalık çeşidi; birçok araştırmacıyı bu yönde çalışma yapmaya yönlendirmiştir. Bu çalışmalardan bazıları ise siber zorbalığın nedenlerinin incelenmesine yöneliktir. Yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, siber zorbalığın nedenlerine yönelik bazı çıkarımlarda bulunulmuştur.

Öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenleri ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda, rastlanan bulgular; eğlence, can sıkıntısı ve intikam niyetiyle olduğu (Raskauskas ve Stoltz, 2007), arkadaş çevresini genişletmek ve kendisine yapılan olumsuz bir davranışın intikamını almak (Yaman ve Peker, 2012), başkalarını küçümseyip ve dışlayarak aslında günlük yaşamlarında bulamadıkları ilgi ve dikkati, zorba davranışlar sergileyerek elde etmeye çalışmalarıdır (Dilmaç, 2009). Reckman ve Cannard (2009), öğrencilerle yaptıkları görüşmelerde siber zorbalık yapmakla ilgili çeşitli nedenlere dikkat çekmişlerdir: misilleme yapmak, eğlenmek, güç kullanmak, bir arkadaşını savunmak veya başkalarına ders vermek.

Hoff ve Mitchell (2009), siber zorbalığın nedenleri ve etkilerine yönelik yaptıkları çalışmada bazı bulgular elde etmiştir. Öğrencilerin siber zorbalık yapma nedenleri arasında; kişilerin romantik ayrılıklarından sonra reddedilme ve öfke duygularına karşı misilleme olarak siber zorbalık yapmaları, kıskançlık (okul başarısından, popüleriteden, duygusal ilişkilerden kaynaklı), hoşgörüsüzlük, başka kişiyi gruptan dışlamak veya izole etmek için çeteleşmek gibi durumlar yer almaktadır.

Geleneksel zorbalığa maruz kalan mağdurların bazılarının, bu davranışın misillemesini; yüz yüze zorbalıktan daha az tehlike arz ettiğini düşündüğü, elektronik araçları kullanarak yaptığına yönelik bulgular bulunmaktadır (Juvonen ve Gross, 2008). Mağdur fiziksel ortamda uğradığı zorbalığın intikamını, fiziksel olarak gücü yetmeyen kişiye karşı, anonim olarak sanal ortamda alabilmektedir.

Varsaj ve diğerleri (2010, s: 270-271), öğrencilerle yaptıkları bireysel görüşmeleri baz alarak, siber zorbalığın nedenleri ile ilgili çeşitli bulgular elde etmişlerdir. Bu nedenlerin içsel ve dışsal olarak kategorize edilebileceğini bulmuşlardır. İçsel nedenler; duyguları yönlendirmek, intikam almak, kendilerini daha iyi hissetmek, can sıkıntısı, kıskırtma, korunma, kıskançlık, onaylanma isteği, yeni bir kişi denemek ve anonim etkisidir. Dışsal nedenler; mağdurdan gelen bir misillemenin olmaması veya mağdurun duygusal tepkisine tanık olmamak, yüz yüze olmamak ve farklı hedefler (farklı görünüm, kötü ün gibi) olabilir.

Smith ve arkadaşları (2008) çalışmalarında, bazı öğrencilerin neden siber zorbalık yaptığına yönelik, odak öğrenci grubunun yorumlarına yer vermişlerdir. Bazı öğrenciler bu durumun kişinin güven eksikliği ve kontrol arzusu nedeninden kaynaklandığı görüşündedir. Bu görüşler; “sanal ortamda yakalanma korkusu daha azdır ve zorba, sanal ortamın arkasına saklanarak, kişiyle yüzleşmekten korktuğu için siber zorbalık yapmaktadır” yer almaktadır. Bazı öğrenciler ise siber zorbalık davranışlarının nedenini eğlence olarak tanımlamışlardır; “Siber zorbalar canları sıkılınca, eğlenmek için zorbalık yaparlar ve kendilerini eğlendirirler”.

Yukarıda bahsedilen çalışmalarda, siber zorbalığın yapılması ile ilgili varılan ortak nedenler: eğlence, misilleme, intikam ve can sıkıntısıdır. Gordon (2017), siber zorbalığın nedenlerini sekiz madde altında açıklamıştır;

İntikam: Siber zorbalar intikam duygusuyla kendilerini motive edebilirler. Zorbalığa uğrayan kişi kendi çektiği acıyı başkasının da çekmesini ister. Kendi hissettiği durumun aynısını, başka kişinin hissetmesini ve bunu yaparken davranışında haklı olduğunu hissedilmesini ister. Siber zorba davranışından dolayı rahatlama ve hakkını savunma gibi duygular hissedebilir.

Hak etmek: Siber zorbalar herhangi bir nedenden dolayı zorbalık davranışlarında bulunabilmektedir. Genellikle yapılan davranışla ilgili suçluluk hissedilmez ve pişmanlık duyulmaz.

Can sıkıntısı: Sıkılmış ve eğlence arayan çocuklar hayatlarına renk katmak için siber zorbalık yapabilmektedir. Bazen internet bu kişilerin tek eğlence kaynağı veya çıkış noktası olabilir. Zamanlarını daha faydalı bir şekilde geçirmek yerine dijital drama yaratarak kendilerini eğlendirirler.

Baskı: Bazen çocuklar bir arkadaş grubuna veya zümreye uymak için siber zorbalık yapabilmektedir. Sonuç olarak arkadaş grubuna kabul edilmek için, kendi değer yargılarına aykırı gelse bile, arkadaş baskısına boyun eğebiliyorlar.

Herkes yapıyor: Siber zorba, herkesin çevrimiçi zorbalık yaptığını düşünerek zorba davranışlarda bulunabilir. Yapılan zorbalık eylemi arkadaş grubu tarafından kabul ediliyorsa, siber zorba eylemlerinde bir problem görmeyebilir.

Güçlü hissetmek: Siber zorbalık, sosyal statünün bir tezahürü olabilir. Okulda daha popüler olanın, az popüler olan çocukla eğlenmesi gibi. Sosyal güç kazanmaya çalışan çocuk, siber zorbalık yaparak, dikkatleri üstüne çekmeye çalışabilir. Siber zorbayı motive eden şey her ne olursa olsun, buradaki amaç; başkasının gücünü azaltıp, kendi günün arttırmaktır.

Anonim olmak: Siber ortamın sunduğu anonim olabilme olanağı ile siber zorba yakalanmayacağını düşünebilir. Bu durum kişiye sahte güvenlik hissi verir.

Empati eksikliği: Siber zorba yaptığı eylemin, mağdurun üzerindeki etkisini görmediği için, bunun önemli olmadığını düşünebilir. Bu nedenle pişmanlık gibi bir duygu hissetmezler. Yapılan araştırmalarda siber zorba pişmanlık hissetmezken, siber zorbalığın kendilerini komik, popüler ve güçlü hissettiklerinin belirtmişlerdir.

Yapılan araştırmalar incelendiği zaman zorbaların, farklı nedenlerden dolayı siber zorbalık eylemlerini gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu nedenlerden biri de siber zorbanın, siber mağdurla yüz yüze bulunmamasının verdiği rahatlaktır. Bu yüzden siber zorba, mağdur üzerinde bıraktığı etkiye tanık olmamaktadır. Geleneksel zorbalıkta mağdur olan kişi zorbalık eyleminden fiziksel, duygusal ve psikolojik bir şekilde etkilendiği gibi, siber zorbalıkta mağdur üzerinde farklı etkilere sebebiyet verebilmektedir.

3.2.4. Siber zorbalığın etkileri

İletişim teknolojileri gençler arasında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bunun neticesinde yapılan siber zorbalık kartopu etkisi yaratabilir (Bingöl ve Tanrıku, 2014, s:2). Genellikle çocukları ve gençleri hedef alan siber zorbalık, geleneksel zorbalıktan

farklılaşarak etki alanını genişletmiştir. (Baştürk-Akca ve Sayımer, 2017, s: 2). Elektronik araçların kullanımı ile yapılan siber zorbalık eylemleri, tek tuşla birden fazla kişiye ulaşabildiği için, bu durumun mağdur üzerindeki etkileri daha fazla görülebilir.

Zorbalık; geleneksel zorbalık ya da siber zorbalık fark etmeksizin, kişiler üzerinde önemli psikolojik ve duygusal etkilere sebep olabilir. Geleneksel zorbalığa maruz kalan kişilerde görülen depresyon, korku, endişe, düşük özgüven gibi durumlar siber mağdurda da görülebilir (Gordon, 2018). Yapılan araştırmalarda öz güven eksikliği, ailevi sorunlar, akademik zorluklar, okul şiddeti ve çeşitli suçlu davranışları ile siber zorbalık arasında bir bağlantı olduğu saptanmıştır (Hinduja ve Patchin, 2014, s:2).

Kestel ve Akbıyık (2016) çalışmalarında, siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin, öfke, korku, endişe gibi duygularının arttığını gözlemlemişlerdir. Yaşanılan siber zorbalık, korku ve utanma duygusu nedeniyle aileden gizlenmektedir. Durumla tek başına mücadele etmeye çalışan öğrenciler, evde gergin ve sinirli oldukları için aileleriyle problem yaşayabilmektedir. Aynı zamanda siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler akademik alanda sorunlar yaşayabilmektedir. Derslere yoğunlaşmakta sıkıntı yaşamak, sınav notlarının düşmesi gibi durumlar gözlemlenebilir.

Beran ve Li (2005, s:10) çalışmalarında, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin hissettiği üzüntü, öfke, endişe ve korku duyguları nedeniyle akademik olarak başarılı ve konsantre olabilme yeteneklerinin olumsuz yönde etkileyebileceğini belirtmişlerdir. Egeberg ve diğerleri (2016), siber zorbalığın akademik başarılarında hem doğrudan hem de dolaylı olarak bir etkiye sahip olduğunu ve bu durumun öğrencilerin okul refahını, akademik becerilerini ve başarılarını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir

Yapılan araştırmalar incelendiği zaman, siber zorba mağdurları arasında intihar düşüncesi ve depresyon gibi psikolojik etkilerin olduğu gözlemlenmiştir (Erdur-Baker ve Tanrıku, 2010; Landstedt ve Persson, 2014; Litweller ve Brausch, 2013). Genç siber zorbalık mağdurlarının daha yüksek düzeyde depresyon ve intihar semptomlarına sahip oldukları rapor edilmiştir (Almenayes, 2017, s: 216). Araştırmalar, siber zorbalık sonucunda bireylerde artan depresyonun; ayrıca kendine zarar verme, intihar düşüncesi gibi ruh sağlığı sorunlarının artmasında büyük bir risk taşıdığını ortaya koymuştur (Hinduja ve Patchin, 2010a, s: 207).

Wang ve diğerleri (2009), siber zorbalığa maruz kalan kişilerin, geleneksel zorbalığa maruz kalan kişilere göre depresyona girme durumlarının daha fazla olduğunu saptamışlardır. Siber zorbalığa karışan zorbalar veya mağdurlarla ilgili ırklara veya ten

rengine göre yapılan çalışmada, beyaz ve siyah tenli gençlerde depresyon semptomları görülmezken, koyu tenli gençler arasında bu oran %49 civarındadır. Aynı şekilde tüm ten renklerindeki öğrencilerde intihar düşüncesi ve girişimi ile ilgili semptomlar bulunmuştur (Edwards vd., 2016, s:75).

Juvonen ve Gross (2008), yaptıkları çalışmalarında siber zorbalığa maruz kalmanın, artan sosyal kaygı ile doğrudan ilişkili olabileceğini ortaya koymuşlardır. Araştırmalar sosyal kaygı, depresyon ve düşük özgüvenin sadece bir etki olmadığını aynı zamanda siber zorbalık davranışlarının bir öncüsü olduğunu ortaya koymuştur (Kowalski ve Limber, 2013, s: 14).

Siber zorbalığın etkileri ile ilgili çalışmalara bakıldığında zaman, siber zorbalığa maruz kalan gençlerin dikkate değer duygusal ve sosyal yansımaları olan hem kısa hem de uzun vadeli etkileri görülmektedir. Bu etkiler; sosyal kaygı, depresyon, öfke, madde bağımlılığı, yeme bozuklukları, kendine zarar verme ve bazı durumlarda intihardır. Ancak bu etkiler bunlarla sınırlı değildir (Perry, 2015).

Siber zorbalığın birey üzerindeki etkilerinden bazıları ise aşağıda yer alan durumlar olabilir (Healey, 2011, s:35).

- Akademik performans da ve sosyal etkileşimde düşüş
- Okuldan hoşlanmamak ve kaçınmak bunun neticesinde oluşan devamsızlıklar
- Hasta olmamasına rağmen hasta gibi hissettiğini söylemesi
- Arkadaşlara karşı ilgi eksikliği
- Artan sosyal dışlanma ve akran reddi
- Olumsuz öz benlik hissi
- Geri planda kalma, depresif ya da endişeli görünme ve sürekli değişen ruh hali
- İntihar düşünceleri

Siber zorbalık eylemlerinin, siber mağdurların akademik, psikolojik, duygusal ve sosyal yaşamlarında çeşitli etkilere sahip olduğu görülmektedir. Kişiler üzerinde, intihar düşüncesi bile yaratabilen siber zorbalık eylemlerinin önlenmesine yönelik, bu zorbalık çeşidiyle mücadele ve baş etme stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

3.2.5. Siber zorbalığın yaygınlığı

Türkiye’ de TÜBİTAK’ın desteğiyle yürütülen araştırmaya göre; Türkiye’deki ortaokul öğrencilerinin yaklaşık %12’si sözlü siber zorbalığa maruz kaldığını bildirirken, öğrencilerin %10.5’i sözlü siber zorbalık yaptığını belirtmiştir. Elde edilen bulgulara

göre; siber zorba ve siber mağdur olma oranlarının en yüksek olduğu ilin, İstanbul olduğu saptanmıştır. İstanbul’da siber mağdur oranının %20 civarına yaklaştığı ve siber zorba olma oranının ise %15’i geçtiği elde edilen bulgular arasındadır (Baştürk-Akca, tarihsiz).

Ipsos 2018 yılında, 28 ülkede yapmış olduğu araştırma sonucunda, siber zorbalıkla ilgili bazı bulgular elde etmiştir. 2011 verilerine göre; Türkiye’de çocuklarının siber zorbalık yaşadığını bildiren ebeveynlerin oranı %5 iken bu oran 2016’da %14, 2018’ de ise %19 olarak bildirilmiştir. Dünya geneline bakıldığında ise bu oranlar; 2011 yılında %12, 2016 ve 2018 yılında %17’dir (Ipsos, 2018).

Türkiye’de siber zorbalıkla ilgili çalışmaların çoğu ortaokul ve lise öğrencilerine yönelik olsa da üniversite öğrencileri arasında siber zorbalıkla ilgili çalışmalar da mevcuttur. Turan ve diğerleri (2011) çalışmalarında, katılımcıların %59.8’nin elektronik ortamda siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %51.7’si hem internetten hem de cep telefondan rahatsız edildiklerini bildirmişlerdir. Bayram ve Saylı (2013) çalışmalarında üniversite öğrencilerinin %30.6’sının en az bir kere siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmiştir. Özden ve İçellioğlu (2014), araştırmalarında; erkek öğrencilerin %22.45 siber zorba ve %24.13 siber mağdur oldukları, kız öğrencilerin %19.51 siber zorba ve %22.37 siber mağdur oldukları ile ilgili bulgular elde etmişlerdir. Alyakut (2017) çalışmasında elde ettiği bulgulara göre; katılımcı öğrencilerin tamamı siber zorbalığa maruz kaldığını ve en fazla maruz kaldıkları davranışın siber takip olduğunu bildirmişlerdir.

Ditch the Label (2018) Birleşik Krallıkta, 12-20 yaş arasındaki katılımcılarla zorbalığa yönelik bir araştırma yapmıştır. Elde edilen verilere göre; katılımcıların %5’i sürekli, %8’i bazen siber zorbalık yaşadıklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların %30’u ise siber zorbalık eylemlerine tanık olduklarını belirtmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletlerin’ de yapılan bir çalışma, katılımcıların bir ay boyunca ne sıklıkla ve hangi türde siber zorbalığa maruz kaldıklarını araştırmıştır. Katılımcıların %22.5’i çevrimiçi incitici yorumlar aldığını, %20.1’i çevrimiçi yayılan söylentilere maruz kaldığını ve %25.7’si bir kez veya daha fazla siber zorbalığa maruz kaldığını bildirmiştir. Hayatı boyunca siber zorbalık yaptığını bildiren katılımcıların oranı %33.8 iken; önceki otuz gün içerisinde, siber zorbalık yaptığını bildirenlerin oranı %16.9 civarındadır (Hinduja ve Patchin, 2016).

Wozencroft ve diğerleri (2015), üniversite öğrencileri arasında siber zorbalığın yaygınlığı ile ilgili yaptıkları araştırmada; katılımcıların %7.9’u siber zorba olduğunu,

%14.5'i ise siber mağdur olduğunu bildirmiştir. Lai ve diğerleri (2017) tarafından, siber zorbalığın yaygınlığına yönelik, Malezya' da okuyan üniversite öğrencileri ile bir araştırma yapılmıştır. Araştırma neticesinde, katılımcıların %66'sı siber zorba olduğunu bildirmiştir. Elde edilen bulgulara göre; %74.3 oranıyla Malezyalı üniversite öğrencileri, siber zorbalıkta en fazla mağdur olan kişilerdir. Bunu %65 ile yerli kabile öğrencileri izlemektedir. Bunun dışında, Çinli ve Hintli öğrenciler arasında siber mağdurların oranı sırasıyla %43.8 ve %52.3' tür.

Gahagan ve diğerleri (2016) çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin sosyal ağ sitelerinde siber zorbalıkla ilgili deneyimlerini araştırmıştır. Katılımcıların %19'u sosyal ağ sitelerinde siber zorbalık yaptıklarını ve %46'sı sosyal ağ sitelerinde yapılan siber zorbalıklara tanık olduklarını bildirmişlerdir.

Zalaquett ve Chatters (2014) çalışmalarında, liseden üniversiteye siber zorbalık sayısında bir azalma olsa da üniversite öğrencilerinin yaklaşık %19'unun siber zorbalık mağduru olduğunu bildirmişlerdir. Çalışmaya katılan üniversite öğrencilerinin %5'i kendisini siber zorba olarak tanımlamıştır.

3.3. Siber Zorbalıkla Mücadele

Siber zorbalığın yaygınlaşması ve kişiler üzerinde yarattığı olumsuz ve kalıcı etkilerden dolayı bu zorbalık çeşidiyle mücadeleye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda siber zorbalığa maruz kalan kişinin, zorbalık eylemleriyle başa çıkma stratejilerine yönelik yöntemler geliştirilmiştir. Aynı zamanda kurumların ve sosyal medya uygulamalarının siber zorbalıkla mücadele etmek için aldıkları önlemler bulunmaktadır. Siber zorbalığı önlemek ve bu zorbalık çeşidiyle mücadele etmek için yapılan çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1. Siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri

Siber zorbalıkla ilgili çalışmalar incelendiği zaman, siber zorbalığa maruz kalan kişilerin, farklı yöntemlerle bu durumun üstesinden geldiği görülmüştür. Perren ve diğerleri (2012, s:288), siber zorbalıkla başa çıkma stratejileri hakkında, mevcut literatür taramasını inceleyerek, siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerine yönelik sınıflandırma yapmışlardır. Temel sınıflandırma dört kategoriden oluşmaktadır. Bunlar;

Teknik Çözümler: Başa çıkma strateji yöntemlerinden biri, teknolojinin sağladığı siber zorbalığı önleme teknikleridir. Bunlar; istenmeyen mesajı veya kişiyi engellemek (Arıcak vd., 2008; Price ve Dagleish, 2010), belirli ekran isimlerini arkadaş listesinden

kısıtlamak (Juvonen & Gross, 2008), zararlı içeriğe sahip mesajları silmek, rahatsız edici içerikleri şikâyet etmek için, var olan butonları kullanmak (Wright vd., 2009), bilişim teknolojileri personellerinin desteğiyle, kimliğini tanımlamak için saldırganı izlemek (Stacey, 2009).

Destek Aramak: Siber zorbalıkla başa çıkma yöntemlerinden biri, siber zorbalıkla karşı karşıya kalındığı zaman bu durumu ebeveynlere, öğretmenlere veya akranlara söyleyerek destek almaktır. Bununla ilgili çalışmalar; öğrencilerin %40.1'i siber zorbalığa maruz kaldıklarında yardım isteyeceklerini bildirmişlerdir (Arıca vd., 2008). Öğrenciler siber zorbalıkla başa çıkmanın en etkili yöntemlerinde biri olarak, yaşanan zorbalığın birine anlatılmasını tavsiye etmişlerdir (Smith vd., 2008). Yapılan başka bir araştırmada ise; öğrencilerin çoğunluğu arkadaşlarından yardım isteyeceklerini bildirirken, %15'i ebeveynlerinden yardım talep edeceklerini belirtmiştir (Topçu vd., 2008). Ancak bazı öğrenciler yaşadıkları siber zorbalığı ebeveynlerine anlatmaktan çekinmektedir. Bunun nedeni ise cep telefonlarının alınması ya da internet erişiminin kısıtlanmasıdır (Baştürk-Akca vd., 2017; Mishna vd., 2009). Hoff ve Mitchell (2008), yaptıkları araştırmada katılımcıların %35'i yaşadıkları zorbalığı ebeveynlerine anlattıklarını bildirmişlerdir. Yaşadığı mağduriyeti ebeveynlerine anlatmayanların arasında ebeveynlerini endişelendirmemek veya kızmalarını istememek gibi nedenlerin olduğu belirtilmiştir.

Yüzleşmek: Siber zorbayı görmezden gelmek ve onunla şahsen yüz yüze gelmek, siber zorbalıkla başa çıkma yollarından biridir (Stacey, 2009, s: 126). Price ve Dalglish (2010), yaptıkları bir araştırmada, çevrim dışı bir zorbayla yüzleşmenin, zorbalığa karşı en sık (%44) kullanılan mücadele etme yöntemi olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda en az yardımcı (%68) olan yöntem olduğu bulunmuştur. Bazı çalışmalarda çevrimiçi yüzleşmenin olduğu varsayımı daha fazla anonimlik nedeniyle daha kolay yapıldığı için “yüz yüze temastan” daha fazla yapıldığı doğrulanmıştır (Perren vd., 2012, s:288). Kaçınmak ve Duygu Odaklı Stratejiler: Zorbalık olayına dikkat etmemek yerine, saldırganı kasıtlı olarak görmezden gelmek de orta derecede sık kullanılan bir stratejidir (Machackova vd., 2013). Dehue ve diğerlerinin (2008) yaptıkları araştırma, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, zorbalığa aldırıyor gibi davrandıklarını ya da gerçekten aldırmadıklarını göstermektedir. Li (2010) araştırmasında, öğrencilerin %23'ünün siber zorbalıkla başa çıkmayı öğrenmeleri gerektiğine inandıklarını bildirdiklerini belirtmiştir. Buna rağmen % 45'e yakın kişinin siber zorbalıkları görmezden gelmeleri gerektiğini çünkü bunun ‘önemsiz bir şey’ olduğunu düşündüklerini

belirtmişlerdir. Völlink ve diğerleri (2013), yaptıkları araştırmalarında, siber zorbalığa maruz kalan kişilerin, bu durumla başa çıkmak için depresif veya duygu odaklı başa çıkma ve kaçınma gibi davranışları sergilediklerini belirtmişlerdir. Araştırma bulgularına göre; siber zorbalık mağdurları en fazla depresif başa çıkma yöntemi sergileyerek, sorunları özümser ve kendilerini değersiz hissedebilirler.

Peker ve Ekinci (2016) araştırmalarında öz yeterliliğin, siber zorbalıkla başa çıkma davranışları üzerinde etkisi olduğunu ortaya koymuşlardır. Kişinin genel öz yeterliliği yüksek olduğu zaman, siber zorbalık eylemlerine yönelik kendini ve duygu durumunu kontrol edebilme, sorunları çözebilme konularında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Safaria (2016) araştırmasında, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu durum karşısında ne yaptıklarını incelemiştir. Katılımcıların %49'nun davranışı görmezden geldiği, %32'nin zorbaya karşı savaştığı, %8'nin durumu öğretmen ya da okul yöneticisine söylediği, %7'sinin ebeveynlerine anlattığı ve %6'sının ise bu durumu arkadaşlarıyla paylaştığı belirtilmiştir.

Siber zorbalık ile başa çıkma stratejilerinden birisi ise duruma müdahale etmektir. Kowalski ve diğerleri (2012, s: 137), siber zorbalığa müdahale için 9 ipucu vermektedir. Bunlar:

- Kanıtları kaydedin. Mesajların ve web sitelerinin kopyalarını yazdırın.
- İlk savunma; eğer durum küçükse, göndereni yok sayıp silin veya engelleyin. Anlık ileti programları, e-posta ve cep telefonları engelleme özelliklerine sahiptir.
- Sahte veya saldırgan bir profil sosyal paylaşım sitelerinde sizi hedef almışsa, durumu siteye bildirin.
- Çocuğunuzun çevrimiçi ortamlardaki varlığını araştırın.
- Zorbalığı yapan okuldan bir öğrenci ise, kanıtları okul danışmanı ile paylaşın. Okulda herhangi bir zorbalık olup olmadığını kontrol edin.
- Eğer durumun faili biliniyorsa, siber zorbalık devam ediyorsa ve şiddetli ise kanıtları çocuğın ebeveynleri ile paylaşın. Failin ebeveyni duruma tepkisizse ve davranış hala devam ediyorsa hukuki yardım alın.
- Siber zorbalık tehdit, gözdağı veya cinsel sömürü içeriyorsa polise başvurun.
- Zorbalığa maruz kalan çocuk duygusal sıkıntı yaşıyorsa ve kendine zarar verme düşüncesine sahipse psikolojik destek alın.

3.3.2. Devletin siber zorbalıkla mücadelesi

Türkiye’de doğrudan siber zorbalıkla ilgili yasalar bulunmasa da bilişim suçlarıyla alakalı kanunlar bulunmaktadır. İnternet ortamında gerçekleşen suçlarla ilgili 5651 sayılı, “İnternet Ortamında Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”, 2007 yılında çıkartılmıştır. İnternet ortamında yapılan suçlarla mücadele etmek ve internet aracılığıyla kişilerin uğradığı hak ihlallerinin önlenmesi ve bu tarz konular ilk defa kapsamlı olarak kanunla düzenlenmiştir (Yetim, 2015, s: 364). 5651 sayılı yasanın 8. maddesi gereğince; internet ortamında intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı ve müstehcen içeriklere sahip yayınlara erişimin engellenmesine karar verilmiştir. 5651 sayılı yasanın 8. maddesinde yer alan içeriklere sahip yayınları ihbar etmek için, 23 Kasım 2007’ de ihbarweb.org.tr sitesi kurulmuştur.

Türk Ceza Kanunu’nda yer alan birçok suç eylemi aslında siber zorbalıkla ilişkili olan suçlardır. Bunlar:

Çocuğa yönelik cinsel istismar: Cinsel İstismar sarkıntılık düzeyinde ise üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası hükmü verilir (Türk Ceza Kanunu [TCK], md.103). Çocuğun yaşına göre verilen hapis cezası arttırılmaktadır.

Tehdit: Tehdidin ne şekilde edildiğine göre kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK, md.106).

Haberleşme gizliliğinin ihlali: Kişiler arasındaki haberleşmeyi ihlal eden kişiye, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Kişi, haberleşme içeriklerini hukuka aykırı ifşa ederse, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK, md.132).

İntihara yönlendirme: Başkasını intihara yönlendiren ve teşvik eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK, md. 84).

Hakaret: Bir kimsenin onurunu rencide edebilecek nitelikte hakaret eden veya söven kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (TCK, md.125).

Özel hayatın gizliliğinin ihlali: Bu hak ihlalinde buluna kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kişilerin özel hayatlarına ilişkin görüntü veya ses materyallerini hukuka aykırı şekilde ifşa eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar cezalandırılır (TCK, md.134).

Huzur ve sükûneti bozmak: Bir kişinin huzurunu bozmak maksadıyla kişiyi rahatsız etmek, kişiye ısrarla telefon edilmesi veya hukuka aykırı herhangi bir davranış halinde; faile, mağdurun şikâyeti üzerine üç aydan bir yıla kadar hapis cezası verilir (TCK, md. 123).

Yukarıda belirtilen ve Türk Ceza Kanunu'nda yer alan bu suçlar, siber zorbalık olaylarında rastlanan durumlardır. Bu eylemler bilişim teknolojileri aracılığıyla uygulandığında, bu tarz suçları siber zorbalıkla ilişkilendirebiliriz.

Türkiye Hükümeti'nin 10 Kasım 2010 tarihinde Strazburg'da imzaladığı “Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesi 22 Nisan 2014 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşmenin içeriğini; yasadışı erişim, yasadışı araya girme, verilere müdahale, sisteme müdahale, cihazların kötüye kullanımı, bilgisayarla bağlantılı sahtecilik, bilgisayarla bağlantılı dolandırıcılık ve çocuk pornografisiyle bağlantılı suçlar kapsamaktadır (Resmi Gazete, 9 Ağustos 2014).

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde 2011 yılında; bilişim teknolojileri kullanılarak işlenen suçların soruşturulması, verilerin incelenmesi ve bu bağlamda siber suçlarla daha etkin bir şekilde mücadele edebilmek için “Bilişim Suçlarıyla Mücadele Daire Başkanlığı” kurulmuştur. Ancak 2013 tarihinde bu kurumun adı “Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı olarak değiştirilmiştir” (Emniyet Genel Müdürlüğü).

3.3.3. Millî Eğitim Bakanlığı'nın siber zorbalıkla mücadelesi

Siber zorbalık olaylarıyla ilgili mücadele eden kurumlardan biri de Millî Eğitim Bakanlığı'dır. Millî Eğitim Bakanlığı bilişim suçlarıyla ilgili durumları, niteliklerine göre disiplin cezasına tabii tutmaktadır. Bunlar:

Okuldan 1-5 gün arası uzaklaştırma cezası gerektiren davranışlar: Okul içinde veya dışında kişilere (arkadaş, okul yöneticisi, öğretmen veya diğer çalışanlar) karşı söz, davranış veya sosyal medya aracılığıyla hakaret etmek, hakareti internet ortamında paylaşmak, yaymak. Diğer bir eylem ise; bilişim araçları veya sosyal medya aracılığıyla kişilere zarar vermek (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], md.164).

Okul değiştirme cezası gerektiren davranışlar: Bilişim araçları ve sosyal medya yoluyla kişilere ağır şekilde maddi ve manevi zarar vermek. Kişilere, arkadaşlarına ve okul görevlilerine; sarkıntılık yapmak, iftira etmek, başkalarını bu davranışa yönlendirmek için kışkırtmak veya üstelemek, yapılan bu eylemleri sosyal medya aracılığıyla paylaşmak, yaymak (MEB, md.164).

Örgün eğitim dışına çıkarma cezasını gerektiren davranışlar: Bilişim araçları veya sosyal medya vasıtasıyla; bölücü, yıkıcı, ahlak dışı ve şiddete özendiren sesli, yazılı ve görüntülü içerikler oluşturup, çoğaltarak, bunları yaymak ve ticaretini yapmak (MEB, md.164).

3.3.4. Sosyal medya uygulamalarının siber zorbalıkla mücadelesi

Bilinçsiz şekilde kullanılan dijital ortamlar ve sosyal medya platformları geleneksel zorbalığın bir uzantısı haline gelmiştir. Sosyal medya platformlarında, kişiler sahte hesaplar oluşturup, başka kullanıcıların verilerine kolayca ulaşma imkanına sahip olduğu için bu tarz ortamlarda siber zorbalık olaylarına rastlamak mümkündür (Yaşa ve Pınarbaşı, 2018, 502). Bu nedenle bazı sosyal paylaşım siteleri, siber zorbalık olaylarıyla mücadele etmek için bazı önlemler almışlardır.

Facebook oluşturduğu araçlarla, siber zorbalığı önleme açısından çeşitli adımlar atmıştır. Siber zorbalığa maruz kalan kişi “Yardım Merkezi” aracını tıklayarak, bu konuda ne yapması gerektiği ile ilgili yönlendirilebilir. Kişi, tehdit içerikli aldığı Facebook mesajını, Yardım Merkezi’nde yer alan formu doldurarak şikâyet edebilir. Messenger’ın gizli konuşma özelliği ile kişiler mesajları kaybolacak şekilde ayarlayabilir. Bu noktada bu tarz mesajlarla siber zorbalığa maruz kalan kişi, mesajlar kaybolduktan sonraki kısa bir süre içerisinde şikâyetinde bulunmalıdır. Facebook’da paylaşılan fotoğraflar veya içerikler kategorisi belirlenerek şikâyet edilebilir.

Facebook, siber zorbalıkla mücadeleye yönelik Yale Center for Emotional Intelligence ile ortaklaşa Zorbalığı Önleme Merkezi’ni geliştirmiştir. Merkez, zorbalık gibi sorunlarla ilgili destek ve yardım almak isteyen gençlere, ebeveynlere ve eğitimcilere bir kaynak görevi görmektedir. Zorbalık Önleme Merkezi, genç çocukları; zorbalığa maruz kalınca, arkadaşları zorbalığa maruz kalıyorsa veya kişiye zorbalık yapıldığı söyleniyorsa gibi durumlar için neler yapılması gerektiği ile ilgili bilgilendirmeler sunmuştur. Ayrıca Facebook kişilerin hem internette hem de çevrim dışı ortamlarda güvenliğinin sağlanması için emniyet teşkilatlarıyla birlikte çalışmaktadır (Facebook).

Instagram, 9 Kasım 2018 tarihinde platformda yayınlanan resimler ve başlıklarla ilgili yapılan zorbalığın tespit edilmesi için yeni araçlar tasarladıklarını açıklamıştır (Frick ve Stroud, 2018). Instagram tasarladığı makine öğrenme teknolojisi ile fotoğraflara veya fotoğraf başlıklarına yapılan zorbalıkları tespit etmektedir. Tespit edilen içerikler, Instagram Topluluk Operasyon ekibine gönderilerek incelenmektedir. Ayrıca Instagram zorbalık içeren yorumları tespit etmek ve gizlemek için “saldırgan yorumları gizle” filtresini geliştirmiştir. Instagram’ın canlı yayın videolarında da bu filtre aktif olacaktır (Instagram).

Twitter yöneticileri, siber zorbalıkla mücadele etmek için platforma yeni bir özellik getirdiklerini duyurmuşlardır. Kullanıcılar görmek istemedikleri anahtar kelimelerin,

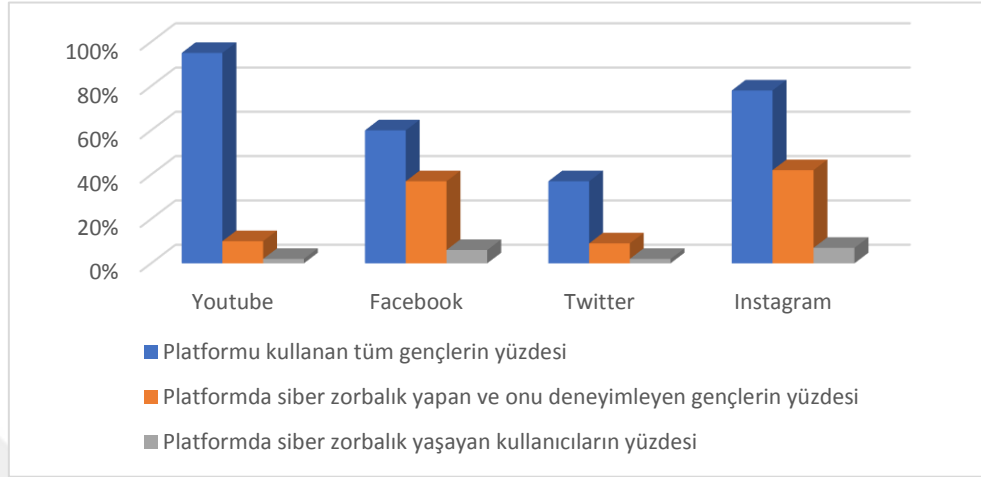
sözcük öbeklerinin ve hatta görmek istemedikleri bildirimlerin sesini kapatabileceklerdir (Lista, 2016). Twitter'ın hesap filtreleme özelliği ile artık kullanıcılar, bildirim almak istemedikleri profilleri ayarlar bölümünden belirtebilirler. Aynı zamanda Twitter, e-posta adreslerini ve telefon numaralarını tespit eden yeni bir algoritma kullanarak, taciz eden veya işaretlenmiş olan kullanıcıların yeni hesaplar oluşturmasını engellemektedir. Algoritmalar artık daha güvenli olması için arama sonuçlarını filtrelemektedir. Böylelikle susturulmuş, rapor edilmiş veya kötü niyetli olarak işaretlenmiş hesaplardan gelen içerikler artık kolayca görünmeyecek veya birincil arama sonuçlarında görünmeyecektir (Chamat, 2017).

Video paylaşım ağı olan Youtube, siber zorbalıkla mücadele adı altında önlemler alan diğer bir sosyal medya uygulamasıdır. Youtube'un yardım aracında "Taciz ve Siber Zorbalık Politikası" yer almaktadır. Bu politika kapsamında video, resim, yorum veya canlı sohbet mesajı aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalan kullanıcı, içeriği işaretleyerek Youtube' a bildirebilir. Bildirilen içerik Youtube tarafından kaldırılır. Eğer siber zorbalığa yönelik içerik ilk defa yayınlanıyorsa, kişinin Youtube kanalına veya hesabına ceza gelmeden ihtar gönderilir. Üç kez ihtar alan hesap veya kanal kapatılır.

3.4. Sosyal Medya ve Siber Zorbalık

Teknoloji geliştikçe, siber zorbalık cep telefonları, internet sohbet odaları, çevrimiçi bloglar, e-postalar ve anlık mesajlaşma dahil olmak üzere, dijital ortamın birçok noktasında uygulanmaktadır (Johnson vd., 2016, s:2). Dijital ortamın farklı platformlarında gözlenen siber zorbalık eylemlerine, sosyal medya uygulamalarında da rastlanmak mümkündür (Yaşa ve Pınarbaşı, 2018). Sosyal medya, kullanıcılar arasındaki etkileşim ve kişisel veriler nedeniyle siber zorbalık için bir platform sağlamıştır (Alim, 2016, s:68). Sosyal medyanın anonim olabilme özelliği neticesiyle kişiler sahte profiller oluşturup, başka kişilerin profillerinde acımasız yorumlar yapabilir, kişileri kızdırıp ve korkutmaya çalışabilirler. Bu tarz durumlar sosyal medya uygulamalarını, siber zorbalık platformları haline dönüştürebilir. Siber zorbalıkla ilgili yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen veriler, sosyal medya platformlarının birer siber zorbalık ortamı olduğunu göstermektedir. Ipsos Araştırma Şirketi, içerisinde Türkiye'nin de bulunduğu 28 ülkede siber zorbalıkla ilgili yaptığı çalışmada; sosyal medyanın %65 oran ile siber zorbalığın uygulandığı, en yaygın platform olduğunu bildirmiştir (Ipsos, 2018).

Ditch the Label 2017 verilerine göre; Birleşik Krallık’ ta yer alan kolej ve ortaokul öğrencilerinin en fazla siber zorbalık yaptığı ve siber zorbalığa maruz kaldığı platform Instagram’dır. Siber zorbalık platformları Şekil 3.2’de verilmiştir.

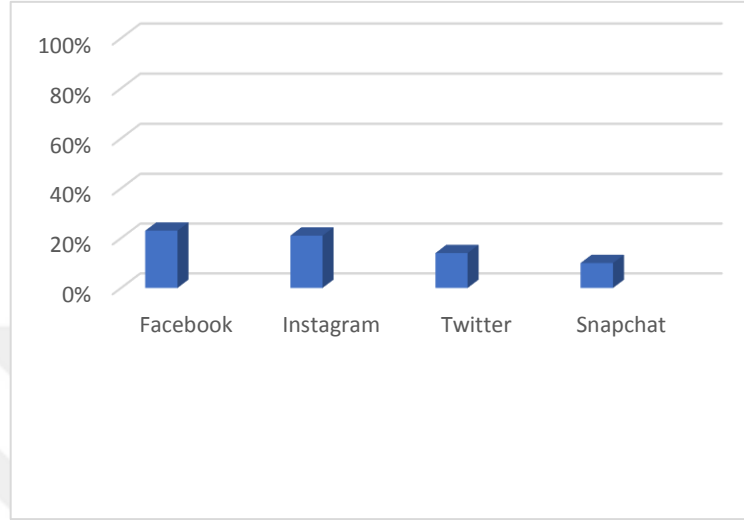

Şekil 3.2. *Siber zorbalık yapılan ve siber zorbalığa maruz kalınan platformlar (Ditch the Label, 2017).*

Şekil 3.2’ de yer alan grafiğe göre; öğrencilerin %42’si Instagram platformunda hem siber zorba hem de siber mağdur olurken, %7’si bu platformda siber zorbalığa maruz kalmıştır. Facebook platformunda öğrencilerin %37’si siber zorba ve siber mağdur olma durumu yaşarken, %6’sı yalnızca siber zorbalık deneyimi yaşamıştır. Öğrencilerin %10 Youtube’ da %9’u Twitter’da hem siber zorbalık deneyimi yaşadığını hem de siber zorbalık yaptığını bildirmiştir. Öğrencilerin %2’si Youtube’da %2’si Twitter’da yalnızca siber mağdur olduklarını belirtmişlerdir.

Bitdefender Şirketi’nin 2017’ de yaptığı Gençler ve Çevrimiçi Tehditler Raporu’ na göre; siber zorbalığın en çok yaşandığı platform %40 oranı ile Instagram, %31 Facebook ve Snapchat, %21 Youtube olduğu bildirilmiştir (Popov, 2018).

Amerika Birleşik Devletleri'nde, 13-24 yaş arasındaki katılımcılarla yürütülen araştırmaya göre; sosyal medya platformlarında, en fazla siber zorbalık olaylarının meydana geldiği platformun Facebook olduğu belirtilmiştir. Siber zorbalıkla ilişkilendirilen sosyal medya uygulamaları Şekil 3.3' de verilmiştir.

Şekil 3.3. Siber zorbalık ilişkilendirilen sosyal medya uygulamaları
(ReporterLinker, 2017).

Şekil 3.3' de yer alan grafiğe göre; katılımcıların %23'ü Facebook, %21'i Instagram, %14'ü Twitter, %10'u Snapchat gibi platformları siber zorbalıkla ilişkilendirmişlerdir.

3.5. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde siber zorbalık eylemleriyle ilgili yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Öncelik olarak üniversite öğrencilerinin siber zorbalık eylemlerini araştırmak üzerine yurt içi ve yurt dışında yapılmış çalışmalar belirtilmiş. Sosyal medyada yapılan siber zorbalık eylemleriyle ilgili çalışmalara da yer verilmiştir.

3.5.1. Yurtiçinde yapılan araştırmalar

Arıcak (2009), üniversite öğrencileri ile siber zorbalık ve psikiyatrik belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemiş ve hangi semptomların siber zorbalığı öngördüğünü araştırmıştır. Çalışmaya 247 erkek ve 448 kız olmak üzere toplam 695 öğrenci katılmıştır. Elde edilen bulgulara psikiyatrik belirti puanlarına göre; zorba mağduru olmayanlar, salt mağdurlar, salt zorbalar ve zorba mağdurları arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Zorba mağduru olmayanlar, diğer kişiler göre daha az psikiyatrik semptomlar

göstermiştir. Yapılan analizde, düşmanlık ve psikotizizmin siber zorbalığı önemli bir ölçüde yordayan iki temel etken olduğu ortaya koyulmuştur. Çalışmada yer alan katılımcıların yarısı internette veya cep telefonunda en az bir kere başka biri gibi davrandıklarını belirtmiştir. Mağduriyetle ilgili herhangi bir cinsiyet farklılığı bulunmamasına rağmen, erkekler kadınlara göre daha sık siber zorbalıkla uğraştıklarını söylemişlerdir. Sonuç olarak, mevcut çalışma bazı psikiyatrik belirtilerin, siber zorbalığın önemli belirleyicileri olduğunu bildirmiştir.

Gelibolu ve diğerleri (2016), üniversite öğrencilerinin siber zorbalık yaşama durumlarını farklı değişkenler ile incelemişlerdir. Elde edilen bulgulara göre; erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha fazla siber mağduriyete uğramışlar ve öğrencilerin internet kullanım sıklığı ile siber mağduriyet yaşamaları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Siber mağduriyet yaşayan üniversite öğrencilerinin, siber zorbalık yaptığı belirtilmiştir. Fırat ve Ayrar (2016, s:327) çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kalma oranlarının, siber zorbalık eyleminde bulunma oranlarından daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır.

Eroğlu ve Güler (2015), 505 üniversite öğrencisinin katıldığı araştırmalarında riskli internet kullanımının siber zorba/mağdur olmaya yol açtığını ortaya koymuşlardır. Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir araştırma da ise; öğrenciler arasında siber zorbalık ve mağduriyet dereceleri araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; siber zorbalık ve siber mağduriyet arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Araştırmada, erkeklerin siber zorba ve siber mağdur olma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Siber mağdur olan öğrencilerin en sık yaşadıkları siber zorbalık davranışlarını şu şekilde belirtmişlerdir: Taciz edici e-postalar ve anlık mesajlaşmalar (%81.1), dini veya siyasi içerikli mesajlar (63.9), müstehcen e-postalar, küfür ve argo bir dille maruz kalmak (%61.8) iletişim halinde anonim olan kişilerle karşılaşmak (%61.7) ve istenmeyen içerikler almak (%61.4) (Akbulut ve Erişti, 2011).

Aktan ve Çakmak (2015), üniversite öğrencilerinin siber zorbalık duyarlılıklarını ölçmek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Araştırmanın bulgularında; katılımcıların genel olarak siber zorbalık duyarlılıklarının yüksek olduğu ancak kadın katılımcıların, erkek katılımcılara oranla duyarlılık seviyelerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Lise öğrencileriyle yapılan başka bir araştırmada ise; siber zorbalığa duyarlılık ile insani değerler arasında kısmen bir ilişki olduğu ve kız öğrencilerinin duyarlılık seviyelerinin, erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ayrıca internet bağımlılığı ile siber zorbalığa duyarlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştı (Kılınç ve Gündüz, 2017).

Dilmaç (2009), üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada, öğrencilerin %22,5'inin en az bir kere siber zorbalıkla uğraştığını ve %55,3'ünün yaşamları boyunca bir kez siber zorbalık mağduru olduğunu bildirmiştir. Erkeklerin siber zorbalık oranı kadınlara göre daha yüksekken, kadınların siber mağdur olma oranları erkeklere göre daha fazladır. Üniversite öğrencileri ile yapılan başka bir araştırmada; öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağdur olma durumları, sosyal uyum ve farklı değişkenlere göre incelenmiştir. Sosyal uyumu düşük olan öğrencilerin, siber zorba ve mağdur düzeyleri, sosyal uyumu yüksek olan öğrencilere göre daha yüksektir. Erkek öğrencilerin siber zorba ve siber mağdur düzeyleri kız öğrencilerinden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır (Erbiçer, 2017).

Üniversite öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili görüşlerini inceleyen araştırmada, öğrencilerin çoğunun siber zorbalıkla ilgili bilgi sahibi olduğu ortaya koyulmuştur. Katılımcıların yoğun olarak sergiledikleri siber zorbalık davranışları, cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Kız öğrenciler “siber takip” davranışını daha fazla sergilerken, erkek öğrencilerin “kişisel bilgileri yayma ve sahtekarlık” davranışlarını daha fazla sergiledikleri belirtilmiştir (Alyakut, 2017).

Gezgin ve Çuhadar (2012), üniversite öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarını incelemeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. Katılımcıları, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü'nde okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre; öğrencilerin siber zorbalığa yönelik yüksek duyarlılığa sahip oldukları söylenebilir. Kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre daha fazla duyarlılık gösterdikleri belirtilmiştir. Çevresinde siber zorbalık davranışlarına şahit olan öğrencilerin, bu duruma tanıklık etmeyen öğrencilere göre daha fazla duyarlılık gösterdikleri bildirilmiştir.

Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerinin, demografik değişkenlerle ve depresif semptomlarla ilişkisini inceleyen araştırmaya, 165 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; yaş ve cinsiyet değişkenlerinin siber zorbalık deneyimleri üzerinde önemli bir etkisi bulunurken, bu durum siber mağdurlar için geçerli değildir. Öğrenciler yaş ve cinsiyetten bağımsız olarak siber mağdur potansiyeline sahip olabilir. Ek olarak, siber mağdur olan öğrenciler daha yüksek düzeyde depresif belirtiler göstermektedir (Erdur-Baker ve Tanrıkulu, 2010). Yaman ve Peker (2012), ortaokul

öğrencileriyle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin; sözel siber zorbalık, kimliği gizleme ve siber sahtecilik şeklinde siber zorbalık yaptıklarını belirtmişlerdir.

TÜBİTAK projesi kapsamında gerçekleştirilen bir araştırmada, ortaokul 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin %9,5'i siber mağdur, %7'si siber zorba ve %7,5'i siber mağdur/zorba olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre daha fazla siber saldırgan davranışlar sergiledikleri ve sosyal paylaşım sitelerinde nefret içerikli gruplara üye olan erkek öğrencilerinin sayısının, kız öğrencilerin sayısına göre daha fazla olduğu saptanmıştır (Baştürk-Akca ve Sayımer, 2015).

3.5.2. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Walker ve diğerleri (2011), siber zorbalıkla ilgili yürüttükleri çalışmalarında, 73 kız ve 57 erkek olmak üzere toplam 131 üniversite öğrencisi ile bir anket çalışması uygulamışlardır. Siber zorbalık için en sık kullanılan teknolojilerin spesifik örnekleri; Facebook (%56), cep telefonu (%43), AIM (%43) olarak belirtilmiştir. Elde edilen bulgulara; katılımcıların %11'i kişisel olarak siber zorbalığa maruz kalmıştır, %57'si dört defadan daha az siber zorbalık yapmıştır, %29'u dört ila on kez ve %14'ü on kez siber zorbalık yapmıştır. Katılımcıların %33'üne istenmeyen duygusal içerikli ifadeler, %30'una aşırı muhtaç ve talep kâr mesajlar ve %23'üne ise pornografik veya müstehcen görüntüler gönderilmiştir. Katılımcıların %54'nün siber zorbalık yapan birini tanımaları ve %34'ünün siber zorbalık yapması bu tarz araştırmalara ihtiyaç duyulduğunun göstergesidir.

Johnson ve diğerleri (2016), üniversite öğrencileri arasında, sosyal medyada yapılan siber zorbalığa yönelik bir araştırma yapmışlardır. Katılımcılardan %21.47' si nadiren siber mağdur olduklarını bildirirken; %93.29' u nadiren siber zorba olduklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların en fazla kullandığı sosyal medyanın, Facebook olduğu belirtilirken; bunu takip eden diğer sosyal medya uygulamalarının Instagram ve Twitter olduğu belirtilmiştir. Araştırma bulguları, katılımcıların çoğunun siber zorbalıkla ilgili olumsuz görüşlere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcıların çoğu; siber zorbalığın yanlış olduğunu, bu duruma tanıklık etmekten hoşlanmadıklarını ve başkalarının siber zorbalığa maruz kalmasının, kendilerini üzdüğünü belirtmişlerdir.

Üniversite öğrencileri ile ilgili yapılan başka bir araştırmada, katılımcıların siber zorbalığa maruz kaldığı yerler arasında en sık olarak “mesajlaşma” yer almaktadır. Bunu takip eden yerler; Twitter (%45.5), Facebook (%38.6), Instagram (%13.7), Youtube

(%11.4), anlık mesajlaşma ve sohbet odaları ise nadiren siber zorbalık mağduriyet kaynaklarıdır (Whittaker ve Kowalski, 2015). Faucher ve diğerleri (2014) araştırmalarında, üniversite öğrencileri arasında kız öğrencilerin siber zorbalık eylemlerinden daha fazla etkilendiğini belirtmiştir. Erkek öğrenciler, siber zorbalığın normal olduğunu ve üniversitesinin bunu durdurma veya önleme sorumluluğunun olmadığına dair, kız öğrencilere göre daha müdahaleci olmayan bir tavır sergilemişlerdir. Araştırma bulgularına göre; erkek öğrenciler kız öğrencilere göre siber zorbalıkla daha fazla meşgul olmaktadır ve fail olarak siber zorbalıkla uğraştıklarında daha agresif tutumlar sergilemektedir.

Cinsel yönelime göre siber zorbalık şekillerine katılım gösteren üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmada; siber zorbalık mağduriyet oranlarının, heteroseksüel olmayan erkeklerde, heteroseksüel olanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre; siber zorbalık eğilimlerinin genellikle heteroseksüel ve heteroseksüel olmayan gençler için benzer olduğu bulunmuştur (Wensley and Campbell, 2012).

Üniversite öğrencileriyle yapılan başka bir araştırma, siber zorbalığa maruz kalan kişilerin ciddi, olumsuz etkiler yaşadıklarını ortaya koymuştur. Üzgün hissetmek, utanç duymak, küçük düşürülmek, intikam almak veya misilleme yapmak belirtilen olumsuz etkiler arasında yer almaktadır. Bazı katılımcılar siber zorbalığın fiziksel olduğu kadar psikolojik olarak da güvensiz hissettirdiğini bildirmişlerdir. Katılımcılar; depresyon, anksiyete, stres, uykusuzluk, karın ağrıları, kilo kaybı ve intihar düşüncesi gibi durumları siber zorbalığın fiziksel ve zihinsel etkileri olarak tanımlamışlardır (Cassidy vd., 2017, s: 16).

Kokkinos ve diğerleri (2014), siber zorbalıkla ilgili yaptıkları araştırmada, siber zorbalık/mağduriyet deneyimi yaşayan üniversite öğrencilerinin psikolojik profillerini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre; katılımcıların %58.4' ü herhangi bir rol üstlenerek siber zorbalık olayına katıldıklarını belirtmişlerdir.

Dehue ve diğerleri (2008) gençlerle ilgili yaptıkları araştırmada, katılımcıların %16'sının internet ve yazılı mesajlaşma aracılığı ile zorbalık yaptığını, %23' ünün ise siber zorbalık mağduru olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre; en sık yapılan siber zorbalık çeşidi dedikodu ve isim takmaktır. Gençlerle ilgili yapılan başka bir araştırmada ise; katılımcılar, en fazla siber zorbalık davranışlarına anlık mesajlaşma uygulamalarında maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. Katılımcıların bazıları ise cep

telefonları ile aldıkları aramalarla ilgili olumsuz deneyimler yaşadıklarını belirtmişlerdir (Vandebosch ve Cleemput, 2008).

Li (2010), lise öğrencileriyle yaptığı araştırmada, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldığı zaman ya durumu görmezden geldiği ya da durumdan uzaklaşmaya çalıştıklarını belirtmişti. Araştırma bulgularına göre katılımcılar siber zorbalığın nedenleri olarak kıskançlık, öfke, aile sorunları yaşamak, sıkılmak gibi durumlar sıralarken, katılımcıların %64' ü bu durumun nedeninin eğlence olduğuna inanmaktadır.

Mishna ve diğerleri (2010), ortaokul ve lise öğrencileri arasında siber zorbalık davranışları ile ilgili yaptıkları araştırmada; siber zorbalık davranışlarını ve siber zorbalığın psikososyal etkilerini incelemişlerdir. Katılımcıların %49.5'i siber zorbalığa uğradığını, %33.7'si internet üzerinden siber zorbalık yaptığını bildirmiştir. Katılımcıların en yaygın maruz kaldığı siber zorbalık davranışı; isim takmak ilk sırada yer alırken, kişi hakkında söylenti yayılması, kişiye başka biri gibi görünmek, tehdit edilmek, istenmeyen fotoğraf veya metinler almak diğer siber zorbalık davranışları arasında yer almaktadır. Araştırma bulgularına göre; katılımcıların %21'i siber zorbalığın kendisini rahatsız etmediğini belirtse de diğerleri kızgın olduğunu, utandığını, üzgün hissettiğini ve korktuğunu bildirmiştir.

Lee ve Shin (2017), siber zorbalığın ergenler arasındaki yaygınlığına dair yaptıkları araştırmada, erkeklerin siber zorba oranlarının kızlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Diğer bir araştırma bulgusunda ise; sohbet odalarında ve sosyal ağ sitelerinde harcanan zamanın, öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma olasılıklarını arttırdığı yönündedir. Ergenler arasındaki siber mağduriyet ve sosyo-duygusal ilişkiyi inceleyen bir araştırmada ise; siber mağdur olan ergenlerin, siber mağdur olmayanlara göre daha fazla yalnızlık hissine kapıldıkları ve depresif duygu durumları yaşadıkları belirtilmiştir (Shemesh vd., 2012).

4. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme belirtilmiştir. Çalışmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve elde edilen bulgulara ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

4.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin, sosyal medya tutumu ile ilişkisini incelemek için ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelleri iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar 2009'dan aktaran İğdeli, 2018).

4.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise yukarıda belirtilen fakültede öğrenim gören 231 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem oluşturan öğrenciler tabakalı örnekleme yolu ile seçilmiştir. Örneklem grubunun İletişim Bilimleri Fakültesi'nden seçilmesinin nedeni; iletişim öğrencilerinin iletişim teknolojileri, medya ve dijitalleşme ile ilgili alanlarda eğitim görmesidir.

4.3. Veri Toplama Araçları

İletişim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlerinin sosyal medya tutumu ile ilişkisini incelemeye yönelik üç ölçme aracı kullanılmıştır. Bunlar; araştırmacı tarafından katılımcıların demografik özelliklerini araştırmak üzere oluşturan Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların siber zorbalık tutumlarını belirlemek üzere Siber Zorbalık Ölçeği ve katılımcıların sosyal medya tutum özelliklerini belirlemek üzere kullanılan Sosyal Medya Tutum Ölçeği'dir.

4.3.1. Kişisel bilgi formu

Kişisel Bilgi Formu katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Form toplam 13 sorudan oluşmaktadır. Katılımcılara cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf, gelir durumu, internet kullanım sıklığı, internete en çok bağlanılan cihaz, internet kullanım amacı, sosyal medya site üyeliği, kullanılan

sosyal medya sitesi, sosyal medya üyelikleri için gerçek ad veya takma ad kullanılması, sosyal medya kullanım sıklığı, sosyal medya kullanım amacına yönelik sorulmuştur.

4.3.2. Siber zorbalığa ilişkin tutum ölçeği

Araştırmada, öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerini ölçmek için oluşturulan “Siber Zorbalık Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Türkoğlu (2013) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık Tutum Ölçeği” 5’li likert tipinde toplam 50 maddeden oluşmaktadır. Ancak katılımcılara verilen anketlerde 13. Soru araştırmacı tarafından yanlış düzenlendiği için, veri setine eklenmemiştir. Ölçekte “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” şeklinde derecelendirmiş olumlu ve olumsuz ifadeler bulunmaktadır.

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin dört alt boyutu bulunmaktadır. Birinci alt boyut ‘Kimlik Gizleme’ 12 maddeden; ikinci alt boyut ‘Keyif’ 10 maddeden; üçüncü boyut ‘Onaylama’ 12 maddeden; dördüncü alt boyut ‘Endişe’ 8 maddeden oluşmaktadır. Faktör yükleri ve madde-toplam korelasyon kat sayısı düşük olan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Daha sonra ölçek 42 madde olarak belirlenmiş ve analizler 42 madde üzerinden yapılmıştır. Ölçekte belirlenen olumsuz cümlelerin cevaplarına “Kesinlikle Katılıyorum 1”, “Katılıyorum 2”, “Kararsızım 3”, “Katılmıyorum 4”, “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde ters kodlama uygulanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı Cronbach Alpha değeri 0,925 olarak bulunmuştur (Türkoğlu, 2013).

4.3.3. Sosyal medyaya ilişkin tutum ölçeği

Araştırmada, öğrencilerin sosyal medyaya ilişkilerini ölçmek amacıyla Otrar ve Arın (2015) tarafından geliştirilen “Sosyal Medya Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek 23 maddeden oluşmuş ve 5’li likert seçeneği kullanılmıştır. Ölçek 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Birinci alt boyut 8 maddeden oluşan ‘Paylaşım İhtiyacı’, ikinci alt boyut 6 maddeden oluşan ‘Sosyal Yetkinlik’ üçüncü alt boyut 6 maddeden oluşan ‘Sosyal İzolasyon’, dördüncüsü ise 3 maddeden oluşan ‘Öğretmenlerle İlişki’ alt boyutudur. Sosyal İzolasyon alt boyutundaki maddelerin ters kodlanarak hesaplanması gerekmektedir. Tüm ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach α =.85 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutların Cronbach Alpha değerleri $\alpha_{\max}$ =.81 ile $\alpha_{\min}$ =.79 arasında değişmektedir. Belirtilen değerler ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir (Otrar ve Arın, 2015).

4.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırma 1-30 Nisan 2019 tarihleri arasında, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören öğrencilere ulaşılarak gerçekleştirilmiştir. Verileri elde edebilmek için Anadolu Üniversitesi'nden gerekli izinler alınmıştır. İzinler alındıktan sonra verilerin toplanma aşaması doğrudan araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Veri toplama sürecinin ilk aşamasında, katılımcıların bir kısmına fakülte kantininde ulaşılmıştır. Sürecin ikinci aşamasında ise araştırmacı tarafından belirlenmiş dersliklerde, dersin sorumlu öğretim üyesinden izin alınarak bir kısım katılımcıya ulaşılmıştır. Kişisel Bilgi Formu, Siber Zorbalık Tutum Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeğinden oluşan anket formu katılımcıların kimlik bilgileri istenmeden uygulanmıştır. Veri toplama sürecinde öğrencilerin gönüllü olarak katılımı sağlanmıştır.

4.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmaya katılan öğrencilerden elde edilen verilerin analizi IBM SPSS Statistics 24.0 programında yapılmıştır. Verilerin analizlerinde kullanılacak olan testleri belirlemek için Normal Dağılım uygulanmıştır. Analiz neticesinde veriler normal dağılım göstermediği için araştırmanın alt problemini oluşturan durumlara parametrik olmayan testler uygulanmıştır.

Araştırmayı oluşturan örneklem grubunun demografik özelliklerine ilişkin frekans analizi uygulanmıştır. Analiz neticesinde örneklem grubunun demografik özelliklerinin frekansları ve yüzdelik değerleri belirtilmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde Siber Zorbalık Tutum ölçeği ile alt boyutlarının, Sosyal Medya Tutum ölçeği ile alt boyutlarının aralarındaki ilişkiyi hesaplamak için Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır.

Kişisel Bilgi formunda yer alan değişkenlere göre Siber Zorbalık Tutum ölçeği ile alt boyutlarının ve Sosyal Medya Tutum ölçeği ile alt boyutlarının arasındaki farklılığı analiz etmek için Mann Whitney U testi ile Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. İki'den fazla gruptaki farklılığı analiz etmek için uygulanan parametrik olmayan Kruskal

Wallis H testi sonucunda çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak için Post Hoc Tamhane testi uygulanmıştır.

5. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcı öğrencilerin siber zorbalık tutumları ile sosyal medyaya yönelik tutumlarının incelenmesi amacıyla toplanan verilerin istatistiksel analizinde ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular, tablo halinde verilip yorumlanarak ortaya konulmuştur.

5.1. Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin ve Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin Bütününe İlişkin Güvenilirlik Analizi

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin ve Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin verileri kullanılarak ölçeklerin iç tutarlılık katsayısını belirlemek için Güvenilirlik Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5.1’de verilmiştir.

Tablo 5.1. *Siber zorbalık tutum ölçeğinin ve sosyal medya tutum ölçeğinin güvenilirlik analizi sonuçları*

	Cronbach Alpha	Ortalama	Standart Sapma (sd)
Siber Zorbalık Tutum Ölçeği	0,916	95,5974	25,94204
Sosyal Medya Tutum Ölçeği	0,779	74,8052	10,81710

Tablo 5.1 de verilen sonuçlara göre Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0,80 ve 1,00 arasında bir değer olduğu için bu ölçeğin güvenilirlik kat sayısı yüksektir. Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0,60 ve 0,80 arasında bir değer olduğu için bu ölçeğin güvenilirlik kat sayısı orta düzeydedir.

5.2. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, öğrencilerin demografik özellikleri, sosyal medya ve internet kullanımı ile ilgili verilere yer verilmiştir. Bulgular Kişisel Bilgi Formunda yer alan sıra ile sunulmuştur. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.2’ de verilmiştir.

Tablo 5.2. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

	Gruplar	N	%
Cinsiyet	Kadın	117	50,6
	Erkek	114	49,4
Yaş	18-20	42	18,2
	21-23	138	59,7
	24-26	44	19,0
	27-29	7	3,0
Bölüm	Sinema ve Televizyon	59	22,5
	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	55	23,8
	İletişim Tasarımı ve Yönetimi	58	25,1
	Basın ve Yayın	59	25,5
Sınıf	1. Sınıf	53	22,9
	2. Sınıf	58	25,1
	3. Sınıf	59	25,5
	4. Sınıf	61	26,4
Aylık Gelir	0-500 TL	40	17,3
	501-1000 TL	76	32,9
	1001-1500 TL	69	29,9
	1501-2000 TL	28	12,1
	2000 TL üstü	18	7,8
Günlük Ortalama İnternet Kullanım	1 saatten az	6	2,6
	1-2 saat	35	15,2
	2-5 saat	128	55,4
	5 saat üstü	62	26,8
İnternete En Çok Bağlanılan Elektronik Cihaz	Cep Telefonu	179	77,5
	Bilgisayar	51	22,1
	Tablet	1	0,4
İnternet Kullanım Amacı (Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)	Araştırma/Eğitim	152	66,2
	Sosyal Ağlar	179	77,4
	İletişim	159	66,8
	Müzik	162	70,1
	Video	135	58,4
	Film	153	66,2
	Diğer	8	3,4
Herhangi Bir Sosyal Medya Üyeliği	Evet	229	99,1
	Hayır	2	0,9
Kullanılan Sosyal Medya Uygulamaları (Birden fazla seçenek işaretlenmiştir)	Facebook	163	70,6
	Twitter	161	69,7
	Instagram	202	87,4
	Youtube	206	89,2
	Pinterest	75	32,5
	Flickr	6	2,6
	Blog	15	6,5
	Diğer	23	10
Sosyal Medya Üyeliklerinde Ad Kullanma Profilleri	Gerçek Ad	154	66,7
	Takma Ad	15	6,5
	Her İkisi	62	26,8
Sosyal Medya Uygulamalarının Kullanım Sıklığı	1 saatten az	24	10,4
	1-2 saat	77	33,3
	2-5 saat	109	47,2
	5 saat üstü	21	9,1

Tablo 5.2. (Devam) *Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular*

	Gruplar	N	%
Sosyal Medya Uygulamalarının Kullanım Amaçları	Arkadaş Edinmek	36	15,5
	İçerik Paylaşmak	146	63,2
	Gündemi Takip Etmek	207	89,6
	Başkaları Tarafından Tanınma	17	7,3
	Sosyalleşmek	99	42,8
	Eğitim veya Araştırma	120	51,9
	Başkalarını İzlemek	94	40,6
	Eğlenmek Rahatlamak	172	74,4
	İletişim Kurmak	161	69,6
	Oyun Oynamak	57	24,6
	Diğer	1	1

Araştırmaya katılan öğrencilerin 117'si (%50,6) kadın; 114'ü (%49,4) erkek olmak üzere toplam 231 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 18-29 arası değişmektedir. Ancak verilerin analizini kolaylaştırmak için yaş değişkeni gruplandırılmıştır. En yüksek katılımcı yaş oranı 138 (%59,7) kişiden oluşan 21-23 yaş grubudur. Bölümlerdeki katılımcı kişi sayısı 55-59, sınıflardaki katılımcı kişi sayısı 53-61 arasında değişmektedir. Aylık gelir durumuna göre katılımcıların 76'sı (%32,9) 501-1000 TL; 69'u (%29,9) 1001-1500 TL civarında gelire sahiptir. Günlük ortalama internet kullanım sıklığı, en fazla 128 (%55,4) kişi tarafından 2-5 saat olarak belirtilmiştir. Katılımcılardan 179 (%77,5) kişi internete en çok cep telefonu ile bağlandıklarını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin 179'u (%77,4) sosyal ağlar; 162'si (%70,1) müzik; 159'u (68,8) iletişim; 153'ü (%66,2) film; 152'si (66,2) araştırma/eğitim; 135'i (%58,4) video; 8'i (%3,4) diğer amaçlar için interneti kullanmaktadır. Katılımcıların en fazla kullandıkları sosyal medya siteleri sırasıyla birinci sırada 206 (%89,2) kişi ile Youtube; ikinci sırada 202 (%87,4) kişi ile Instagram; üçüncü sırada 163 (%70,6) kişi ile Facebook ve dördüncü sırada 161 (%69,7) kişi tarafından kullanılan Twitter yer almaktadır. Katılımcıların 109'unun (%47,2) günlük sosyal medya kullanım sıklığı 2-5 saat arasındadır. Sosyal medya kullanım amaçları arasında katılımcıların 207'si (%89,6) gündemi takip etmek; 172'si (%74,4) eğlenmek/rahatlamak; 161'i (%69,6) iletişim kurmak ve 146'sı (%63,2) içerik paylaşmak için sosyal medya uygulamalarını kullanmaktadır. Demografik özelliklere yönelik tüm bilgiler için Tablo 5.1.'e bakınız.

5.3. Korelasyon Analizi

Bu bölümde öğrencilerin siber zorbalık tutumları ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkiyi, siber zorbalık tutumlarının sosyal medya tutum alt boyutları ile ilişkisini, sosyal medya tutumlarının siber zorbalık tutum alt boyutları ile ilişkisini ve siber zorbalık alt boyutları ile sosyal medya tutum alt boyutları arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır.

5.3.1. Siber zorbalık tutumları ve sosyal medya tutumlarının arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Araştırmanın birinci alt problemini oluşturan “Öğrencilerin siber zorbalık tutumları ve alt boyutları ile sosyal medya tutumları ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu bağlamda; değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığı eğer bir ilişki varsa bu ilişkinin negatif ya da pozitif yönlü olduğunu gösteren Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analiz neticesinde elde edilen bulgular aşağıda Tablo 5.3’de verilmiştir.

Tablo 5.3. *Siber zorbalık tutumları ve sosyal medya tutumları arasındaki Korelasyon Analizi sonuçları*

		Siber Zorbalık Puanı	Sosyal Medya Puanı
Siber Zorbalık Puanı	r p N	1 231	-,167* ,011 231
Sosyal Medya Puanı	r p N	-,167** ,011 231	1 231

* $p < 0,05$

Tablo 5.3’ de Öğrencilerin siber zorbalık tutumları ve sosyal medya tutumları arasındaki Korelasyon Analiz sonuçları verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre siber zorbalık eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasında negatif yönlü düşük güçte bir ilişki bulunmaktadır ($r = -,167$ $p < 0,05$).

Siber zorbalık tutumu ve sosyal medya tutumunun alt boyutları ile sosyal medya tutumu ve siber zorbalık tutumunun alt boyutları arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analiz neticesinde elde edilen bulgular Tablo 5.4’de ve Tablo 5.5’de verilmiştir.

Tablo 5.4. *Siber zorbalık tutumları ile sosyal medya tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon Analizi sonuçları*

	Sosyal Medya Alt Boyutları	N	r	p
Siber Zorbalık Puanı	Paylaşım İhtiyacı	231	-,303**	,000
	Sosyal Yetkinlik	231	,222**	,001
	Sosyal İzolasyon	231	-,159**	,016
	Öğretmenlerle İlişki	231	-,055	,406

** p<0,01 * p<0,05

Tablo 5.4’de Öğrencilerin siber zorbalık tutumları ile sosyal medya tutum alt boyutları arasındaki Korelasyon Analiz sonuçları verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre Siber Zorbalık Tutum puanı ile Paylaşım ihtiyacı alt boyutu ($r = -,300$; $p < 0,01$) ve Sosyal izolasyon alt boyutu ($r = -,159$; $p < 0,05$) arasında negatif yönlü düşük güçte bir ilişki bulunmaktadır. Siber Zorbalık Tutum puanı ile Sosyal yetkinlik alt boyutu ($r = ,222$; $p < 0,01$) arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 5.5. *Sosyal medya tutumları ile siber zorbalık tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon Analizi sonuçları*

	Siber Zorbalık Alt Boyutları	N	R	p
Sosyal Medya Puanı	Kimlik Gizleme	231	-,020	,762
	Keyif	231	-,149**	,024
	Onaylama	231	-,201**	,002
	Endişe	231	-,157*	,017

** p<0,01 * p<0,05

Tablo 5.5’de Öğrencilerin sosyal medya tutumları ile siber zorbalık tutum alt boyutları arasındaki Korelasyon Analiz sonuçları verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre Sosyal Medya Tutum puanı ile Keyif alt boyutu ($r = -,149$; $p < 0,05$), Onaylama alt boyutu ($r = -,201$; $p < 0,01$) ve Endişe alt boyutu ($r = -,157$; $p < 0,05$) arasında negatif yönlü düşük güçte bir ilişki bulunmaktadır.

5.3.2. Siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya tutum alt boyutları arasındaki ilişkiye yönelik bulgular

Öğrencilerin siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya tutum alt boyutları arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar aşağıda Tablo 5.6’ da verilmiştir.

Tablo 5.6. *Siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon Analizi sonuçları*

	K.G	Keyif	Onay	Endişe	P.İ	S.Y	S.İ	Ö.İ
K.G	1	,784** ,000	,494** ,000	,210** ,001	-,118 ,072	,297** ,000	-,194** ,003	,024 ,718
r	231	231	231	231	231	231	231	231
Keyif	,784** ,000	1	,530** ,000	,256** ,000	-,290** ,000	,224** ,001	-,162* ,014	-,019 ,777
r	231	231	231	231	231	231	231	231
Onay	,494** ,000	,530** ,000	1	,381** ,000	-,319** ,000	,206** ,002	-,197** ,003	-,053 ,424
r	231	231	231	231	231	231	231	231
Endişe	,210** ,001	,256** ,000	,381** ,000	1	-,225** ,001	-,140* ,033	,162* ,014	-,142* ,031
p	231	231	231	231	231	231	231	231
N	231	231	231	231	231	231	231	231

Kimlik gizleme (KG) alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; kimlik gizleme alt boyutu puanı ile keyif alt boyutu puanı ($r=,784$; $p<0,01$), onaylama alt boyutu puanı ($r=,494$; $p<0,01$), endişe alt boyutu puanı ($r=,210$; $p<0,01$) ve sosyal yetkinlik (SY) alt boyutu puanı ($r=,297$; $p<0,01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre değişkenlerden birinin puanı artarken diğerinin puanı da artmaktadır. Kimlik gizleme alt boyut puanı ile sosyal izolasyon (S.İ) alt boyut puanı ($r=-,194$; $p<0,01$) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuca göre değişkenlerden birinin puanı artarken diğerinin puanı azalmaktadır.

Keyif alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; keyif alt boyut puanı ile kimlik gizleme alt boyut puanı ($r=,784$; $p<0,01$), onaylama alt boyut puanı ($r=,530$; $p<0,01$), endişe alt boyut puanı ($r=,256$; $p<0,01$) ve sosyal yetkinlik alt boyut puanı ($r=,224$; $p<0,01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Keyif alt boyutu puanı ile paylaşım ihtiyacı (P.İ) alt boyut puanı ($r=-,290$; $p<0,01$) ve sosyal izolasyon alt boyutu puanı ($r=-,162$; $p<0,05$) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Onaylama alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; onaylama alt boyut puanı ile kimlik gizleme alt boyut puanı ($r=,494$; $p<0,01$), keyif alt boyut puanı ($r=,530$; $p<0,01$), endişe alt boyut puanı ($r=,381$; $p<0,01$) ve sosyal yetkinlik alt boyut puanı ($r=,206$; $p<0,01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Onaylama alt boyutu

puanı ile paylaşım alt boyut puanı ($r=-,319$; $p<0,01$) ve sosyal izolasyon alt boyutu puanı ($r=-,197$; $p<0,01$) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Endişe alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; endişe alt boyut puanı ile kimlik gizleme alt boyut puanı ($r=,210$; $p<0,01$), keyif alt boyut puanı ($r=,256$; $p<0,01$), onaylama alt boyut puanı ($r=,381$; $p<0,01$) ve sosyal izolasyon alt boyut puanı ($r=,162$; $p<0,05$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Endişe alt boyutu puanı ile paylaşım alt boyut puanı ($r=-,225$; $p<0,01$), sosyal yetkinlik alt boyutu puanı ($r=-,140$; $p<0,05$) ve öğretmenlerle ilişki (Ö.İ) alt boyut puanı ($r=-,142$; $p<0,05$) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 5.6’ da siber zorbalık tutum alt boyutlarının, sosyal medya tutum alt boyutları ile ilişkisine yer verildiği için Tablo 5.7’ de sadece sosyal medya tutum alt boyutlarının birbirleri ile olan ilişkisine yer verilmiştir.

Tablo 5.7. Siber zorbalık tutum alt boyutları ve sosyal medya tutum alt boyutlarının arasındaki Korelasyon Analizi sonuçları

		Paylaşım İhtiyacı	Sosyal Yetkinlik	Sosyal İzolasyon	Öğretmenlerle İlişki
Paylaşım İhtiyacı	r	1	,307**	,029	,267**
	p		,000	,657	,000
	N	231	231	231	231
Sosyal Yetkinlik	r	,307**	1	-,407**	,426**
	p	,000		,000	,000
	N	231	231	231	231
Sosyal İzolasyon	r	,029	-,407**	1	-,186**
	p	,657	,000		,005
	N	231	231	231	231
Öğretmenlerle İlişki	r	,267**	,426**	-,186**	1
	p	,000		,005	
	N	231	231	231	231

** $p<0,01$ * $p<0,05$

Paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanı ile sosyal yetkinlik alt boyutu puanı ($r=,307$; $p<0,01$) ve öğretmenlerle ilişki alt boyut puanı ($r=,307$; $p<0,01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre değişkenlerden birinin puanı artarken diğerinin puanı da artmaktadır.

Sosyal yetkinlik alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; sosyal yetkinlik alt

boyutu puanı ile paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanı ($r=,307$; $p<0,01$) ve öğretmenlerle ilişki alt boyut puanı ($r=,426$; $p<0,01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Sosyal yetkinlik alt boyut puanı ile sosyal izolasyon alt boyut puanı ($r= -,407$; $p<0,01$) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre değişkenlerden birinin puanı artarken diğerinin puanı düşmektedir.

Sosyal izolasyon alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; sosyal izolasyon alt boyutu puanı ile sosyal yetkinlik alt boyutu puanı ($r= -,407$; $p<0,01$) ve öğretmenlerle ilişki alt boyut puanı ($r= -,186$; $p<0,01$) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

Öğretmenlerle ilişki alt boyutu puanı ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; öğretmenlerle ilişki alt boyutu puanı ile paylaşım ihtiyacı alt boyutu puanı ($r=,267$; $p<0,01$) ve sosyal yetkinlik alt boyut puanı ($r=,426$; $p<0,01$) arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Öğretmenlerle ilişki alt boyutu puanı ile sosyal izolasyon alt boyut puanı ($r= -,186$; $p<0,01$) arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur.

5.4. Siber Zorbalık Tutumları ve Alt Boyutlarının Demografik Değişkenler Açısından Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının cinsiyet, yaş, aylık gelir, günde ortalama internet kullanımı, internete bağlanılan elektronik cihaz, kullanılan sosyal medya uygulama sayısı sosyal medyada kullanılan ad profili ve sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik bulgular incelenmiştir.

5.4.1. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını analiz etmek için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.8’ de verilmiştir.

Tablo 5.8. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyete göre Mann Whitney U testi sonuçları*

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	U	p
Siber Zorbalık	Kadın	117	102,09	5041,50	,001
	Erkek	114	130,28		
Kimlik Gizleme	Kadın	117	103,23	5174,50	,003
	Erkek	114	129,11		
Keyif	Kadın	117	101,74	5000,00	,001
	Erkek	114	130,64		
Onaylama	Kadın	117	107,55	5680,00	,051
	Erkek	114	124,68		
Endişe	Kadın	117	109,45	5903,00	,131
	Erkek	114	122,72		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Mann Whitney U Testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (U=5041,50; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkekleri siber zorbalık tutumları kadınlara oranla daha yüksektir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Kimlik gizleme puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (U=5174,5; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin Kimlik gizleme puanlarının, kadınların Kimlik gizleme puanlarından yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Keyif puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur (U=5000; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin Keyif puanlarının, kadınların Keyif puanlarından yüksek olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Onaylama puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (U=5680,0; $p>0,05$). Araştırmaya katılan öğrencilerin Endişe puan ortalamaları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (U=5903,0; $p>0,05$).

5.4.2. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.9’ da verilmiştir

Tablo 5.9. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	Yaş	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Siber Zorbalık	18-20 yaş	42	121,49	,348	,951
	21-23 yaş	138	114,86		
	24-26 yaş	44	114,70		
	27-29 yaş	7	113,79		
Kimlik Gizleme	18-20 yaş	42	124,61	3,137	,371
	21-23 yaş	138	117,95		
	24-26 yaş	44	106,38		
	27-29 yaş	7	86,36		
Keyif	18-20 yaş	42	124,79	3,580	,311
	21-23 yaş	138	118,45		
	24-26 yaş	44	104,03		
	27-29 yaş	7	90,14		
Onaylama	18-20 yaş	42	127,88	2,021	,568
	21-23 yaş	138	114,88		
	24-26 yaş	44	110,58		
	27-29 yaş	7	100,93		
Endişe	18-20 yaş	42	103,40	4,095	,203
	21-23 yaş	138	114,59		
	24-26 yaş	44	127,00		
	27-29 yaş	7	150,29		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=,348$; $p>0,05$).

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Kimlik gizleme ($\chi^2=3,137$; $p>0,05$), Keyif ($\chi^2=3,580$; $p>0,05$), Onaylama ($\chi^2=2,021$; $p>0,05$) Endişe ($\chi^2=4,601$; $p>0,05$) puanları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.4.3. Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelir değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının öğrencilerin aylık gelirlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.10' da verilmiştir.

Tablo 5.10. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelire göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	Aylık Gelir	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Siber Zorbalık	0-500 TL	40	109,64	14,516	,006
	501-1000 TL	76	99,95		
	1001-1500 TL	69	118,38		
	15001-2000 TL	28	135,36		
	2001 TL üstü	18	158,64		
Kimlik Gizleme	0-500 TL	40	112,79	4,118	,390
	501-1000 TL	76	105,03		
	1001-1500 TL	69	122,95		
	15001-2000 TL	28	128,30		
	2001 TL üstü	18	123,69		
Keyif	0-500 TL	40	117,84	4,873	,301
	501-1000 TL	76	104,25		
	1001-1500 TL	69	121,65		
	15001-2000 TL	28	118,20		
	2001 TL üstü	18	136,44		
Onaylama	0-500 TL	40	123,19	6,421	,170
	501-1000 TL	76	107,63		
	1001-1500 TL	69	109,30		
	15001-2000 TL	28	126,34		
	2001 TL üstü	18	144,94		
Endişe	0-500 TL	40	102,52	21,197	,000
	501-1000 TL	76	102,95		
	1001-1500 TL	69	114,17		
	15001-2000 TL	28	137,93		
	2001 TL üstü	18	173,97		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının aylık gelir değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=14,516$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.11’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Kimlik gizleme puan ortalamaları ile aylık gelir değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=4,118$; $p>0,05$). Öğrencilerin Keyif puan ortalamaları ile aylık gelir değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=4,873$; $p>0,05$). Öğrencilerin Onaylama puan ortalamaları ile aylık gelir değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=6,421$; $p>0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin Endişe puan ortalamaları ile aylık gelir değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=23,037$; $p<0,05$). Test

sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.12’de verilmiştir.

Tablo 5.11. *Siber zorbalık tutum puanlarının hangi gelir grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

	Aylık Gelir (i)	Aylık Gelir (j)	Ortalama Farkı (i-j)	p
Siber Zorbalık	2001 TL üstü	0-500 TL	,48001	,370
		501-1000 TL	,65411	,048
		1001-1500 TL	,49976	,247
		1501-2000 TL	,44386	,400

Tablo 5.11’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 2001 TL üstü aylık gelire sahip olan öğrenciler ile 1501-2000 TL aylık gelire sahip olan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 2001 TL üstü aylık gelire sahip olan öğrencilerin siber zorbalık puanları, 501-1000 TL gelire sahip öğrencilerden daha yüksektir.

Tablo 5.12. *Endişe alt boyut puanlarının hangi gelir grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

	Aylık Gelir (i)	Aylık Gelir (j)	Ortalama Farkı (i-j)	p
Endişe	2001 TL üstü	0-500 TL	,84549	,001
		501-1000 TL	,81506	,000
		1001-1500 TL	,68176	,004
		1501-2000 TL	,42361	,300

Tablo 5.12’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 2001 TL üstü aylık gelire sahip olan öğrenciler ile 0-500 TL, 501-1000 TL ve 1001-1500 TL gelire sahip olan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 2001 TL üstü aylık gelire sahip olan öğrencilerin Endişe alt boyut puanları 0-500 TL, 501-1000 TL ve 1001-1500 TL gelire sahip öğrencilerden daha yüksektir.

5.4.4. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımı değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.13’ de verilmiştir.

Tablo 5.13. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	Günde Ortalama İnternet Kullanımı	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Siber Zorbalık	1 saatten az	6	146,25	2,344	,504
	1-2 saat	35	108,87		
	2-5 saat	128	113,52		
	5 saatten fazla	62	122,23		
Kimlik Gizleme	1 saatten az	6	116,50	2,696	,441
	1-2 saat	35	103,30		
	2-5 saat	128	114,67		
	5 saatten fazla	62	125,87		
Keyif	1 saatten az	6	110,92	1,009	,799
	1-2 saat	35	108,77		
	2-5 saat	128	115,33		
	5 saatten fazla	62	121,96		
Onaylama	1 saatten az	6	141,92	2,059	,560
	1-2 saat	35	113,60		
	2-5 saat	128	112,06		
	5 saatten fazla	62	123,01		
Endişe	1 saatten az	6	155,00	2,362	,501
	1-2 saat	35	120,10		
	2-5 saat	128	113,63		
	5 saatten fazla	62	114,80		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının günde ortalama internet kullanımına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=2,344$; $p>0,05$).

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Kimlik gizleme ($\chi^2=2,696$; $p>0,05$), Keyif ($\chi^2=1,009$; $p>0,05$), Onaylama ($\chi^2=2,059$; $p>0,05$) Endişe ($\chi^2=2,362$; $p>0,05$) puanları ile günde ortalama internet kullanımı arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.4.5. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.14’ de verilmiştir.

Tablo 5.14. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	İnternete Bağlanılan Elektronik Cihaz	n	Sıra Ortalaması	x²	p
Siber Zorbalık	Cep Telefonu	179	112,95	2,861	,239
	Bilgisayar	51	127,93		
	Tablet	1	54,00		
Kimlik Gizleme	Cep Telefonu	179	114,61	,596	,742
	Bilgisayar	51	121,43		
	Tablet	1	88,00		
Keyif	Cep Telefonu	179	112,88	1,996	,369
	Bilgisayar	51	127,24		
	Tablet	1	101,50		
Onaylama	Cep Telefonu	179	114,87	2,294	,318
	Bilgisayar	51	121,75		
	Tablet	1	25,00		
Endişe	Cep Telefonu	179	111,61	3,495	,174
	Bilgisayar	51	131,41		
	Tablet	1	116,00		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($x^2=2,861$; $p>0,05$).

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Kimlik gizleme ($x^2=,596$; $p>0,05$), Keyif ($x^2=1,996$; $p>0,05$), Onaylama ($x^2=2,294$; $p>0,05$) Endişe ($x^2=3,495$; $p>0,05$) puanları ile internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımı arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.4.6. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısı açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.15’ de verilmiştir.

Tablo 5.15. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	Kullanılan Sosyal Medya Uygulama Sayısı	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Siber Zorbalık	1	13	105,35	1,134	,769
	2	33	115,30		
	3	56	109,59		
	4+	128	119,17		
Kimlik Gizleme	1	13	76,73	5,769	,123
	2	33	116,68		
	3	56	110,54		
	4+	128	121,30		
Keyif	1	13	95,81	1,360	,715
	2	33	119,33		
	3	56	115,35		
	4+	128	116,58		
Onaylama	1	13	105,27	1,270	,736
	2	33	117,64		
	3	56	108,73		
	4+	128	118,95		
Endişe	1	13	137,04	2,396	,494
	2	33	104,12		
	3	56	114,35		
	4+	128	116,75		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=1,134$; $p>0,05$).

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Kimlik gizleme ($\chi^2=5,769$; $p>0,05$), Keyif ($\chi^2=1,360$; $p>0,05$), Onaylama ($\chi^2=1,270$; $p>0,05$) Endişe ($\chi^2=2,396$; $p>0,05$) puanları ile kullanılan sosyal medya uygulamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.4.7. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profilleri değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında kullanılan ad profillerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.16’ da verilmiştir.

Tablo 5.16. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profillerine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	Sosyal Medyada Ad Kullanma Profilleri	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Siber Zorbalık	Gerçek Ad	154	115,32	,218	,897
	Takma Ad	15	110,97		
	Her İkisi	62	118,90		
Kimlik Gizleme	Gerçek Ad	154	112,00	1,701	,427
	Takma Ad	15	121,27		
	Her İkisi	62	124,65		
Keyif	Gerçek Ad	154	113,46	1,630	,443
	Takma Ad	15	135,50		
	Her İkisi	62	117,59		
Onaylama	Gerçek Ad	154	123,33	5,60	,061
	Takma Ad	15	99,33		
	Her İkisi	62	101,81		
Endişe	Gerçek Ad	154	116,64	2,176	,337
	Takma Ad	15	110,97		
	Her İkisi	62	118,90		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının sosyal medya uygulamalarında kullandıkları profillere göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=2,18$; $p>0,05$).

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Kimlik gizleme ($\chi^2=218$; $p>0,05$), Keyif ($\chi^2=1,630$; $p>0,05$), Onaylama ($\chi^2=5,60$; $p>0,05$) Endişe ($\chi^2=2,176$; $p>0,05$) puanları ile internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımı arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.4.8. Siber zorbalık tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığı değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.17’ de verilmiştir.

Tablo 5.17. *Siber zorbalık tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	Sosyal Medyada Kullanım Sıklığı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Siber Zorbalık	1 saatten az	24	72,79	11,798	,008
	1-2 saat	77	125,61		
	2-5 saat	109	118,00		
	5 saatten fazla	21	119,74		
Kimlik Gizleme	1 saatten az	24	91,58	4,708	,194
	1-2 saat	77	116,71		
	2-5 saat	109	122,61		
	5 saatten fazla	21	107,00		
Keyif	1 saatten az	24	103,77	2,154	,541
	1-2 saat	77	119,08		
	2-5 saat	109	119,08		
	5 saatten fazla	21	102,71		
Onaylama	1 saatten az	24	97,79	5,367	,147
	1-2 saat	77	126,66		
	2-5 saat	109	110,06		
	5 saatten fazla	21	128,60		
Endişe	1 saatten az	24	91,35	7,353	,061
	1-2 saat	77	124,29		
	2-5 saat	109	111,27		
	5 saatten fazla	21	138,31		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Siber Zorbalık Tutum puanları ortalamalarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=11,798$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.18’de verilmiştir.

Siber Zorbalık Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Kimlik gizleme ($\chi^2=4,708$; $p>0,05$), Keyif ($\chi^2=2,154$; $p>0,05$), Onaylama ($\chi^2=5,367$; $p>0,05$) Endişe ($\chi^2=7,353$; $p>0,05$) puanları ile sosyal medya kullanım sıklığı arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5.18. *Siber zorbalık puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (i)	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (j)	Ortalama Farkı (i-j)	P
Siber Zorbalık	1 saatten az	1-2 saat	-,26931	,014
		2-5 saat	-,26271	,014
		5 saatten fazla	-,24891	,084

Tablo 5.18’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrenciler ile 1-2 saat, 2-5 saat arası sosyal medya kullanan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrenciler ile 5 saatten fazla sosyal medya kullanan öğrenciler arasından istatistiksel bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrencilerin siber zorbalık tutum puanı daha düşüktür.

5.5. Sosyal Medya Tutumlarının ve Alt Boyutlarının Demografik Değişkenler Açısından Farklılaşp Farklılaşmadığına İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının cinsiyet, yaş, aylık gelir, günde ortalama internet kullanımı, internete bağlanılan elektronik cihaz, kullanılan sosyal medya uygulama sayısı sosyal medyada kullanılan ad profili ve sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik bulgular incelenmiştir.

5.5.1. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığını analiz etmek için Mann Whitney U Testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.19’ da verilmiştir.

Tablo 5.19. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının cinsiyete göre Mann Whitney U testi sonuçları

	Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	U	P
Sosyal Medya	Kadın	117	121,75	5996,00	,185
	Erkek	114	110,10		
Paylaşma İhtiyacı	Kadın	117	123,40	5803,50	,087
	Erkek	114	108,40		
Sosyal Yetkinlik	Kadın	117	1115,34	6591,50	,878
	Erkek	114	116,68		
Sosyal İzolasyon	Kadın	117	123,69	5769,50	,075
	Erkek	114	108,11		
Öğretmenlerle İlişki	Kadın	117	114,84	6533,00	,788
	Erkek	114	117,19		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Mann Whitney U Testi

sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (U=5996,00; $p>0,05$).

Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Paylaşım İhtiyacı ($x^2=5803,50$; $p>0,05$), Sosyal Yetkinlik ($x^2=6591,50$; $p>0,05$), Sosyal İzolasyon ($x^2=5769,50$; $p>0,05$) Öğretmenlerle İlişki ($x^2=6533,00$; $p>0,05$) puanları ile cinsiyet değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.5.2. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.20’ de verilmiştir.

Tablo 5.20. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının yaş değişkenine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Yaş	n	Sıra Ortalaması	x^2	p
Sosyal Medya	18-20 yaş	42	118,82	13,629	,003
	21-23 yaş	138	125,90		
	24-26 yaş	44	90,31		
	27-29 yaş	7	65,43		
Paylaşım İhtiyacı	18-20 yaş	42	124,40	12,088	,007
	21-23 yaş	138	123,20		
	24-26 yaş	44	94,63		
	27-29 yaş	7	58,00		
Sosyal Yetkinlik	18-20 yaş	42	128,12	8,868	,031
	21-23 yaş	138	121,20		
	24-26 yaş	44	91,95		
	27-29 yaş	7	91,86		
Sosyal İzolasyon	18-20 yaş	42	106,61	2,037	,565
	21-23 yaş	138	119,04		
	24-26 yaş	44	119,05		
	27-29 yaş	7	93,21		
Öğretmenlerle İlişki	18-20 yaş	42	110,96	1,973	,578
	21-23 yaş	138	120,79		
	24-26 yaş	44	105,91		
	27-29 yaş	7	115,21		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının yaş değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($x^2=13,629$; $p<0,05$). Test sonucunda farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.21’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($x^2=12,088$; $p<0,05$). Test sonucunda farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.22’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Yetkinlik puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($x^2=8,868$; $p<0,05$). Test sonucunda farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.23’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal İzolasyon puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($x^2=2,037$; $p>0,05$). Araştırmaya katılan öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki puan ortalamaları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($x^2=1,973$; $p>0,05$).

Tablo 5.21. Sosyal medya tutum puanının hangi yaş grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi

	Yaş (i)	Yaş (j)	Ortalama Farkı (i-j)	p
Sosyal Medya	21-23 yaş	18-20 yaş	,06022	,985
		24-26 yaş	,25503	,006
		27-29 yaş	,40494	,073

Tablo 5.21’ de verilen test sonuçlarına göre; 21-23 yaş ve 24-26 yaş arasındaki öğrencilerin sosyal medya tutumları arasında istatistiksel bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Elde edilen sonuçlara göre; 21-23 yaş grubundaki öğrencilerin sosyal medya tutum puanları 24-26 yaş grubundaki öğrencilere oranla daha yüksektir.

Tablo 5.22. Paylaşım ihtiyacı puanının hangi yaş grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi

	Yaş (i)	Yaş (j)	Ortalama Farkı (i-j)	p
Paylaşım İhtiyacı	18-20 yaş	21-23 yaş	,01553	,908
		24-26 yaş	,35944	,030
		27-29 yaş	,70238	,025
Paylaşım İhtiyacı	21-23 yaş	18-20 yaş	,01553	,908
		24-26 yaş	,34391	,010
		27-29 yaş	,68685	,021

Tablo 5.22’ de verilen test sonuçlarına göre; 18-20 yaş grubundaki öğrenciler ile 24-26 yaş ve 27-29 yaş arasındaki öğrencilerin paylaşım ihtiyacı puanları arasında istatistiksel bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 21-23 yaş grubundaki öğrenciler ile 24-26 yaş ve 27-29 yaş arasındaki öğrencilerin paylaşım ihtiyacı puanları arasında

istatistiksel bir fark bulunmaktadır. Ortalama farkları dikkate alındığında 18-20 yaş ve 27-29 yaş arasındaki öğrencilerin paylaşım ihtiyacı puan farkı daha yüksektir.

Tablo 5.23. Sosyal yetkinlik puanının hangi yaş grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi

	Yaş (i)	Yaş (j)	Ortalama Farkı (i-j)	p
Sosyal Yetkinlik	18-20 yaş	21-23 yaş	,10059	,476
		24-26 yaş	,43831	,012
		27-29 yaş	,47619	,146
Sosyal Yetkinlik	21-23 yaş	18-20 yaş	-,10059	,476
		24-26 yaş	,33773	,016
		27-29 yaş	,37560	,227

Tablo 5.23’ de verilen test sonuçlarına göre; 18-20 yaş grubundaki öğrenciler ile 24-26 yaş arasındaki öğrencilerin sosyal yetkinlik puanları arasında istatistiksel bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). 21-23 yaş grubundaki öğrenciler ile 24-26 yaş arasındaki öğrencilerin sosyal yetkinlik puanları arasında istatistiksel bir fark bulunmaktadır. Ortalama farkları dikkate alındığında 18-20 yaş ve 21-23 yaş arasındaki öğrencilerin paylaşım ihtiyacı puan farkı daha yüksektir.

5.5.3. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelir değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının öğrencilerin aylık gelirlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.24’ de verilmiştir.

Tablo 5.24. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelire göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Aylık Gelir	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Sosyal Medya	0-500 TL	40	120,30	5,348	,253
	501-1000 TL	76	115,63		
	1001-1500 TL	69	118,21		
	15001-2000 TL	28	126,64		
	2001 TL üstü	18	83,00		
Paylaşım İhtiyacı	0-500 TL	40	118,55	13,730	,008
	501-1000 TL	76	115,32		
	1001-1500 TL	69	120,72		
	15001-2000 TL	28	135,86		
	2001 TL üstü	18	64,25		
Sosyal Yetkinlik	0-500 TL	40	129,05	2,762	,598
	501-1000 TL	76	114,11		
	1001-1500 TL	69	117,38		
	15001-2000 TL	28	107,32		
	2001 TL üstü	18	103,19		

Tablo 5.24. (Devam) *Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının aylık gelire göre Kruskal Wallis H testi sonuçları*

	Aylık Gelir	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Sosyal İzolasyon	0-500 TL	40	103,21	3,898	,420
	501-1000 TL	76	121,93		
	1001-1500 TL	69	109,74		
	15001-2000 TL	28	125,64		
	2001 TL üstü	18	128,36		
Öğretmenlerle İlişki	0-500 TL	40	103,21	1,480	,830
	501-1000 TL	76	121,93		
	1001-1500 TL	69	109,74		
	15001-2000 TL	28	125,64		
	2001 TL üstü	18	128,36		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının aylık gelir değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=5,348$; $p>0,05$).

Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Sosyal Yetkinlik ($\chi^2=2,762$; $p>0,05$), Sosyal İzolasyon ($\chi^2=3,898$; $p>0,05$), Öğretmenlerle İlişki ($\chi^2=1,480$; $p>0,05$) puanları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı puan ortalamaları ile aylık gelir arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=13,730$; $p<0,05$). Test sonucunda farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.25’de verilmiştir.

Tablo 5.25. *Paylaşım ihtiyacı alt boyut puanlarının hangi gelir grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

	Aylık Gelir (i)	Aylık Gelir (j)	Ortalama Farkı (i-j)	p
Paylaşım İhtiyacı	2001 TL üstü	0-500 TL	-,75000	,041
		501-1000 TL	-,70230	,059
		1001-1500 TL	-,73460	,003
		1501-2000 TL	-,85268	,028

Tablo 5.25’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 2001 TL üstü aylık gelire sahip olan öğrenciler ile 0-500 TL, 1001-1500 TL ve 1501-2000 TL gelire sahip olan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 501-1000 TL aylık gelire sahip olan öğrenciler ile diğer aylık gelirlere sahip olan öğrenciler arasında istatistiksel bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). 2001 TL üstü aylık gelire sahip olan öğrencilerin

Paylaşım ihtiyacı alt boyut puanları 0-500 TL, 501-1000 TL ve 1501-2000 TL gelire sahip öğrencilerden daha düşüktür.

5.5.4. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımını değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.26' de verilmiştir.

Tablo 5.26. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının günde ortalama internet kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Günde Ortalama İnternet Kullanımı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	P
Sosyal Medya	1 saatten az	6	45,58	15,357	,002
	1-2 saat	35	89,89		
	2-5 saat	128	120,03		
	5 saatten fazla	62	129,63		
Paylaşım İhtiyacı	1 saatten az	6	42,08	20,442	,000
	1-2 saat	35	88,04		
	2-5 saat	128	116,32		
	5 saatten fazla	62	138,28		
Sosyal Yetkinlik	1 saatten az	6	71,67	5,944	,114
	1-2 saat	35	99,26		
	2-5 saat	128	118,89		
	5 saatten fazla	62	123,78		
Sosyal İzolasyon	1 saatten az	6	148,25	2,279	,517
	1-2 saat	35	107,79		
	2-5 saat	128	114,57		
	5 saatten fazla	62	120,47		
Öğretmenlerle İlişki	1 saatten az	6	98,58	1,221	,748
	1-2 saat	35	107,27		
	2-5 saat	128	117,93		
	5 saatten fazla	62	118,64		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının günde ortalama internet kullanımına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=15,357$; $p<0,05$). Test sonucunda farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.27'de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Paylaşım İhtiyacı puan ortalamaları ile aylık gelir arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=20,442$; $p<0,05$). Test

sonucunda farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.28’de verilmiştir.

Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Sosyal Yetkinlik ($x^2=5,944$; $p>0,05$), Sosyal İzolasyon ($x^2=2,279$; $p>0,05$), Öğretmenlerle İlişki ($x^2=1,221$; $p>0,05$) puanları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 5.27. Sosyal medya tutum puanları ile günde internet kullanım sıklığının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi

	Günde İnternet Kullanım Sıklığı (i)	Günde İnternet Kullanım Sıklığı (j)	Ortalama Farkı (i-j)	P
Sosyal Medya	5 saatten fazla	1 saatten az	,63932	,080
		1-2 saat	,29439	,016
		2-5 saat	,09086	,785

Tablo 5.27’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; günde 5 saatten fazla internet kullanan öğrenciler ile günde 1-2 saat internet kullanan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Diğer saat aralığındaki gruplar arasında istatistiksel bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). Günde 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin sosyal medya tutumları, günde 1-2 saat internet kullanan öğrencilere göre yüksektir.

Tablo 5.28. Paylaşım alt boyut puanları ile günde internet kullanım sıklığının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi

	Günde İnternet Kullanım Sıklığı (i)	Günde İnternet Kullanım Sıklığı (j)	Ortalama Farkı (i-j)	P
Paylaşım İhtiyacı	5 saatten fazla	1 saatten az	1,45094	,118
		1-2 saat	,47177	,011
		2-5 saat	,21006	,345

Tablo 5.28’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; günde 5 saatten fazla internet kullanan öğrenciler ile günde 1-2 saat internet kullanan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Diğer saat aralığındaki gruplar arasında istatistiksel bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). Günde 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı tutumları, günde 1-2 saat internet kullanan öğrencilere göre yüksektir.

5.5.5. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.29’ da verilmiştir.

Tablo 5.29. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

	İnternete Bağlanılan Elektronik Cihaz	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Sosyal Medya	Cep Telefonu Bilgisayar Tablet	179 51 1	122,41 95,20 29,50	8,274	,016
Paylaşım İhtiyacı	Cep Telefonu Bilgisayar Tablet	179 51 1	120,39 102,70 8,00	5,428	,066
Sosyal Yetkinlik	Cep Telefonu Bilgisayar Tablet	179 51 1	124,00 88,87 68,00	11,535	,003
Sosyal İzolasyon	Cep Telefonu Bilgisayar Tablet	179 51 1	113,21 123,89 213,50	3,177	,204
Öğretmenlerle İlişki	Cep Telefonu Bilgisayar Tablet	179 51 1	120,28 102,22 52,00	3,865	,145

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=8,274$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.30 ’da verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Yetkinlik puan ortalamaları ile internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımı arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=11,535$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.31’de verilmiştir.

Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Paylaşım İhtiyacı ($\chi^2=5,428$; $p>0,05$), Sosyal İzolasyon ($\chi^2=3,177$; $p>0,05$) ve Öğretmenlerle İlişki

($\chi^2=3,865$; $p>0,05$) puanları ile yaş değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

Sosyal medya tutum puanları ile sosyal yetkinlik puanlarının internete bağlanılan elektronik cihaz grupları arasında istatistiksel bir fark bulunmuştur. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu saptamak üzere Mann Whitney U testi yapılmıştır. Farkın hangi grupta olduğunu saptamak için Post Hoc testinin yapılmama nedeni ise gruplardan birinin en az iki olguya sahip olma durumunu karşılamamasıdır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.30’da ve 5.31’ de verilmiştir.

Tablo 5.30. Sosyal medya tutum puanları ile internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Mann Whitney U testi

	İnternete Bağlanılan Elektronik Cihaz	n	Sıra Ortalaması	U	p
Sosyal Medya	Cep Telefonu	179	121,52	3487,00	,010
	Bilgisayar	51	94,37		

Tablo 5.30’ da verilen test sonuçlarına göre öğrencilerin sosyal medya tutumları internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre farklılaşmaktadır ($U=3487,00$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında internete cep telefonu ile bağlanan öğrencilerin sosyal medya tutumları, internete bilgisayar ile bağlanan öğrencilere oranla daha yüksektir.

Tablo 5.31. Sosyal yetkinlik puanları ile internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımının hangi gruplar arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Mann Whitney U testi

	İnternete Bağlanılan Elektronik Cihaz	n	Sıra Ortalaması	U	p
Sosyal Yetkinlik	Cep Telefonu	179	123,25	3178,00	,001
	Bilgisayar	51	88,31		

Tablo 5.31’ de verilen test sonuçlarına göre öğrencilerin sosyal yetkinlik puanları internete bağlanılan elektronik cihaz kullanımına göre farklılaşmaktadır ($U=3178,00$; $p<0,05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında internete cep telefonu ile bağlanan öğrencilerin sosyal yetkinlik puanları, internete bilgisayar ile bağlanan öğrencilere oranla daha yüksektir.

5.5.6. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısı açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo aşağıda 5.32’ de verilmiştir.

Tablo 5.32. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Kullanılan Sosyal Medya Uygulama Sayısı	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Sosyal Medya	1	13	67,96	17,349	,001
	2	33	91,26		
	3	56	108,66		
	4+	128	129,57		
Paylaşım İhtiyacı	1	13	67,85	16,143	,001
	2	33	91,44		
	3	56	111,13		
	4+	128	128,46		
Sosyal Yetkinlik	1	13	88,88	7,032	,071
	2	33	97,52		
	3	56	111,75		
	4+	128	124,48		
Sosyal İzolasyon	1	13	123,96	,461	,927
	2	33	111,83		
	3	56	112,71		
	4+	128	116,80		
Öğretmenlerle İlişki	1	13	75,54	6,016	,111
	2	33	121,85		
	3	56	110,38		
	4+	128	120,16		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. ($\chi^2=17,349$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Ancak gruplardan bazıları ikiden az değişkene sahip olduğu için farklılığın hangi gruplar arasında olduğu saptanamamıştır.

Paylaşım ihtiyacı puan ortalamalarının kullanılan sosyal medya uygulamalarının sayısına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. ($\chi^2=16,143$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için

Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Ancak gruplardan bazıları ikiden az değişkene sahip olduğu için farklılığın hangi gruplar arasında olduğu saptanamamıştır.

Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Sosyal Yetkinlik ($\chi^2=7,032$; $p>0,05$), Sosyal İzolasyon ($\chi^2=,461$; $p>0,05$) ve Öğretmenlerle İlişki ($\chi^2=6,016$; $p>0,05$) puanları ile kullanılan sosyal medya uygulama sayılarının arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.5.7. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profilleri değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında kullanılan ad profillerine göre farklılaşp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.33' de verilmiştir.

Tablo 5.33. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profillerine göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Sosyal Medyada Ad Kullanma Profilleri	n	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Sosyal Medya	Gerçek Ad	154	115,90	5,790	,055
	Takma Ad	15	78,97		
	Her İkisi	62	125,21		
Paylaşım İhtiyacı	Gerçek Ad	154	114,50	3,574	,167
	Takma Ad	15	90,77		
	Her İkisi	62	125,84		
Sosyal Yetkinlik	Gerçek Ad	154	116,35	1,987	,370
	Takma Ad	15	93,60		
	Her İkisi	62	120,56		
Sosyal İzolasyon	Gerçek Ad	154	112,93	1,039	,595
	Takma Ad	15	118,57		
	Her İkisi	62	123,02		
Öğretmenlerle İlişki	Gerçek Ad	154	121,55	4,991	,082
	Takma Ad	15	84,40		
	Her İkisi	62	109,87		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının sosyal medya uygulamalarında ad kullanma profillerine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H Testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=5,790$; $p>0,05$).

Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan Paylaşım İhtiyacı ($\chi^2=3,574$; $p>0,05$), Sosyal Yetkinlik ($\chi^2=1,987$; $p>0,05$), Sosyal İzolasyon ($\chi^2=1,039$; $p>0,05$) Öğretmenlerle İlişki ($\chi^2=4,991$; $p>0,05$) puanları ile sosyal medya

uygulamalarında ad kullanma profilleri arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır.

5.5.8. Sosyal medya tutumları ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığı değişkeni açısından farklılaşmasına ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmek için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.34’ de verilmiştir.

Tablo 5.34. Sosyal medya tutumlarının ve alt boyutlarının sosyal medya kullanım sıklığına göre Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Sosyal Medyada Kullanım Sıklığı	N	Sıra Ortalaması	χ^2	p
Sosyal Medya	1 saatten az	24	52,52	27,873	,000
	1-2 saat	77	112,23		
	2-5 saat	109	128,60		
	5 saatten fazla	21	136,98		
Paylaşım İhtiyacı	1 saatten az	24	62,29	30,253	,000
	1-2 saat	77	103,99		
	2-5 saat	109	128,07		
	5 saatten fazla	21	158,74		
Sosyal Yetkinlik	1 saatten az	24	60,13	19,870	,000
	1-2 saat	77	119,75		
	2-5 saat	109	121,72		
	5 saatten fazla	21	136,43		
Sosyal İzolasyon	1 saatten az	24	129,33	1,094	,779
	1-2 saat	77	114,53		
	2-5 saat	109	114,77		
	5 saatten fazla	21	112,55		
Öğretmenlerle İlişki	1 saatten az	24	77,58	9,425	,024
	1-2 saat	77	119,36		
	2-5 saat	109	122,80		
	5 saatten fazla	21	112,26		

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Medya Tutum puanları ortalamalarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=27,873$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.35’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Paylaşım puan ortalamalarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=30,253$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu

belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.36’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal Yetkinlik puan ortalamalarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=19,870$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar aşağıda Tablo 5.37’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin Sosyal İzolasyon puan ortalamalarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($\chi^2=1,094$; $p>0,05$).

Araştırmaya katılan öğrencilerin Öğretmenlerle İlişki puan ortalamalarının sosyal medya kullanım sıklığına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis H testi sonucunda gruplar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($\chi^2=9,425$; $p<0,05$). Test sonucunda anlamlı farkın hangi grup arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc Tamhane T2 testi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 5.38’de verilmiştir.

Tablo 5.35. Sosyal medya tutum puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi

	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (i)	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (j)	Ortalama Farkı (i-j)	P
Sosyal Medya	1 saatten az	1-2 saat	-,40373	,000
		2-5 saat	-,50339	,000
		5 saatten fazla	-,59627	,001

Tablo 5.35’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrenciler ile 1-2 saat, 2-5 saat ve 5 saatten fazla sosyal medya kullanan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrencilerin sosyal medya tutum puanı daha düşüktür.

Tablo 5.36. *Paylaşım ihtiyacı puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (i)	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (j)	Ortalama Farkı (i-j)	p
Paylaşım İhtiyacı	1 saatten az	1-2 saat	-,51684	,024
		2-5 saat	-,72520	,001
		5 saatten fazla	-1,00223	,000

Tablo 5.36’ da verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrenciler ile 1-2 saat, 2-5 saat ve 5 saatten fazla sosyal medya kullanan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrencilerin paylaşım ihtiyacı puanı daha düşüktür.

Tablo 5.37. *Sosyal yetkinlik puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (i)	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (j)	Ortalama Farkı (i-j)	P
Sosyal Yetkinlik	1 saatten az	1-2 saat	-,66748	,000
		2-5 saat	-,69323	,000
		5 saatten fazla	-,89187	,001

Tablo 5.37’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrenciler ile 1-2 saat, 2-5 saat ve 5 saatten fazla sosyal medya kullanan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrencilerin sosyal yetkinlik puanı daha düşüktür.

Tablo 5.38. *Öğretmenlerle ilişki puanlarının hangi sosyal medya kullanım sıklığı grupları arasında anlamlı farklılık gösterdiği üzerine uygulanan Post Hoc Tamhane T2 testi*

	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (i)	Sosyal Medya Kullanım Sıklığı (j)	Ortalama Farkı (i-j)	P
Öğretmenlerle İlişki	1 saatten az	1-2 saat	-,68218	,017
		2-5 saat	-,72452	,007
		5 saatten fazla	-,59127	,439

Tablo 5.38’ de verilen test sonuçlarına göre söz konusu farklılığın; 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrenciler ile 1-2 saat ve 2-5 saat sosyal medya kullanan öğrenciler arasında olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrenciler ile 5 saatten fazla sosyal medya kullanan öğrenciler arasından istatistiksel bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). 1 saatten az sosyal medya kullanan öğrencilerin sosyal yetkinlik puanı 1-2 saat ve 2-5 saat sosyal medya kullanan öğrencilere oranla daha düşüktür.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde araştırmada elde edilen bulguların sonuçları, alanyazın doğrultusunda yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar ve Yorumlar

Öğrencilerin siber zorbalık tutumları ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkiye bakıldığında negatif bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda siber zorbalığa eğilimi yüksek olan öğrencilerin, sosyal medyaya ilişkin tutumlarının düşük olduğu görülmektedir.

Siber zorbalık tutumlarının, sosyal medya tutum alt boyutları ile ilişkisine bakıldığında; öğrencilerin sosyal medyada içerik paylaşımları ve içerikler üzerinden arkadaşlarıyla etkileşimde bulunmaları, öğrencilerin siber zorbalık tutumlarını azaltmaktadır. Bu bağlamda öğrenciler sosyal medyanın içerik paylaşma ve etkileşim özelliğini, paylaşım ihtiyaçlarını gidermek için kullanmaktadır.

Sosyal medyanın kendilerine sosyal yetkinlik kazandırdığını düşünen öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Öğrenciler kendi kişiliklerini, varoluşlarını ve diğer insanlar tarafından beğenilme arzularını sosyal medya aracılığıyla geliştirmeye çalıştıkça, öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin arttığı söylenilebilir.

Siber zorbalık ve sosyal izolasyon alt boyutu arasındaki ilişkiye bakıldığında; öğrencilerin siber zorbalık tutumları arttıkça sosyal izolasyon tutumları azalmaktadır. Sosyal medya kullanımının gerçek hayattaki durumları, ilişkileri olumsuz etkilediğini ve gerçek hayattan izole ettiğini düşünen öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerinin az olduğu görülmektedir. Sosyal medya vasıtasıyla sosyalleşmeye çalışan kişi zamanla kendini gerçek yaşamdan izole eder. Sosyal bir varlık olan insanın sanal dünyada yarattığı sosyalleşme şekli, gerçek yaşamdaki sosyalleşme kadar tatmin edici olmayabilir. Bu durumda gerçek hayattan izole olan kişi daha fazla haz almak için tekrar sanal dünyaya yönelir. Bu tarz yönelimler, internetin problemleri bir şekilde kullanılmasına sebebiyet verebilir ve kişiyi siber zorbalık davranışlarına yönlendirebilir.

Öğrencilerin sosyal medya tutum puanları ile siber zorbalık alt boyutları arasındaki ilişki karşılaştırıldığında; birbirini negatif yönde etkileyen bir ilişki söz konusudur. Başkalarının bilgisayarındaki bilgileri izinsiz kullanmak, birine incitici mesajlar göndermek ve kişilerin e-posta şifrelerini ele geçirmek gibi eylemlerden keyif alan öğrencilerin sosyal medya tutumları azalmaktadır. Bu bağlamda sosyal medya

kullanımında aktif olan ve başkalarıyla etkileşimde bulunan öğrencilerin siber zorbalık eylemlerinden keyif almadığı saptanmıştır.

İnternette başkalarının fotoğraflarını izinsiz kullanmak, dijital ortamda başkalarıyla alay etmek veya hakaret etmek gibi davranışlar siber zorbalığın onaylama alt boyutunu oluşturur. Sosyal medya tutum puanları yüksek olan öğrencilerin siber zorbalık eylemlerini onaylama durumlarının az olduğunu söyleyebiliriz.

Sosyal medya tutum puanı yüksek olan öğrenciler sosyal medya hesaplarının başkaları tarafından ele geçirilmesinden, dijital ortamda kendileri hakkında söylenti yayılmasından rahatsızlık ve endişe duymamaktadır.

Dijital ortamda siber zorbalık eylemlerini onaylayan, bu tarz eylemlerden keyif alan ve kimlik gizlemekte sakınca görmeyen öğrencilerin sosyal medya yetkinlikleri yüksektir. Elde edilen bulgular neticesinde arkadaşlık, özgüven, saygı ve sosyal ihtiyaçlarını sosyal medya aracılığıyla karşılayan öğrenciler; siber zorbalık eylemlerine yönelik daha olumlu bir tutum göstermektedir. Sosyal medyayı yaşamının odak noktasına yerleştiren öğrencilerin siber zorbalık eğilimlerine daha yatkın olduğunu söylemek mümkündür.

Sosyal medyada fazla zaman geçirmenin aile, okul ve arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkilediğinin ve bireyi gerçek yaşamdan soyutladığının bilincine varan öğrenciler, siber zorbalık eylemlerine yönelik olumsuz bir tutum içerisinde. Bu bağlamda sosyal medyanın oluşturduğu izolasyonun farkına varmamak bireyleri siber zorbalık eğilimlerine yönlendirmektedir. Sosyal medyadan uzaklaşmak, gerçek yaşama daha fazla entegre olmak, sosyal aktivitelere katılmak öğrencilerin siber zorbalığa yönelik tutumlarını azaltmaktadır. Aynı zamanda sosyal izolasyon tutumu yüksek olan öğrencilerin; başkaları tarafından sosyal medya şifrelerinin ele geçirilmesi, kimlik bilgilerinin kullanılması, kendileri hakkında söylenti yayılması gibi durumlardan endişe ettiği görülmektedir.

Araştırmada siber zorbalık tutumlarının cinsiyete göre farklılaştığı görülmektedir. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere oranla siber zorbalık tutumlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Literatürde yer alan önceki araştırmalara bakıldığında zaman üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık eğilimlerinin erkeklerde daha fazla olduğu görülmektedir (Arıcak, 2009; Akbulut ve Erişti, 2011; Dilmaç, 2009; İğdeli, 2018; Faucher vd; 2015; Kokkinos vd; 2014). Bu nedenle yapılan araştırma literatürdeki diğer araştırmaları destekler niteliktedir. Üniversite öğrencileri arasında kadın öğrencilerin

siber zorbalığa duyarlılığı erkek öğrencilere göre daha yüksektir (Aktan ve Çakmak, 2015; Gezgini ve Çuhadar, 2012; İğdeli, 2018). Bu nedenle yapılan araştırmada erkeklerin siber zorbalık tutumlarının yüksek olmasının nedeni siber zorbalığa ilişkin duyarlılık eksikliğinden kaynaklı olabilir.

Araştırmada öğrencilerin yaş grupları ve siber zorbalık tutumları arasında bir fark bulunmamıştır. Bunun nedeni; 21-23 yaş arası öğrenciler örneklem grubunun çoğunluğunu oluşturduğundan ve yaş grupları birbirine yakın olduğundan kaynaklı olabilir.

Aylık geliri 2001 TL üzeri olan öğrencilerin siber zorbalık tutumları, 501-1000 TL aylık gelire sahip olan öğrencilerden daha yüksektir. Aylık geliri yüksek olan öğrencilerin siber zorbalıktan endişe duyma tutumları, aylık geliri düşük olan kişilere göre daha fazladır. Bu durumda öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları siber zorbalık tutumlarını etkilemektedir. Stys (2004), sosyo-ekonomik durumların siber zorbalık üzerinde dolaylı bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Bu durumda kişilerin maddi olarak teknolojik cihazlara ulaşabilme imkânı siber zorbalık tutumlarını yükseltebilir.

Öğrencilerin günde internet kullanımı ve siber zorbalık tutumları arasında bir fark bulunmamıştır. Dalmaz (2014), araştırmasında üniversite öğrencilerinin günlük internet kullanımı ile siber zorbalık arasında bir fark saptamadığını belirtmiştir.

İnternete bağlanılan elektronik cihaz ile siber zorbalık tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin çoğunlukla internete bağlandıkları cihaz cep telefonudur. Walker ve diğerleri (2011) üniversite öğrencileri ile yaptıkları araştırmada öğrencilerin %43'ünün cep telefonu ile siber zorbalık yaptıklarını saptamıştır. Ipsos (2018) verilerine göre cep telefonu %45 oran ile siber zorbalık için en çok kullanılan araçlar arasında yer almaktadır. Bunun nedeni cep telefonlarının kullanımının artması ve günlük hayatta her an kullanımının bilgisayara göre daha rahat ve kullanışlı olmasından kaynaklı olduğu söylenebilir. Aynı zamanda mobil internet kullanım olanağı ile internete bağlanma zaman ve mekândan bağımsız gerçekleşmektedir. Bu durum siber zorbalığın mobil olarak yapılabilmesine olanak tanımaktadır.

Öğrencilerin kullandıkları sosyal medya uygulama sayısı ile siber zorbalık tutumları arasında bir farklılık bulunmamıştır. Öğrencilerin birden fazla kullandıkları sosyal medya uygulamalarının, siber zorbalık tutumlarını etkilemediğini göstermektedir.

Siber zorbalık eylemlerinde anonim kimlik kullanmak, siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayıran özelliklerden biridir. Yapılan araştırmada öğrencilerin sosyal medya

hesaplarında kullandıkları isim ile siber zorbalık tutumları arasından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu sosyal medya profillerinde kendi isimlerini kullansalar da %6,5 takma ad, %26,8 hem takma ad hem de gerçek adlarını kullanmaktadır. Kişiler anonim kimliğin arkasına saklanarak, bazı normatif ve sosyal kısıtlamalardan kurtulup siber zorbalık eylemlerinde bulunabilirler (Hinduja ve Patchin, 2006). Bu nedenle sosyal medya hesaplarında takma ad kullanmak, kişiye siber zorbalık yapma konusunda cesaret verebilir.

Sosyal medyada daha az zaman geçiren öğrencilerin siber zorbalığa yönelik eğilimleri, sosyal medyada daha fazla zaman geçiren öğrencilere oranla daha azdır. Bu bağlamda sosyal medyada geçirilen vakit arttıkça, kişilerin siber zorbalığa olan eğilimlerinin arttığı veya artacağı söylenebilir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutumları ile cinsiyetleri arasındaki fark analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, kadın ve erkek öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumları arasında bir fark bulunamamıştır.

Öğrencilerin sosyal medya tutumları yaş gruplarına göre incelendiğinde; 21-23 yaş grubundaki öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumları, 24-26 yaş grubundaki öğrencilere oranla daha yüksektir. Bu bağlamda öğrencilerin yaşlarının artmasıyla ters orantılı olarak sosyal medyaya ilişkin tutumlarının azaldığı görülmektedir. 18-20 yaş grubundaki öğrencilerin sosyal medyadaki paylaşım ihtiyaçları ve sosyal yetkinlik tutumları diğer yaş gruplarına göre daha fazladır. Öğrencilerin yaşları düştükçe sosyal medyada içerik paylaşmak, içeriklere yorum yapmaktan hoşlanmak ve içerikler vasıtasıyla diğer kişilerle etkileşimde bulunmak gibi paylaşım ihtiyaçları artmaktadır. Aynı şekilde yaş faktörü düştükçe öğrencilerin, sosyal medyanın sosyal yetkinlik kazandırdığına yönelik bir tutum sergiledikleri saptanmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin sosyal medya aracılığıyla diğer insanlara kendini kabul ettirme veya ispatlama ihtiyacı duydukları söylenebilir.

Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarına ve aylık gelirlerine bakıldığında ikisi arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Ancak 2001 TL üstü aylık gelire sahip olan öğrencilerin sosyal medyada paylaşım ihtiyaçları daha azdır.

Öğrencilerin günlük internet kullanım sıklığı sosyal medya tutumlarını etkilemektedir. İnternette ortalama beş saatten fazla zaman geçiren öğrencilerin sosyal medya kullanımına ve paylaşım ihtiyacına yönelik tutumları daha yüksektir. Araştırmada öğrencilerin %77,4'ünün internet kullanım amaçları arasındaki ilk öncelikleri sosyal

medyadır. Buradan yola çıkarak internette geçirilen zamanın bir kısmının sosyal medyada harcandığı söylenilebilir. İnterneti fazla kullanmak kişiyi gerçek yaşamdan izole ederek yalnızlaştırabilir ve internetin problemli bir şekilde kullanılmasına sebebiyet verebilir.

Öğrencilerin internete bağlandıkları elektronik cihaz kullanımı ile sosyal medya tutumu ve sosyal yetkinlikleri arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır. Cep telefonu ile internete bağlanan öğrencilerin sosyal medya tutumları ve sosyal yetkinlikleri daha fazladır. Cep telefonu kullanımı ve taşınması daha pratik olduğu için çok fazla talep edilen bir elektronik araçtır. Akıllı cep telefonları vasıtasıyla kişi sosyal medyada kendini sürekli görünür kılabilir ve kendini çevresine kabul ettirme ihtiyacını karşılayabilir.

Sosyal medyada günlük geçirilen zaman diliminin sosyal medya tutumu açısından bir etkisi bulunmaktadır. Sosyal medya kullanımı bir saatten fazla olan öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumları yüksektir. Araştırmada öğrencilerin çoğunun sosyal medyada günlük ortalama harcadıkları zaman 2-5 saat arasındadır. Birey günlük yaşamın bir rutini haline gelen sosyal medyada fazla zaman geçirdikçe, sosyal medyayı yaşamının odak noktasına alır. Sosyalleşme ve paylaşım ihtiyacını, beğenilme arzusunu sosyal medyada fazla zaman geçirerek karşılamaya çalışan birey, zamanla kendini sosyal yaşamdan izole eder ve sanal ortamda kendini var etmeye çalışır.

6.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda üniversite öğrencilerinin siber zorbalık tutumları ve sosyal medya tutumlarına ilişkin önerilere yer verilmiştir.

İletişim Bilimleri Fakültesinde medyanın kullanımına yönelik eğitim verilmektedir. Medya Okuryazarlığı ve Medya ahlakı ile ilgili verilen dersler öğrencilerin medyayı bilinçli olarak kullanmasında etkili olabilir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumları arttıkça siber zorbalık eğilimleri azalmaktadır. Buna göre; İletişim Bilimleri Fakültesinde yukarıda bahsedilen derslerin verilmesi, öğrencilerde medyaya yönelik bir farkındalık oluşmasını sağlamış olabilir. Bu bağlamda Medya Okuryazarlığı ve Medya Ahlakı ile ilgili derslerin üniversitelerin tüm fakültelerinde zorunlu olarak verilmesi, medyanın bilinçli olarak kullanılmasında etkili olabilir. Bu bilinç doğrultusunda medyanın yanlış kullanımı ve siber zorbalık eylemleri önlenabilir.

Cep telefonu, internet ve bilgisayar gibi iletişim teknolojilerine ulaşım ve bu teknolojileri kullanma imkânı kolaylaşmıştır. Özellikle gençler arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Siber zorbalık eylemleri de iletişim teknolojileri vasıtasıyla yapılan bir zorbalık biçimidir. İletişim teknolojilerinin çok fazla kullanımı gençleri sanal ortamda siber zorbalığa yönlendirebilir. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin siber zorbalığa yönelik farkındalık oluşturabilmeleri ve hangi eylemlerin siber zorbalık olduğu konusunda bilinçlenmelerine yönelik üniversitelerde siber zorbalık seminerleri düzenlenebilir. Aynı zamanda siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin üniversitelerde danışabilecekleri ve yardım alabilecekleri profesyonel kişilerin olduğu siber zorbalık merkezleri oluşturulabilir.

Üniversitelerin disiplin yönetmeliklerinde, Milli Eğitim Yönetmeliğinde olduğu gibi siber zorbalık içeren eylemlere yönelik ceza gerektiren yaptırımların olması gerekmektedir. Aynı üniversitede okuyan bir kişi yine aynı üniversitenin başka bir öğrencisi tarafından siber zorbalığa maruz kaldığında, üniversite içerisinde bu durumu şikâyet edebileceği bir birimin olması gerekmektedir. Aynı zamanda siber zorba olan kişiye yaptığı davranışın şiddetine göre ihtar alma, okuldan uzaklaştırma ve şiddetin devam eden sürecine göre de okuldan atılma gibi cezalar verilebilir.

Literatürde üniversite öğrencilerinin siber zorbalık tutumları ile ilgili kısıtlı araştırmalar bulunmaktadır. Bu yönde araştırmalar artırılabilir. Aynı zamanda sosyal medya kullanımı yoğun olduğu için bu alanda sosyal medya ile siber zorbalık ilişkisine yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Bu noktada ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin sosyal medyada kullanımının siber zorbalıkla ilişkisi incelenebilir.

Türkiye’de bilişim suçlarıyla alakalı kanunlar ve bununla ilgili imzalanan sözleşmeler bulunmaktadır. Ancak Türk Ceza Kanunu’nda siber zorbalıkla ilgili doğrudan bir yasa yer almamaktadır. Türk Ceza Kanunu’nda yer alan hakaret, tehdit, haberleşme gizliliğinin ihlali gibi suç eylemleri bilişim teknolojileri ile gerçekleştirildiğinde birer siber zorbalık eylemi haline dönüşür. Siber zorbalıkla ilgili yasaların olması siber zorba üzerinde caydırıcı bir etki oluşturabilir ve bu tarz eylemlerin önlenmesinde etki olabilir.

KAYNAKÇA

- Aghaei, S., Nemathbakhsh, M.A. and Farsani, H.K. (2012). Evolution of the world wide web: from web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Web & Semantic Technology*, 3 (1).
- Akar, E. (2013). Sosyal medya platformları. F.Z. Ozata (Ed.), *Sosyal medya içinde* (52-80). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Akbulut, Y. ve Erişti, B. (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish University students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7). doi: 10.14742/ajet.910 (Erişim tarihi: 22.02.2019).
- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/50699> (Erişim tarihi: 22.02.2019).
- Aktan, E. ve Çakmak, V. (2015). Halkla ilişkiler öğrencilerinin sosyal medyadaki siber zorbalık duyarlılıklarını ölçmeye ilişkin bir araştırma. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 3(2). [download/article-file/83993](https://dergipark.org.tr/download/article-file/83993) (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Alim, S. (2016). Cyberbullying in the world of teenagers and social media: a literature review. *International Journal of Cyber Behavior, Psychology and Learning*, 6(2). doi: 10.4018/IJCBPL.2016040105 (Erişim tarihi: 23.02.2019).
- Almenayes, J. (2017). The relationship between cyberbullying victimization and depression: the moderating effects of gender and age. *Social Networking*, 6. <https://doi.org/10.4236/sn.2017.63014> (Erişim tarihi: 23.02.2019).
- Alyakut, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık hakkında görüşleri, *2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences*' da sunulan bildiri. doi: 10.21733/ibad.370198 (Erişim tarihi: 13.04.2019).
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric symptomatology as a predictor of cyberbullying among university students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34. <https://www.researchgate.net/publication/279559688> (Erişim tarihi: 23.02.2019).
- Arıcak, O.T., Siyahhan, S., Uzunhasanoglu, A., Saribeyoglu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. and Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish adolescents. *Cyberpsychology & Behaviour*, 11 (3), 253-261.
- Aydın, H. (2012). Çevrimiçi iletişim. E. N. Orhon ve U. Eriş (Ed.), *İletişim bilgisi içinde* (s. 138-155). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.

- Baldry, A. C. (2004). The impact of direct and indirect bullying on the mental and physical health of Italian youngsters. *Aggressive Behavior*, 30. doi/epdf/10.1002/ab.20043 (Erişim tarihi: 12.02.2019).
- Barnes, L.L. (2011). Social bookmarking sites: a review. *Collaborative Librarianship*, 3 (3), 180-182.
- Baştürk- Akca., Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. *Online Academic Journal of Information Technology*, 8 (30).
- Baştürk- Akca., Sayımer, İ. ve Ergül, S. (2015). Ortaokul ğrencilerinin sosyal medya kullanımları ve siber zorbalık deneyimleri: Ankara rneği. *Global Media Journal TR Edition*, 5 (10), 71-85.
- Baştürk- Akca., Sayımer, İ., Balaban- Salı, J. ve Ergün-Başak, B. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalardaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2 (zel sayı), 17-30.
- Baştürk-Akca, E. (tarihsiz). *Siber zorbalık nedir, nasıl mücadele edilir?* <https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/5ok8W.pdf> (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Bauman, S. (2007). Cyberbullying: a virtual menace. *National Coalition Against Bullying National Conference*'da sunulan bildiri. [researchgate.net/publication/265937264](https://www.researchgate.net/publication/265937264) (Erişim tarihi: 26.02.2019).
- Bauman, S. (2010). *Cyberbullying: What counselors need to know*. United States: Wiley
- Bauman, S. and Del Rio, A. (2006). Preservice teachers' responses to bullying scenarios: comparing physical, verbal, and relational bullying. *Journal of Educational Psychology*, 98(1). doi: 10.1037/0022-0663.98.1.219 (Erişim tarihi: 12.02.2019).
- Bayram, N. ve Saylı, M. (2013). niversite ğrencileri arasında siber zorbalık davranışı. *İHFM C. LXXI*, 1(1). download/article-file/97756 (Erişim tarihi: 04.04.2019).
- Beran, T and Li, Q. (2005). Cyber-harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32 (3), 265-277.
- Bingöl, N. ve Tanrıkuu, T. (2014). Siber zorba ve mağdur olma ile algılanan sosyal destek düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, (43). ID:367 K:309 (Erişim tarihi: 13.04.2019).
- Boyd, D.M and Ellison, N.B. (2008). Social network sites: definition, history and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 210-230.

- Broek, K., Puiszis, S.M and Brown, E.D. (2009). Schools and social media: first amendment issues arising from student use of the internet. *Intellectual Property & Technology Law Journal*, 21(4), 11-27.
- Brown, K., Jackson, M. and Cassidy, W. (2006). Cyber-bullying: developing policy to direct responses that are equitable and effective in addressing this special form of bullying. *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*, sayı 57. <https://www.researchgate.net/publication/251542663> (Erişim tarihi: 03.03.2019).
- Caladine, R. (2008). Enhancing e-learning with media-rich content and interactions. New York: IGI Global.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1). doi:10.1375/ajgc.15.1.68 · Source: OAI
- Cassidy, W., Faucher, C. and Jackson, M. (2017). Adversity in university: cyberbullying and its impacts on students, faculty and administrators. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14. doi:10.3390/ijerph14080888 (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Chamat, R. (2017). here's how Twitter is fighting cyberbullying & online harassment. <https://www.8ways.ch/en/digital-news/heres-how-twitter-fighting-cyberbullying-online-harassment> (Erişim tarihi: 05.03.2019).
- Chisholm, J. F. (2014). Review of the status of cyberbullying and cyberbullying prevention. *Journal of Information Systems Education*, 25(1). <https://www.researchgate.net/publication/318300551> (Erişim tarihi: 21.02.2019).
- Choudhury, N. (2014). World wide web and its journey from web 1.0 to web 4.0. *International Journal of Computer Science and Information Technologies*, 5(6), 8096-8100.
- Dalmaz, E. (2014). *Üniversite öğrencilerinde siber zorbalık/mağduriyet, depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dehue, F., Bolman, C. and Völlink, T. (2008). Cyberbullying: youngsters' experiences and parental perception. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(2). doi: 10.1089/cpb.2007.0008 (Erişim tarihi: 14.03.2019).
- Deperlioğlu, Ö. ve Köse, U. (2010). Web 2.0 teknolojilerinin eğitim üzerindeki etkileri ve örnek bir öğrenme yaşantısı. *Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim*

- <https://www.researchgate.net/publication/280230890>. (Erişim tarihi: 20.03.2019)
- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a predictor of cyber bullying: a preliminary report on college students. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(39). 1308-1325. (Erişim tarihi: 20.03.2019)
- Ditch the Label (2018). The annual bullying survey 2018. <https://www.ditchthelabel.org/wp-content/uploads/2018/06/The-Annual-Bullying-Survey-2018-2.pdf> (Erişim tarihi: 10.02.2019).
- Donegan, R. (2012). Bullying and cyberbullying: History, statistics, law, prevention and analysis. *The Elon Journal of Undergraduate Research in Communications*, 3(1). <https://www.elon.edu/docs/eweb/academics/communications/research/vol3no1/04doneganejspring12.pdf> (Erişim tarihi: 05.02.2019).
- Edwards, L., Kontostathis, A. and Fisher, C. (2016). Cyberbullying, race/ethnicity and mental health outcomes: a review of the literature. *Media and Communication*, 4(3). doi: 10.17645/mac.v4i3.525 (Erişim tarihi: 04.04.2019).
- Egeberg, G., Thorvaldsen, S. and Ronning J.A. (2016). The impact of cyberbullying and cyber harassment on academic achievement. E. Elstad (Ed.), *Digital Expectations and Experiences in Education* içinde (s. 183-2304). Hollanda: Sense Publishers.
- Erbiçer, E. S. (2017). Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin sosyal uyuma ve bazı kişisel değişkenlere göre incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdur-Baker, Ö ve Tanrıkulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among Turkish secondary school children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.413 (Erişim tarihi: 25.03.2019).
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27. <https://www.researchgate.net/publication/324476306>. (Erişim tarihi: 08.03.2019)
- Erdur-Baker, Ö. ve Tanrıkulu, İ. (2010). Psychological consequences of cyber bullying experiences among turkish secondary school children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.03.413

- Eroğlu, Y. Güler, N. (2015). Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3). doi: <http://dx.doi.org/10.19126/suje.56594> (Erişim tarihi: 23.02.2019).
- Farrington, D. P. (1993). Understanding and Preventing Bullying. *The University of Chicago Press*, 17. <https://www.jstor.org/stable/i248073> (Erişim tarihi: 12.02.2019).
- Faucher, C., Jackson, M. and Cassidy, W. (2014). Cyberbullying among university students: gendered experiences, impacts, and perspectives. *Education Research International*, 1-10. <http://dx.doi.org/10.1155/2014/698545>
- Fegenbush, B. S. and Olivier, D. F. (2009). Cyberbullying: a literature review, *Annual Meeting of the Louisiana Education Research Association*’ da sunulan bildiri. <https://www.researchgate.net/publication/228882004> (Erişim tarihi: 05.04.2019).
- Fırat, M. ve Ayran, G. (2016). Üniversite öğrencileri arasında sanal zorbalık. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(4). doi: 10.5455/pmb.1-1450776947 (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Frick, C. and Stroud, S. R. (2018). Filtering out cyberbullying: the ethics of instagram’s anti-bullying filters. mediaethicsinitiativeorg.files.wordpress.com/2018/11/28-instagram-bullying-detection-case-study1.pdf (Erişim tarihi: 03.02.2019).
- Gahagan, K., Vaterlaus, J. M. and Frost, L. R. (2015). College student cyberbullying on social networking sites: conceptualization, prevalence, and perceived bystander responsibility. *Computers in Human Behavior*, 55. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2015.11.019>
- Gelibolu, M. F., Bayır, E. A., Demiralay, R. ve Akdenizli, İ. (2016). Öğrencilerin siber mağduriyet yaşama durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, 3. *Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Konferansı*’nda sunulan bildiri. isbn 978-605-338-164-8
- Gezgin, D. M. ve Çuhadar, C. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerinin incelenmesi, 6. *Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu*’nda yayımlanan bildiri. 137928-20130520141154-2-2---06.pdf (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Gordon, S. (2019). 6 types of bullying every parent should know about. <https://www.verywellfamily.com/4153882> (Erişim tarihi: 22.02.2019).

- Göker, G. ve Keskin, S. (2015). Sosyal medya türevi olarak sosyal içerik platformları: betimsel bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(39). www.sosyalarastirmalar.com
- Haberli, M. (2014). *Sanal din: Tarihsel, kuramsal ve pratik boyutlarıyla internet ve din*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Healey, J. (Ed.). (2011). *Dealing with bullying*. Australia: The Spinney Press. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/anadolu/detail.action?docID=741642#> (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Hemphill, S. A., Heerde, J. A. and Gomo, R. (2014). *Defining Bullying: A conceptual definition of school-based bullying for the Australian research and academic community hakkında araştırma*. Australian: ARACY.
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. (2010a). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14(3). doi: 10.1080/13811118.2010.494133
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. (2010b). Cyberbullying and self-esteem. *Journal of School Health*, 80(12). <https://www.researchgate.net/publication/284484160> (Erişim tarihi: 22.02.2019).
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. (2012). Cyberbullying: neither an epidemic nor a rarity. *European Journal Of Developmental Psychology*, 1(5). doi:10.1080/17405629.2012.706448 (Erişim tarihi: 04.02.2019).
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. (2013). Social influences on cyberbullying behaviors among middle and high school students. *Journal of Youth and Adolescence*, doi: 10.1007/s10964-012-9902-4 (Erişim tarihi: 04.02.2019).
- Hinduja, S. and Patchin, J.W. (2014). Cyberbullying: Identification, prevention, & response. *Cyberbullying Research Center*, <https://cyberbullying.org/Cyberbullying-Identification-Prevention-Response.pdf> (Erişim tarihi: 04.02.2019).
- Hinduja, S. ve Patchin J. W. (2016). 2016 Cyberbullying Data. *Cyberbullying Research Center*. <https://cyberbullying.org/2016-cyberbullying-data> (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Hoff, D. L. and Mitchell, S. N. (2009). Cyberbullying: causes, effects, and remedies. *Journal of Educational Administration*, 47(5). doi:10.1108/09578230910981107
- Holtz, P., Kronberger, N. and Wagner, W. (2012). Analyzing internet forums: a practical guide. *Journal of Media Psychology*, 24(2). doi: 10.1027/1864-1105/a000062 (Erişim tarihi: 04.02.2019).

- Horzum, M.B. (2010). Öğretmenlerin web 2.0 araçlarından haberdarlığı, kullanım sıklıkları ve amaçlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1). İssn: 1303-5134 (Erişim tarihi: 10.02.2019).
- Horzum, M.B. ve Ayas, T. (2014). Orta öğretim öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorba ve sanal mağdur düzeylerinin yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2). İsn: 2148-7308 (Erişim tarihi: 10.03.2019).
<https://goo.gl/aonpby> (Erişim Tarihi: 23.02.2019).
- Ipsos (2018). Cyberbullying a global advisor survey. <https://www.ipsos.com/en/global-views-cyberbullying> (Erişim tarihi: 10.02.2019).
- İğdeli, F. (2018). *Üniversite öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve siber zorbalık duyarlılıklarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- İspir, B. (2013). Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi. M.C. Öztürk (Ed.), *Dijital iletişim ve yeni medya içinde* (s. 2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Johnson, L.D., Harolson, A., Batts, S., Brown, E., Collins, C., Buren-Travis, A. and Spencer, M. (2016). Cyberbullying on social media among college students. *ACA Knowledge Center: Vistas Online*, counseling.org/knowledge-center/vistas (Erişim tarihi: 10.03.2019).
- Johnson-Calyn, G. (2013). *Forms of bullying, implications, demographics, and a review of an anti-bullying prevention program hakkında araştırma raporu*. United States: Wisconsin-Stout University.
- Juvonen, J. and Gross, E. F. (2008). Extending the school grounds? Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9). 170/2018/05/sheva-3.pdf (Erişim tarihi: 05.03.2019).
- Kaban, Z. Y. (1994). Genel sistem teorisi ve sibernetik. *Marmara İletişim Dergisi*, sayı 8. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/2840> (Erişim tarihi: 06.03.2019).
- Kavuk-Kalender, M., Bulu, Ş. ve Keser, H. (2018). Siber zorbalık tehlike düzeyi ölçeğinin ortaokul ve lise formlarının geliştirilmesi. *Kastamonu Education Journal*, 26 (2). doi:10.24106/kefdergi.389857 (Erişim tarihi: 24.03.2019).

- Kaynak, S. ve Koç, S. (2015). Telif Hakları Hukuku'nun yeni macerası: Sosyal medya. *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 21(83). dergipark.org.tr/download/article-file/255551 (Erişim tarihi: 25.03.2019).
- Kestel, M. ve Akbıyık, C. (2016). Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3). doi: <http://dx.doi.org/10.17860/mersinefd.282384> (Erişim tarihi: 25.02.2019).
- Kılınç, İ. ve Gündüz, Ş. (2017). Lise öğrencilerinin siber duyarlılık, internet bağımlılığı ve insani değerlerinin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2). doi:10.24315/trkefd.304497 (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Kırık, M. (2012). Arap baharı bağlamında sosyal medya-birey etkileşimi ve toplumsal dönüşüm. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, 1(3). dergipark.org.tr/download/article-file/59580 (Erişim tarihi: 25.03.2019).
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K. and McCarthy, I. P. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*, 54. doi:10.1016/j.bushor.2011.01.005 (Erişim tarihi: 12.03.2019).
- Kokkinos, C. M., Antoniadou, N. and Markos, A. (2014). Cyber-bullying: an investigation of the psychological profile of university student participants. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 35(3). doi.org/10.1016/j.appdev.2014.04.001 (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Kowalski, R. M. and Limber, S. P. (2013). Psychological, physical, and academic correlates of cyberbullying and traditional bullying. *Journal of Adolescent Health*, 53. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.09.018> (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N. and Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4). doi:10.1037/a0035618 (Erişim tarihi: 12.04.2019).
- Kowalski, R. M., Limper, S. P. and Agatston, P. W. (2012). *Cyberbullying: Bullying in the digital age* (2. baskı). Oxford: Wiley-Blackwell.
- Kraft, E. (2006). Cyberbullying: a worldwide trend of misusing technology to harass others. *WIT Transactions on Information and Communication Technologies*, 36 <https://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/IS06/IS06016FU1.pdf> (Erişim tarihi: 26.02.2019).

- Kristensen, S. M. and Smith, P. K. (2003). The use of coping strategies by Danish children classed as bullies, victims, bully/victims, and not involved, in response to different (hypothetical) types of bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*, 44. doi/pdf/10.1046/j.1467-9450.2003.00369.x (Erişim tarihi: 12.02.2019).
- Lai, C. S., Mohomad, M. M., Lee, M. F., Mohd-Salleh, K., Sulaiman, N. L., Rosli, D. I. and Chang, W. V. S. (2017). Prevalence of cyberbullying among students in malaysian higher learning institutions. *Advanced Science Letters*, 23(2). doi: 10.1166/asl.2017.7492 (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Landstedt, E. and Persson, S. (2014). Bullying, cyberbullying, and mental health in young people. *Scandinavian Journal of Public Health*, 42. doi: 10.1177/1403494814525004 (Erişim tarihi: 12.04.2019).
- Lee, C. and Shin, N. (2017). Prevalence of cyberbullying and predictors of cyberbullying perpetration among Korean adolescents. *Computers in Human Behavior*, 68. doi.org/10.1016/j.chb.2016.11.047 (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Lee, C. H. (2009). Personal and interpersonal correlates of bullying behaviors among korean middle school students. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(10). 10.1177/0886260508329124 (Erişim tarihi: 03.02.2019).
- Leiner, B. M., Cerf, V. G., Clark, D. D., Kahn, R. E., Kleinrock, L., Lynch, D. C., Postel, J., Roberts, L. G. and Wolff, S. (1997). Brief history of the internet. *Internet Society*. <https://www.internetsociety.org/internet/history-internet/brief-history-internet/> (Erişim tarihi: 25.02.2019).
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in high schools: a study of students' behaviors and beliefs about this new phenomenon. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 19(4). doi: 10.1080/10926771003788979 (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Lista, A. (2016). A new tool on Twitter to fight cyber bullying. <https://www.west-info.eu/a-new-tool-on-twitter-to-fight-cyber-bullying/> (Erişim tarihi: 05.03.2019).
- Litwiller, B. J. and Brausch, A. M. (2013). Cyber bullying and physical bullying in adolescent suicide: The role of violent behavior and substance use. *J Youth Adolescence*, 42. doi: 10.1007/s10964-013-9925-5 (Erişim tarihi: 12.02.2019).
- Machackova, A., Cerna, A., Sevcikova, A., Dedkova, L. and Daneback, K. (2013). Effectiveness of coping strategies for victims of cyberbullying. *Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7(3). doi: 10.5817/CP2013-3-5 (Erişim tarihi: 13.02.2019).

- Maher, B. (2016). Can a video game company tame toxic behaviour. *Nature*, Cilt 531. go.nature.com/m9pbcq (Erişim tarihi: 26.02.2019).
- Mayfield,A.(2008). What is social media? *ICrossing*, https://www.icrossing.com/uk/ideas/fileadmin/uploads/ebooks/what_is_social_media_icrossing_ebook.pdf (Erişim tarihi: 25.03.2019).
- MEB. (2016). Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_11/03111224_ooky.pdf (Erişim tarihi: 13.02.2019).
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J. and Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3). doi: 10.1111/j.1939-0025.2010.01040.x (Erişim tarihi: 15.02.2019).
- Mishna, F., Saini, M. and Solomon, S. (2009). Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*, 31(12). doi:10.1016/j.childyouth.2009.05.004 (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Murugesan, S. (2007). Understanding web 2.0. *IT Professional*, 9(4). doi: 10.1109/MITP.2007.78 (Erişim tarihi: 25.03.2019).
- Naik, U. and Shivalingaiah, D. (2008). Comparative study of web 1.0, web 2.0 and web 3.0. *6th International Caliber*’ de sunulan bildiri. doi: 10.13140/2.1.2287.2961 (Erişim tarihi: 02.04.2019).
- Nath, K., Dhar, S. and Basishta, S. (2014). Web 1.0 to web 3.0 - evolution of the web and its various challenges, *International Conference on Optimization, Reliabilty, and Information Technology (ICROIT)*. doi: 10.1109/ICROIT.2014.6798297 (Erişim tarihi: 02.02.2019).
- Norton, (2018). Cyberbullying: A conversation guide for parents and kids. <https://us.norton.com/guide/kids-internet-safety-tips>. (Erişim tarihi: 22.02.2019).
- Nuccitelli, M. (2014). Cyberbullying examples, bullying and cyberbullying tactics.
- O'Reilly, T. (2005). What is web 2.0. www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- Olweus, D. (1994). Bullying at school: Long-term outcomes for the victims and an effective school-based intervention program. L. R. Huesmann (Ed.). *Aggressive Behavior: Current Perspectives* içinde s. 97-130. New York: Plenum Press.

- Olweus, D. A. (2010). Bullying in schools: Facts and intervention. *Kriminalistik*, 64(6).
<https://www.researchgate.net/publication/228654357> (Erişim tarihi: 15.01.2019).
- Olweus, D. A. and Breivik, K. (2014). Plight of victims of school bullying: The opposite of well-being. A. Ben-Arieh, F. Casas and J.E. Korbin (Ed.). *Handbook of Child Well-Being* içinde (s. 2593-2616). New York/London: Springer. doi: 10.1007/978-90-481-9063-8 (Erişim tarihi: 02.03.2019).
- Olweus, D. and Solberg, C. (tarihsiz). Bullying among children and young people.
https://www.bufoir.no/global/Bullying_among_children_and_young_people.pdf
(Erişim tarihi: 12.02.2019).
- Ortega, R., Elipe, P., Mora-Merchan, J. A., Calmaestra, J. and Vega, E. (2009). The emotional impact on victims of traditional bullying and cyberbullying. *Journal of Psychology*, 217(4). doi: 10.1027/0044-3409.217.4.197 (Erişim tarihi: 26.02.2019).
- Otrar, M. ve Arın, F. S. (2015). Öğrencilerin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(1). <http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/37.otrar.pdf> (Erişim tarihi: 05.02.2019).
- Özata, Z. ve Öztürk, A. (2005). Pazarlama dünyası blogsfer'i keşfetti: Büyük bir değişimin ilk adımları. *Pazarlama ve İletişim Kùltürü Dergisi*, 4(13).
- Özden, M. S. ve İçellioğlu, S. (2014). The perception of cyberbullying and cybervictimization by university students in terms of their personality factors. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116. doi: 10.1016/j.sbspro.2014.01.951 (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Özgit, A. ve Çağıltay, K. (2018). *Türkiye'de internet: Dünü, bugünü, yarını*. Ankara: Türkiye İş Bankası
- Palermi, A. L., Servidio, R., Bartolo, M. G. and Costabile, A. (2017). Cyberbullying and self-esteem: An Italian study. *Computers in Human Behavior*, 69. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.026>. (Erişim tarihi: 15.01.2019).
- Passant, A., Hastrup, T., Bojars, U. and Breslin, J. (2008). Microblogging: a semantic and distributed approach. <https://www.researchgate.net/publication/253366128> (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Patchin, J. W. and Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2). doi: 10.1177/1541204006286288 (Erişim tarihi: 02.02.2019).

- Patel, K. (2013). Incremental journey for world wide web: Introduced with web 1.0 to recent web 5.0 – a survey paper. *International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering*, 3(10). issn: 2277 128X
- Peker, A. ve Ekinici, E. (2016). Genel öz-yeterliğin siber zorbalıkla başa çıkma davranışları üzerindeki yordayıcı etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4). http://www.tekedergisi.com/Makaleler/1128817004_36peker.pdf (Erişim tarihi: 04.04.2019).
- Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A. and Calvert, S. L. (2009). College students' social networking experiences on Facebook. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 30. doi:10.1016/j.appdev.2008.12.010 (Erişim tarihi: 26.02.2019).
- Perren, S., Corcoran, L., Cowie, H., Dehue, F., Garcia, D., Guckin, C., Sevcikova, A., Tsatsou, P. and Völlink, T. (2012). Tackling cyberbullying: review of empirical evidence regarding successful responses by students, parents, and schools. *International Journal of Conflict and Violence*, 6(2). urn:nbn:de:0070-ijcv-20122110 (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Perry, M. B. (2015). *Emotional and Social Effects of Cyberbullying on Adolescents*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi. Canada: Gordon Albright School of Education.
- Popov, C. (2018). Top 5 worst online platforms for bullying, and what to do if your kid is bullied. <https://www.bitdefender.com/box/blog/family/top-5-worst> (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Prasad, M. R., Manjula, B. and Bapuji. V. (2013). A novel overview and evolution of world wide web: Comparison from web 1.0 to web 3.0. *International Journal of Computer Science And Technology*, 4(1). www.researchgate.net/publication/275093409 (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Price, M. and Dalglish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2). <https://www.researchgate.net/publication/284793882> (Erişim tarihi: 22.02.2019).
- Raskauskas, J. and Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, 43(3). doi:10.1037/0012-1649.43.3.564 (Erişim tarihi: 04.05.2019).
- Reagan, G. (2009). The evolution of facebook's mission statement. <https://observer.com/2009/07/the-evolution-of-facebooks-mission-statement/> (Erişim tarihi: 05.03.2019).

- Reeckman, B. and Cannard, L. (2009). Cyberbullying: A TAFE perspective. *Youth Studies Australia*, 28(2). <https://www.researchgate.net/publication/291844422> (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- ReporterLinker (2017). Cyberbullying statistics: for young generations, standing up to the bully is now a life skill. <https://www.reportlinker.com/insight/americas-youth-cyberbully-life-skill.html> (Erişim tarihi: 10.02.2019).
- Rogers, V. (2010). *Cyberbullying : Activities to help children and teens to stay safe in a texting, twittering, social networking world*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Safaria, T. (2016). Prevalence and impact of cyberbullying in a sample of Indonesian junior high school students. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 15(1). www.researchgate.net/publication/290482072 (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Safko, L. and Brake, D. K. (2009). *The social media bible: Tactics, tools and strategies for business success*. New Jersey: Wiley.
- Saka, E. (2019). Türkiye’de internert. E. Saka (Ed.), *Yeni medya alışmaları V Türkiye internet tarihi* içinde (s. 4-71). İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Sanders, C. E. (2004). What is bullying? C. E. Sanders and G. D. Phye (Ed.). *Bullying implications for the classroom* içinde. California: Elsevier Academic Press.
- Saymer, İ. (2008). *Sanal ortamda halkla ilişkiler*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Schultze-Krumbholz, A. (2013). *Cyberbullying risk and protective factors, consequences and prevention*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Berlin: Freien Universitt Berlin, Eēitim ve Psikoloji Bölümü.
- Shemesh-Olenik, D., Heiman, T. and Eden, S. (2012). Cyberbullying victimisation in adolescence: relationships with loneliness and depressive mood. *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3-4). doi.org/10.1080/13632752.2012.704227 (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Slonje, R., Smith, P. K. and Frisen, A. (2013). The nature of cyberbullying, and strategies for prevention. *Computers in Human Behavior*, 29. dx.doi.org/10.1016/j.chb.2012.05.024 (Erişim tarihi: 05.02.2019).
- Slonje, R. and Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49. doi: 10.1111/j.1467-9450.2007.00611.x
- Smith, B. W., Dempsey, A. G., Jackson, S. E., Olenchak, F. R. and Gaa, J. (2012). Cyberbullying among gifted children. *Gifted Education International*, 28(1). doi: 10.1177/0261429411427652 (Erişim tarihi: 23.02.2019).

- Smith, P. K. (2016). Bullying: Definition, types, causes, consequences and intervention. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(9). doi: 10.1111/spc3.12266
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., and Tippett, N. (2006). An investigation into cyberbullying, its forms, awareness and impact, and the relationship between age and gender in cyberbullying. Research Brief No. RBX03-06. London: DfES. (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4). doi:10.1111/j.1469-7610.2007.01846.x
- Stacey, E. (2009). Research into cyberbullying: student perspectives on cybersafe learning environments. *Informatics in Education*, 8(1). pdf/INFE136.pdf (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Stys, Y. (2004). *Beyond the schoolyard: examining electronic bullying among Canadian youth*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ottawa: Carleton University,
- Tanrikulu, T., Kınay, H. ve Arıçak, O. T (2013). Siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/200357> (Erişim tarihi: 15.02.2019).
- TCK. (2004). Türk Ceza Kanunu mevzuatı. 1.5.5237.pdf (Erişim tarihi: 13.02.2019).
- Thurlow, C., Lengel, L. and Tomic, A. (2004). *Computer mediated communication social interaction and the internet*. London: Sage Publications.
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among turkish students from different school types. *Cyberpsychology & Behavior*, 11(6). doi: 10.1089/cpb.2007.0161 (Erişim tarihi: 14.03.2019).
- Toprak, E. ve Uça-Güneş, E. P. (2015). Sosyal ağlar. T. V. Yüzer ve M. R. Okur (Ed.), *Temel bilgi teknolojileri-I* içinde (s. 138-161). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Tran, D. Shukri, R. and Do, D. (2018). Factors related to cyber bullying among high school students in Hanoi, Vietnam. *The Canadian Journal of Clinical Nutrition*, 6(1). doi.org/10.14206/canad.j.clin.nutr.2018.01.07 (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- Tuncer, A.S. (2013). Sosyal medyanın gelişimi. F.Z. Ozata (Ed.), *Sosyal medya içinde* (2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları.
- Tuncer, M. ve Dikmen, M. (2016). Sosyal Ağlarda Bekleyen Yeni Tehlike: Siber Zorbalık, 4th *International Instructional Technologies & Teacher Education*

- Symposium*'unda sunulan bildiri. www.researchgate.net/publication/317345338 (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- Turan, N., Polat, O., Karapirli, M., Uysal, C. ve Turan, S. G. (2011). The new violence type of the era: Cyber bullying among university students violence among university students. *Neurology, Psychiatry and Brain Research*, <https://www.researchgate.net/publication/257386685> (Erişim tarihi: 25.03.2019).
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemli internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Vardarlier, P. (2016). *Sosyal medya stratejisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Varjas, K., Talley, J., Meyers, J., Parris, L. and Cutts, H. (2010). High school students' perceptions of motivations for cyberbullying: an exploratory study. *Western Journal of Emergency Medicine*, 11(3). <https://www.researchgate.net/publication/46821282> (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Völlink, T., Bolman, C., Dehue, F and Jacobs, N. (2013). Coping with cyberbullying: Differences between victims, bully-victims and children not involved in bullying, *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23. doi: 10.1002/casp.2142 (Erişim tarihi: 04.04.2019).
- Vural-Akıncı, Z. B. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 20(5). https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/08/3_BVural_MBat.pdf (Erişim tarihi: 10.03.2019).
- Walker, C. M., Sockman, B. J. and Koehn, S. (2011). An exploratory study of cyberbullying with undergraduate university students. *TechTrends*. 55(2). <https://link.springer.com/article/10.1007/s11528-011-0481-0> (Erişim tarihi: 13.01.2019).
- Wang, J., Iannotti, R. J. and Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the united states: Physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45. doi:10.1016/j.jadohealth.2009.03.021 (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- We Are Social ve Hootsuite. (2019a). <https://wearesocial.com/global-digital-report-2019>
- We Are Social ve Hootsuite. (2019b). Digital 2019 Turkey. <https://www.slideshare.net/DataReportal/digital-2019-turkey-january-2019-v01> (Erişim tarihi: 10.02.2019).

- Weinberg, T. (2009). *The new community rules: Marketing on the social web*. California: O'Reilly Media.
- Whittaker, E. and Kowalski R. M. (2015). Cyberbullying via social media. *Journal of School Violence*, Cilt 14. doi: 10.1080/15388220.2014.949377 (Erişim tarihi: 20.02.2019).
- Willard, N. (2007a). *Cyberbullying and cyberthreats: Responding to the challenge of online social aggression, threats and distress*. United State: Research Press.
- Willard, N. (2007b). *Cyber-safe kids, cyber-savvy teens: Helping young people learn to use the internet safely and responsibly*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Wozencroft, K., Campbell, M., Orel, A., Kimpton, M. and Leong, E. (2015). University students' intentions to report cyberbullying. *Australian Journal of Educational & Developmental Psychology*, Cilt 15. <https://www.researchgate.net/publication/282922256> (Erişim tarihi: 17.03.2019).
- Wright, V. H., Burnham, J. J., Inman, C. T. and Ogorchock, H. N. (2009). Cyberbullying: using virtual scenarios to educate and raise awareness. *Journal of Computing in Teacher Education*, 26(1). 3860058098baac32482cb77e7f9a4803d142.pdf/ 8 (Erişim tarihi: 04.03.2019).
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3). <https://dergipark.org.tr/download/article-file/223319> (Erişim tarihi: 12.03.2019).
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3). [download/article file/223319](https://dergipark.org.tr/download/article-file/223319) (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Yaşa, H. ve Pınarbaşı, T. E. (2018). Sosyal medyada bir siber zorbalık örneği: Mina Başaran. *International Journal of Social Science*, Sayı 69. doi.org/10.9761/JASSS7784.
- Yayla, M. (2013). Hukuki bir terim olarak "siber savaş". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2013-104-1247.pdf (Erişim tarihi: 15.04.2019).
- Yetim, S. (2015). Siber zorbalık, Türkiye ve ABD karşılaştırması-ABD V. Drew dosyası. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (120). m2015-120-1516 (Erişim tarihi: 04.04.2019).

- Zalaquett, C. P. and Chatters, S. J. (2014). Cyberbullying in college: Frequency, characteristics, and practical implications. *Sage Open*, 1(8). doi: 10.1177/2158244014526721 (Erişim tarihi: 03.04.2019).
- Zwol, R. (2007). Flickr: Who is looking? *International Conference on Web Intelligence*'de sunulan bildiri. doi: 10.1109/WI.2007.22 (Erişim tarihi: 03.04.2019).

EKLER

EK-1 Veri Toplam Araçları

Sevgili öğrenciler;

Bu araştırma siber zorbalık eğilimlerinin, sosyal medya tutumu ile ilişkisini inceleyen yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Araştırmanın kesin ve doğru sonuçlar verebilmesi için lütfen maddelere samimi cevaplar veriniz. Vereceğiniz bilgiler sadece bilimsel araştırma için kullanılacağından, kimliğinizi belirtecek herhangi bir şey yazmanıza gerek yoktur. Araştırma sürecine katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Funda Karadağ

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Basın ve Yayın

Siber Zorbalık: E-posta, cep telefonları, kısa mesajlar, video klipler, anlık mesajlaşma, fotoğraflar ve kişisel web siteleri gibi elektronik cihazlar kullanılarak, başka birine veya kişilere kasıtlı zarar vermek amacıyla tekrarlanan, gizli bir psikolojik zorbalık şekli olarak tanımlanmaktadır.

EK-1a: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: ☐ Kadın ☐ Erkek

2. Yaşınız:

3. Bölümünüz: ☐ Sinema ve Televizyon ☐ Halkla İlişkiler ve Reklamcılık
☐ İletişim Tasarımı ve Yönetimi ☐ Basın ve Yayın

4. Sınıfınız: ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4

5. Aylık Geliriniz: ☐ 0 - 500 TL ☐ 501-1000 TL ☐ 1001 - 1500
☐ 1501- 2000 TL ☐ 2001 TL üstü

6. Günde ortalama kaç saatinizi internet kullanımına ayırıyorsunuz?

☐ 1 saatten az ☐ 1-2 saat ☐ 2-5 saat ☐ 5 saatten fazla

7. İnternete daha çok hangi elektronik cihazla bağlanıyorsunuz?

☐ Cep telefonu ☐ Bilgisayar ☐ Tablet

8. İnterneti en çok hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Amaçlarınız birden fazlaysa öncelik sırasına göre 1’den başlayarak işaretleyebilirsiniz)

☐ Araştırma/Eğitim ☐ Sosyal Ağlar ☐ İletişim
☐ Müzik ☐ Video ☐ Film
☐ Diğer.....

9. Herhangi bir sosyal medya sitesine üyeliğiniz var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

10. Sosyal paylaşım sitelerinden hangisini/hangilerini kullanıyorsunuz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

☐ Facebook ☐ Twitter ☐ Instagram ☐ YouTube
☐ Pinterest ☐ Flickr ☐ Blog ☐ Diğer.....

11. Sosyal medya üyeliklerinizde kendi adınızı mı kullanıyorsunuz, takma ad mı kullanıyorsunuz?

☐ Gerçek ad ☐ Takma ad ☐ Her ikisi

12. Sosyal medya sitelerini kullanım sıklığınız nedir?

☐ 1 saatten az ☐ 1-2 saat ☐ 2-5 saat ☐ 5 saatten fazla

13. Sosyal ağıları hangi amaçla kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçeneğiniz var ise önceliğinize göre 1’den başlayarak işaretleyebilirsiniz)

☐ Arkadaş edinmek	☐ İçerik paylaşmak fotoğraf, video
☐ Gündemi takip etmek	☐ Başkaları tarafından tanınmak
☐ Sosyalleşmek	☐ Eğitim veya araştırma
☐ Başkalarının neler yaptığını izlemek	☐ Eğlenmek, rahatlamak
☐ İletişim kurmak	☐ Oyun oynamak

EK-1b: SİBER ZORBALIK TUTUM ÖLÇEĞİ

MADDELER	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. İnternette herhangi biriyle kurduğum görüntülü iletişimi ondan habersiz, üçüncü bir kişiyle paylaşmak bana keyif verir.					
2. Birine SMS aracılığı ile incitici mesaj göndermekte sakınca görmüyorum					
3. Başkalarının e-posta şifrelerini ele geçirerek erişimini engellemeyi eğlenceli buluyorum.					
4.Başka birinin bilgisayarındaki bilgileri izinsiz almak beni heyecanlandırıyor.					
5.Online oyunlarda hakaret etmeyi doğru bulmuyorum.					
6.Online oyunlarda başkalarını tehdit etmek heyecan vericidir.					
7.E-posta aracılığı ile birisine hakaret içeren mesajlar göndermekten rahatsızlık duymuyorum.					
8. Arkadaşlarımın fotoğraflarını izinsiz çekip yayınlamayı doğru bulmuyorum.					
9. Birinin Messenger hesabının şifresini alarak özel mesajlarına ulaşmak heyecan vericidir.					
10. Cep telefonu ile habersiz utandırıcı resim çekip Web ‘de yayınlamak eğlencelidir					
11. MSN/SMS ile paylaşılan kişisel bilgileri başkalarına yaymayı yanlış buluyorum.					
12. İnternette arkadaşlarım hakkında dedikodu yayarsam kendimi kötü hissederim.					
13. Başkalarının e-posta şifrelerini ele geçirerek erişimini engellemeyi eğlenceli buluyorum					
14. Birisini kötüleyen ya da utandıran web sayfaları hazırlamak eğlencelidir.					
15. E-posta aracılığı ile birisine tehdit içeren mesajlar göndermekten rahatsızlık duymuyorum.					
16. Gizlice çekilen uygunsuz görüntüler aracılığıyla şantaj yapmak sakıncalıdır.					
17. Birinin e-mail hesabının şifresini alarak özel mesajlarına ulaşmak çok heyecan vericidir.					
18. Başkalarına virüslü mail yollamak beni eğlendiriyor.					

19. Başkalarının internetteki nick'ini kullanmak kabul edilemez bir davranıştır					
20. Sohbet odasında başkalarını tehdit etmenin sakıncalı bir tarafı yoktur.					
21. Birinin Messenger'a girişini engellemek beni mutlu ediyor.					
22. Cinsiyeti farklı göstererek karşı tarafı kandırmayı sakıncalı bulmuyorum					
23. Facebook duvarını kullanarak birine hakaret etmekten rahatsızlık duymuyorum.					
24. Arkadaşlarımın Facebook, MSN hesaplarının şifrelerini onların haberi olmadan kullanmakta sakınca görmem.					
25. Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açmayı zaman kaybı olarak görüyorum.					
26. İnternette başkalarının fotoğraflarını izin almadan farklı sitelerde yayınlamak kabul edilemez bir davranıştır.					
27. İnternette arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yaymak hoşuma gidiyor.					
28. İnternette başkalarıyla alay etmek kesinlikle hoş görülmemelidir.					
29. İnternette arkadaşlarıma hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takmaya bayılıyorum.					
30. Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette yazmaktan çekinmem.					
31. İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı açmayı doğru bulmuyorum.					
32. Cep telefonu ile habersiz resim çekip web' de yayınlamak eğlencelidir.					
33. Cep telefonundan başkalarının fotoğraflarını izin almadan diğer kişilere göndermeyi sakıncalı buluyorum.					
34. Habersiz çekilen görüntülerimin başka sitelerde yayınlanabileceğini düşünmek uykularımı kaçırıyor.					
35. Facebook veya MSN şifrelerimin başkalarının eline geçebileceği ihtimali beni endişelendiriyor.					
36. Başkalarının bilgilerimi kullanarak Facebook, Twitter hesabı açmaları beni kızdırıyor.					
37. Facebook ve Twitter'da hakkımda yazılan dedikodulardan rahatsızlık duyuyorum.					
38. Başkalarının bilgisayarındaki bilgilere izinsiz ulaşabileceklerini düşünmek beni kaygılandırıyor .					

39. Birinin flash diskini elime geçirirsem bilgilerini kopyalamaktan rahatsızlık duymam.					
40. Arkadaşlarımın Facebook hesaplarının açık kaldığını görsem çevrimiçi arkadaşlarıyla onun yerine konuşmak beni çok eğlendirir.					
41. Cinsiyeti farklı göstererek Facebook, Twitter hesabı oluşturmak çok zevklidir					
42. Facebook'ta hakkımda yayılan iftiralara yüzünden okula konsantre olmakta zorluk çekerim					
43. Arkadaşlarımın sırlarını internette yayınlamaları beni rahatsız ediyor.					
44. Arkadaşımın başkalarının hesabına girdiğini görsem ona engel olmaya çalışırım.					
45. Arkadaşımın başkalarının resimlerini web'de izinsiz yayınladığını bilsem onu durdurmaya çalışırım.					
46. Arkadaşlarımın e-posta hesaplarının açık kaldığını görsem bütün mesajlarını okumaktan çekinmem.					
47. Farklı kimlik bilgileriyle Facebook, Twitter hesabı açmayı kesinlikle doğru bulmuyorum.					
48. Kendi Facebook fotoğraflarına sahte bir hesapla yorum yazmanın normal bir davranış olduğunu düşünüyorum.					
49. Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri cep telefonunda söylemekten çekinmem.					
50. Birinin açık unuttuğu Facebook hesabındaki bilgilerine (albüm, resim, profil vs.) gizlice bakmaktan kendimi alıkoyamam.					

EK-1c: SOSYAL MEDYA TUTUM ÖLÇEĞİ

MADDELER	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Sosyal medya siteleri sayesinde arkadaşlarımla beni fark etmesini isterim.					
2. Sosyal medya siteleri sayesinde yeni bir kişilik kazandığımı hissediyorum.					
3. Sosyal medya sitelerinin beni arkadaşlarımdan uzaklaştırdığını düşünüyorum					
4. Sosyal medya sitelerinde gördüğüm paylaşımları arkadaşlarımla sohbet konusu yapmak hoşuma gidiyor.					
5. Sosyal medya sitelerindeki içerikler hakkında yorum yapmak hoşuma gidiyor					
6. Sosyal medya sitelerinde yazı, video, müzik vb. paylaşımlarda bulunmaktan hoşlanıyorum.					
7. Sosyal medya sitelerinin, beni ailemden kopardığını düşünüyorum					
8. Sosyal medya siteleri sayesinde yalnızlıktan kurtulduğumu düşünüyorum					
9. Sosyal medya sitelerinde öğretmenlerimi takip etmeyi seviyorum.					
10. Öğretmenlerimin yazdıklarını takip etmesi hoşuma gidiyor.					
11. Sosyal medya siteleri yüzünden aileme yeterince vakit ayıramıyorum.					
12. Paylaşımlarımın arkadaşlarım tarafından beğenilmesinden hoşlanıyorum.					
13. Sosyal medya siteleri sayesinde ortak ilgi ve amaçlara sahip olduğum kişilere ulaşabileceğimi düşünüyorum.					
14. Sosyal medya siteleri yüzünden diğer sosyal aktivitelere yeterince vakit ayıramıyorum.					
15. Sosyal medya sitelerinde zaman geçirmekten mutlu oluyorum.					
16. Özel ilgi duyduğum arkadaşlarıma sosyal medya siteleri aracılığıyla duygularımı daha rahat ifade edebiliyorum.					
17. Sosyal medya siteleri sayesinde düzenlenen etkinliklerden haberim olması hoşuma gidiyor.					
18. Sosyal medya siteleri sayesinde daha fazla arkadaşımın olacağını düşünürüm.					
19. Öğretmenlerimin sosyal medya sitelerinde beni takip etmesi kendimi değerli hissetmemi sağlıyor.					

20. Sosyal medya siteleri sayesinde saygınlık ihtiyacımın karşılandığını düşünüyorum					
21. Arkadaşlarımın paylaşımlarım hakkında yorum yapmaları beni mutlu ediyor					
22. Sosyal medya siteleri yüzünden derslerime yeterli özeni gösteremiyorum					
23. Sosyal medya siteleri yüzünden arkadaşlarıma yeterince vakit ayıramıyorum.					

EK-1d: ANADOLU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU KARAR BELGESİ

Ana. Uni. Evrak Tarih ve Sayısı: 02/04/2019-E.32913

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 20621625-050.99
Konu : Etik Kurulu Kararı hk.

Sayın Funda KARADAĞ

Dilekçeniz ile istenilen "Siber Zorbalık Eğilimlerinin Sosyal Medya Tutumu ile İlişkisi: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına ilişkin talebiniz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup konuya ilişkin karar yazımız ekinde gönderilmektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Metin ÇOŞKUN
Müdür V.

Ek: Etik Kurulu Kararı

02/04/2019 Büro Personeli
02/04/2019 Enstitü Sekreteri

: Merve DOĞU
: Tuman AÇIKGÖZ

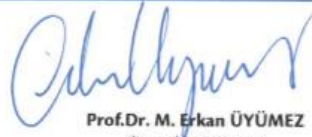

Evrak Kayıt Tarihi: 13.03.2019 Protokol No: 21713

Tarih: 28.03.2019

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Siber Zorbalık Eğilimlerinin Sosyal Medya Tutumu ile İlişkisi: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi F. Seçil BANAR
TEZ YAZARI:	Funda KARADAĞ
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
 Prof. Dr. Coşkun BAYRAK (Başkan-Eğitim Fak.)	
 Prof. Dr. Z. Volkan YÜZER (Başkan Yardımcısı-Açıköğretim Fak.)	 Prof. Dr. Esra CEYHAN (Eğitim Fak.)
 Prof. Dr. Münevver ÇAKI (Güzel Sanatlar Fak.)	 Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (İkt. ve İdari Bil. Fak.)
 Prof. Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	 Prof. Dr. Emel ŞIKLAR (İkt. ve İdari Bil. Fak.)

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Funda KARADAĞ

Doğum ve Yılı : Elazığ/1993

E-posta : fundakaradag3@gmail.com

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim

2011 Ali Karasu Lisesi

2017 Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın